

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

**«Εγκληματολογικές και Ποινικές προσεγγίσεις της διαφθοράς, του
οικονομικού και του οργανωμένου εγκλήματος»**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**« Εγκλήματα των ισχυρών και ισότητα ενώπιον του νόμου:
Το παράδειγμα της ποινικής ευθύνης των Υπουργών στην
Ελλάδα»**

Μουτούση Κυριακή

A.M. 509180

Επιβλέπων Καθηγητής: Κουλούρης Νικόλαος

Πάτρα, Ιούνιος 2024

© Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, 2024

Η παρούσα Εργασία καθώς και τα αποτελέσματα αυτής, αποτελούν συνιδιοκτησία του ΕΑΠ και του φοιτητή, ο καθένας από τους οποίους έχει το δικαίωμα ανεξάρτητης χρήσης, αναπαραγωγής και αναδιανομής τους (στο σύνολο ή τμηματικά) για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, σε κάθε περίπτωση αναφέροντας τον τίτλο και το συγγραφέα της Εργασίας καθώς και το όνομα του ΕΑΠ όπου εκπονήθηκε.

**«Εγκληματολογικές και Ποινικές προσεγγίσεις της
διαφθοράς, του οικονομικού και του οργανωμένου
εγκλήματος»**

Μουτούση Κυριακή

Επιτροπή Επίβλεψης Διπλωματικής Εργασίας

Επιβλέπων καθηγητής

Κουλούρης Νικόλαος

Μέλος ΣΕΠ-Ε.Α.Π.

Συν-Επιβλέπουσα Καθηγήτρια

Μιχελή Παναγιώτα

Μέλος ΣΕΠ-Ε.Α.Π.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Με την παρούσα διπλωματική εργασία ολοκληρώνω τις σπουδές μου στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών «Εγκληματολογικές και Ποινικές προσεγγίσεις της διαφθοράς, του οικονομικού και του οργανωμένου εγκλήματος» του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου. Καθοριστική ήταν η συμβολή των καθηγητών μου στα γνωστικά αντικείμενα που παρακολούθησα, στους οποίους οφείλω να εκφράσω τις ευχαριστίες μου για τη συμβολή τους στην ολοκλήρωση των σπουδών μου. Ιδιαίτερα επιθυμώ να ευχαριστήσω τον καθηγητή μου και επιβλέποντα στην παρούσα διπλωματική εργασία, κο Κουλούρη Νικόλαο, για την καθοδήγηση του και τις εποικοδομητικές παρατηρήσεις του. Τέλος, οφείλω να ευχαριστήσω την οικογένειά μου, για τη συμπαράσταση και την υπομονή τους.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η σύνθετη ρύθμιση περί ευθύνης των υπουργών είναι ένα σημαντικό ζήτημα που αφορά τη δυναμική της διακυβέρνησης και που εντοπίζεται επανειλημμένα στο Σύνταγμα της Ελλάδος από το 1844. Η παρούσα ανάλυση εξετάζει την περίπλοκη φύση των εγκλημάτων των ισχυρών και την ισότητα των πολιτών απέναντι στο νόμο, και τον τρόπο με τον οποίο οι δημοκρατικές κοινωνίες διατηρούν τα συστήματα εποπτείας και ελέγχου, εξετάζοντας συγκεκριμένα την ανάπτυξη της ευθύνης των υπουργών εντός νομικών πλαισίων, με ιδιαίτερη έμφαση στο ελληνικό περιβάλλον. Το κείμενο αυτό διερευνά μεταξύ άλλων την πολύπλοκη λειτουργία των μέσων ενημέρωσης ως θεματοφύλακα και επηρεαστή του δημόσιου αισθήματος, αναγνωρίζοντας τους διαφορετικούς τύπους προκαταλήψεων που υπάρχουν στα μέσα ενημέρωσης, συμπεριλαμβανομένων των κομματικών, εμπορικών, αφηγηματικών και επιβεβαιωτικών προκαταλήψεων. Η πολύπλοκη αλληλεπίδραση των θεμάτων σε αυτό το πλαίσιο εκθέτει τη λεπτή σχέση μεταξύ εξουσίας, πρόσβασης στην πληροφορία χωρίς περιορισμούς και δικαιοσύνης στις σύγχρονες κοινωνίες, αναδεικνύοντας τις επίμονες δυσκολίες και τις μεταβαλλόμενες δυναμικές στις σχέσεις μεταξύ των συστημάτων διακυβέρνησης, των μέσων ενημέρωσης και των νομικών πλαισίων που ρυθμίζουν τις σχέσεις αυτές.

Λέξεις-κλειδιά: Ευθύνη υπουργών, νομικές διαδικασίες, δημοκρατική διακυβέρνηση, δημόσια γνώμη, υπουργική λογοδοσία, επιρροή των μέσων ενημέρωσης

ABSTRACT

The complex regulation of the responsibility of ministers is an important issue concerning the dynamics of governance and is repeatedly found in the Constitution of Greece since 1844. This analysis examines the complex nature of the crimes of the powerful and the equality of citizens before the law, and how democratic societies maintain systems of oversight and control, looking specifically at the development of ministerial accountability within legal frameworks, with particular emphasis on the Greek context. This paper explores, among other things, the complex function of the media as a guardian and influencer of public sentiment, identifying the different types of bias that exist in the media, including partisan, commercial, narrative and confirmation bias. The complex interplay of issues in this context exposes the delicate relationship between power, openness and justice in contemporary societies, highlighting the persistent difficulties and changing dynamics in the relationships between systems of governance, media organizations and legal frameworks that regulate these relations.

Keywords: Ministerial Accountability, Media Influence, Legal Proceedings, Democratic Governance, Public Opinion

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	5
Εισαγωγή	9
Κεφάλαιο 1 ^ο : Θεωρητικό πλαίσιο	11
1.1. Θεωρίες του κοινωνικού ελέγχου.....	11
1.2. Θεωρίες και έννοια του εγκλήματος	14
1.3. Κατανόηση των εγκλημάτων των ισχυρών.....	18
1.3.1. Έγκλημα του Λευκού Κολάρου	18
1.3.2. Οικονομικό Έγκλημα	19
1.3.3. Οργανωμένο Έγκλημα.....	20
1.3.4. Κρατικό Εταιρικό Έγκλημα.....	21
1.4. Δυναμική της εξουσίας και κατάχρηση εξουσίας	25
Κεφάλαιο 2 ^ο : Ιστορικό και Νομικό Πλαίσιο	29
2.1. Η εξέλιξη της ευθύνης των υπουργών στο ελληνικό δίκαιο	29
2.2. Συγκριτική ανάλυση με βάση τα διεθνή πρότυπα.....	37
2.3. Ανεύθυνο και ακαταδίδωκτο του βουλευτή	39
2.4. Βασικές τροποποιήσεις της νομοθεσίας περί ευθύνης υπουργών και οι επιπτώσεις τους.....	41
2.5. Ο ρόλος των μέσων ενημέρωσης στην αποκάλυψη και / η τη συγκάλυψη υπουργικών σκανδάλων.....	44
2.5.1. Ανάλυση της μεροληψίας των μέσων ενημέρωσης και της επιρροής στην κοινή γνώμη	46
2.6. Διαφθορά και ποινική ευθύνη των Υπουργών	47
Κεφάλαιο 3 ^ο : Μελέτη περιπτώσεων-Η ποινική ευθύνη υπουργών στην πράξη.....	50
3.1. Κριτήρια επιλογής περιπτώσεων.....	50
3.2. Μελέτες περιπτώσεων σχετικά με υπουργική ευθύνη.....	50
3.2.1. Μελέτη περίπτωσης Siemens	50
3.2.2. Μελέτη περίπτωσης Novartis.....	53
3.3.3. Μελέτη περίπτωσης Τεμπών.....	56
Κεφάλαιο 4 ^ο : Συζήτηση και επιπτώσεις.....	60
4.1. Σύνθεση των ευρημάτων	60
4.2. Συμπεράσματα περί υπουργικής ευθύνης και ισότητας του νόμου	61
4.3. Περιορισμοί και τομείς για μελλοντική έρευνα	63

Εισαγωγή

Η διερεύνηση της ευθύνης των υπουργών και των ατόμων που διαθέτουν κάποιου είδους πολιτική εξουσία παρουσιάζει ένα πλούσιο μωσαϊκό αλληλένδετων θεμάτων που διεισδύουν στην καρδιά της δημοκρατικής διακυβέρνησης, της ελευθερίας του Τύπου και του κράτους δικαίου. Στον πυρήνα αυτών των θεμάτων βρίσκεται μια θεμελιώδης έρευνα για το πώς ασκείται, ελέγχεται και εξισορροπείται η εξουσία στις σύγχρονες κοινωνίες. Η ευθύνη των υπουργών, ακρογωνιαίος λίθος της δημοκρατικής διακυβέρνησης, είναι μια έννοια που έχει εξελιχθεί σημαντικά με την πάροδο του χρόνου, ιδίως σε νομικά συστήματα όπως αυτό της Ελλάδας. Η εξέλιξη αυτή αντανακλά ευρύτερες μεταβολές στις κοινωνικές αξίες και νόρμες, όπου οι μηχανισμοί λογοδοσίας των δημόσιων λειτουργών έχουν γίνει πιο διαφοροποιημένοι και περίπλοκοι. Η μελέτη αυτής της εξέλιξης προσφέρει πληροφορίες σχετικά με την ισορροπία μεταξύ εξουσίας και ευθύνης εντός των κυβερνητικών δομών και τον ρόλο των νομικών πλαισίων στη διασφάλιση των δημοκρατικών αρχών.

Στο πλαίσιο της νομικής ισότητας και της κοινωνικής ανισότητας, το ζήτημα της ευθύνης των υπουργών τίθεται ως κρίσιμο σημείο προβληματισμού. Η νομική ισότητα προϋποθέτει ότι όλα τα άτομα υπόκεινται στους ίδιους νόμους και έχουν τα ίδια δικαιώματα και την ίδια προστασία. Ωστόσο, η κοινωνική ανισότητα, η οποία οφείλεται σε παράγοντες όπως η κοινωνικοοικονομική κατάσταση, η φυλή, το φύλο και η πρόσβαση σε πόρους, συχνά υπονομεύει την υλοποίηση της πραγματικής ισότητας στην πράξη. Η ευθύνη των υπουργών συνεπάγεται τη λογοδοσία των κυβερνητικών αξιωματούχων, ιδίως των υπουργών, για τις πράξεις και τις αποφάσεις τους κατά τη διάρκεια της θητείας τους. Σε κοινωνίες που χαρακτηρίζονται από κοινωνική ανισότητα, το βάρος της ευθύνης των υπουργών γίνεται όλο και πιο σημαντικό, καθώς οι αποφάσεις που λαμβάνουν οι κυβερνητικοί αξιωματούχοι μπορεί να έχουν εκτεταμένες επιπτώσεις για τις περιθωριοποιημένες και μειονεκτούσες ομάδες. Οι υπουργοί φέρουν την ευθύνη να διασφαλίσουν ότι οι πολιτικές και οι δράσεις δεν διακονίζουν ή επιδεινώνουν τις υφιστάμενες κοινωνικές ανισότητες, αλλά λειτουργούν προς την κατεύθυνση της προώθησης της δικαιοσύνης, της αμεροληψίας και των ίσων ευκαιριών για όλα τα μέλη της κοινωνίας. Ως εκ τούτου, η διασταύρωση της νομικής ισότητας και της κοινωνικής ανισότητας υπογραμμίζει τη σημασία ισχυρών μηχανισμών για τη λογοδοσία των υπουργών, συμπεριλαμβανομένης της

Μουτούση Κυριακή, Εγκληματολογικές και ποινικές προσεγγίσεις της διαφθοράς, του οικονομικού και του οργανωμένου εγκλήματος
διαφάνειας, της εποπτείας και των δυνατοτήτων προσφυγής. Με την τήρηση των αρχών της δικαιοσύνης και της ακεραιότητας, οι υπουργοί μπορούν να εκπληρώσουν την ευθύνη τους να κυβερνούν στην υπηρεσία όλων των πολιτών, ανεξάρτητα από την κοινωνική τους θέση ή το υπόβαθρό τους.

Μαζί, αυτά τα θέματα αποτελούν ένα πολυδιάστατο πλαίσιο μέσα από το οποίο μπορούμε να εξετάσουμε τη δυναμική της εξουσίας, της διαφάνειας και της δικαιοσύνης στη σύγχρονη κοινωνία. Η διερεύνηση αυτών των θεμάτων δεν αποτελεί απλώς μια ακαδημαϊκή άσκηση, αλλά είναι καίριας σημασίας για την κατανόηση των προκλήσεων και των ευκαιριών που αντιμετωπίζουν τα σύγχρονα δημοκρατικά συστήματα σε έναν όλο και πιο διασυνδεδεμένο και κορεσμένο από τα μέσα ενημέρωσης κόσμο.

Κεφάλαιο 1^ο: Θεωρητικό πλαίσιο

1.1. Θεωρίες του κοινωνικού ελέγχου

Η μελέτη των θεωριών σχετικά με τον κοινωνικό έλεγχο εξετάζει τις περίπλοκες μεθόδους με τις οποίες οι κοινωνίες διατηρούν την τάξη και την ειρήνη στο εσωτερικό τους. Ο κοινωνικός έλεγχος, ένας βασικός όρος της κοινωνιολογίας, περιλαμβάνει τις διαδικασίες, τις στρατηγικές και τους θεσμούς μέσω των οποίων οι κοινωνίες διέπουν και ρυθμίζουν τη συμπεριφορά των ατόμων και των ομάδων, με στόχο την ευθυγράμμιση με τους κανόνες και τους κανονισμούς που θέτει η επικρατούσα κουλτούρα (McDonald et al., 2011). Παρ' όλα αυτά, ο τρόπος με τον οποίο εφαρμόζεται και τα αποτελέσματά του μπορεί να διαφέρουν σε μεγάλο βαθμό, επικαλύπτοντας συχνά θέματα εξουσίας και ανισότητας.

Ο κοινωνικός έλεγχος λειτουργεί σε πολλαπλά επίπεδα εντός της κοινωνίας, περιλαμβάνοντας οικογενειακές μονάδες, κοινωνικές οργανώσεις, καθώς και μεγαλύτερους θεσμούς όπως σχολεία, εκκλησίες και κυβερνήσεις. Περιλαμβάνει τόσο επίσημους μηχανισμούς, όπως οι κανόνες και οι κανονισμοί που επιβάλλονται από την κυβέρνηση, όσο και ανεπίσημους μηχανισμούς, όπως οι κανόνες, οι συμβάσεις και οι παραδόσεις που διακινούνται από τα μέλη της κοινότητας (Aboud, 2008). Ο βασικός στόχος του κοινωνικού ελέγχου είναι η διατήρηση της κοινωνικής τάξης, η αποτροπή της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς και η προώθηση της συνοχής εντός της κοινωνίας. Η παρουσία αυτού του ελέγχου είναι σημαντική για την αποτελεσματική λειτουργία κάθε κοινότητας.

Αυτό επιτυγχάνεται μέσω των θεσμών και των ειδικών μηχανισμών κοινωνικού ελέγχου είτε πριν αποκλίνει είτε αφού παραβιάσει ένα άτομο τους κανόνες. Αν μία κοινωνία στηρίζεται στην βάση της αλληλεγγύης και της συνεργασίας, τότε η άσκηση του κοινωνικού ελέγχου αποτελεί αναγκαία παρέμβαση ως προς το συλλογικό κοινωνικό συμφέρον έναντι ατομικών παθολογιών που το υπονομεύουν και το απειλούν.

Οι θεωρίες του κοινωνικού ελέγχου εξελίχθηκαν με την πάροδο του χρόνου, αντικατοπτρίζοντας τις αλλαγές στις πολιτισμικές αξίες και δομές. Η κλασική υπόθεση, προερχόμενη από την εποχή του Διαφωτισμού, υποστηρίζει ότι τα άτομα είναι

ορθολογικοί δρώντες που επιδιώκουν ενεργά τα δικά τους συμφέροντα. Σύμφωνα με αυτή την ιδέα, η αποκλίνουσα συμπεριφορά προκύπτει από την ασυμφωνία μεταξύ των προσωπικών επιθυμιών και των ηθικών περιορισμών. Η θεωρία αυτή υποστηρίζει ότι, προκειμένου να διατηρηθεί η κοινωνική τάξη, η κοινωνία πρέπει να κατασκευάσει ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο νόμων και αντίστοιχων ποινών που να είναι αποτελεσματικά στην αποτροπή των ατόμων από το να επιδίδονται σε αποκλίνουσες συμπεριφορές (Duckitt, 2005). Αντίθετα, οι σύγχρονες θεωρίες του κοινωνικού ελέγχου χρησιμοποιούν μια πιο λεπτή οπτική γωνία. Η λειτουργιστική προοπτική θεωρεί την κοινωνική ρύθμιση ως έναν ζωτικό μηχανισμό που εγγυάται την αντοχή και τη συνοχή της κοινωνίας. Το επιχείρημα υποστηρίζει ότι οι κανόνες, οι πεποιθήσεις και οι θεσμοί διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στην καλλιέργεια μιας συλλογικής αίσθησης ταυτότητας και κοινών στόχων μεταξύ των μελών της κοινότητας. Παρ' όλα αυτά, η άποψη αυτή έχει δεχθεί κριτική επειδή αγνοεί τον τρόπο με τον οποίο ο κοινωνικός έλεγχος μπορεί να συντηρήσει την ανισότητα και την αδικία (Devine, 1989).

Οι θεωρίες σύγκρουσης, οι οποίες διαμορφώνονται από τη μαρξιστική ιδεολογία, υποστηρίζουν ότι ο κοινωνικός έλεγχος λειτουργεί για να διασφαλίσει τα συμφέροντα των κυρίαρχων τάξεων. Σύμφωνα με αυτή την προοπτική, οι νόμοι και οι κοινωνικοί κανόνες δημιουργούνται σκόπιμα από όσους βρίσκονται σε θέσεις εξουσίας για να διατηρήσουν το πλεονεκτικό τους καθεστώς, ασκώντας έλεγχο και καταστέλλοντας όσους έχουν λιγότερη εξουσία. Η θεωρία αυτή υπογραμμίζει τη σημασία της εξουσίας και των οικονομικών κινήτρων στον επηρεασμό των μηχανισμών κοινωνικού ελέγχου που μπορεί να χρησιμοποιηθεί από τους έχοντες εξουσία για να διαχωρίσουν και να κυβερνήσουν διακριτές ομάδες του πληθυσμού (Alibeli & Yaghi, 2012).

Σύμφωνα με τον Sutherland η σύγκρουση είναι η κατάληξη μιας ανομοιογενούς και πολυσύνθετης κοινωνίας, μέσα στην οποία κάθε κοινωνική ομάδα παλεύει για τη διατήρηση των αξιών και των συμφερόντων της. Η ομάδα που κυριαρχεί αναδεικνύεται εκείνη που πετυχαίνει την θεμελίωση της υπεροχής της και κατά συνέπεια τα συμφέροντά της μέσω του νόμου. Ένα τέτοιο αποτέλεσμα δεν σημαίνει ωστόσο, και την παύση της σύγκρουσης. Μόνος τρόπος για να σταματήσει η σύγκρουση είναι μέσω της συνεργασίας και της συγχώνευσης συμφερόντων. Ωστόσο,

Μουτούση Κυριακή, Εγκληματολογικές και ποινικές προσεγγίσεις της διαφθοράς, του οικονομικού και του οργανωμένου εγκλήματος
με βάση το έργο του Sutherland η αποτελεσματικότητα του νόμου σε σχέση με την ρύθμιση της αποκλίνουσας συμπεριφοράς χαρακτηρίζεται αμφίβολη.

Όταν μία ανθρώπινη κοινότητα χαρακτηρίζεται από ανταγωνιστικές ανάγκες και στόχους, τότε η κοινωνική ζωή αποτελεί έναν συνεχόμενο αγώνα. Χωρίς την ενσωμάτωση ηθικών δεσμεύσεων δεν είναι εφικτό για τον νόμο να βοηθήσει στην δημιουργία μιας κοινής νοοτροπίας και κουλτούρας, αποτρέποντας με αυτόν τον τρόπο κάθε παραβατική συμπεριφορά καθώς και κοινωνικές συγκρούσεις (Βασιλαντωνοπούλου 2014).

Επομένως, τα πολλαπλά και διαφορετικά κοινωνικά πρότυπα των διάφορων ομάδων μιας κοινωνίας μπορούν να προκαλέσουν σύγχυση στην κοινωνική της οργάνωση με αποτέλεσμα να οδηγηθεί σε κοινωνική αποδιοργάνωση (Sutherland 1945). Όταν δεν υπάρχει συνοχή μέσα σε ένα κοινωνικό σύνολο και καλλιεργείται το πρότυπο της ατομικότητας είτε σε επίπεδο μονάδων είτε σε επίπεδο ομάδων το αποτέλεσμα είναι η επίτευξη του ατομικού συμφέροντος εις βάρος της γενικότερης ευημερίας.

Επιπρόσθετα, το σύστημα ποινικής καταστολής αποτελεί σημαντικό παράγοντα για τους μηχανισμούς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Η απονομή της ποινικής δικαιοσύνης είναι το πεδίο όπου δοκιμάζεται η ισότητα και η ισονομία μεταξύ των πολιτών, ελέγχονται οι διακηρύξεις για την εξατομίκευση της ποινής και την αποτελεσματική προστασία του κοινωνικού συνόλου καθώς και εξετάζεται ο ρόλος των δικαστών κατά την άσκηση του έργου τους. Επιπλέον, δίνει την ευκαιρία να εξεταστούν οι διαδικασίες που διαμορφώνουν τα βασικά χαρακτηριστικά του εν λειτουργία ποινικού συστήματος αλλά και πιστοποιούν την ποιότητα της ίδιας της δημοκρατίας. Ωστόσο, η αντεγκληματική πολιτική αρκετές φορές δεν ασκείται υπέρ της κοινωνίας γενικότερα αλλά αντίθετα στοχεύει στην χειραγώγηση του όχλου και την καταστολή εκείνων που θεωρούνται απειλή για την κυρίαρχη κοινωνική τάξη.

Η αξιοποίηση των μηχανισμών του κοινωνικού ελέγχου από τις ελίτ οδηγούν σε μία διαδικασία αποκλεισμού, δημιουργώντας αποδιοπομπαίους τράγους και νομιμοποιώντας την επιλεκτική καταστολή (Καρύδης 2014). Ο εξουσιαστικός καταναγκασμός για την ειρηνική και ομαλή λειτουργία της κοινωνίας αποτελεί πολλές

Μουτούση Κυριακή, Εγκληματολογικές και ποινικές προσεγγίσεις της διαφθοράς, του οικονομικού και του οργανωμένου εγκλήματος
φορές πρόσχημα για τη μεροληπτική δραστηριότητα των φορέων επιβολής και καταστολής υπέρ των συμφερόντων των οικονομικά ισχυρών που τους ελέγχουν.

Ο Quinney διατύπωσε την άποψη ότι η νομοθέτηση και η εφαρμογή των νόμων από το ποινικοκατασταλτικό σύστημα, δεν γίνονται σε ένα ουδέτερο περιβάλλον αλλά σε ένα συγκεκριμένο πολιτικό πλαίσιο όπου συγκεκριμένες ομάδες διεκδικούν τα συμφέροντά τους. Η ικανοποίηση αυτή είναι αναμενόμενο να εξαρτάται από τον βαθμό κύρους και οργάνωσης της εκάστοτε κοινωνικής ομάδας (Βιδάλη 2022).

Τελικά, οι θεωρίες για τον κοινωνικό έλεγχο παρέχουν σημαντικές προοπτικές για το πώς οι κοινωνίες διατηρούν την τάξη. Αν και ο κοινωνικός έλεγχος είναι απαραίτητος για τη λειτουργία κάθε κοινωνίας, είναι επιτακτική ανάγκη να εξετάζονται οι μέθοδοι με τις οποίες μπορεί να εφαρμοστεί δίκαια και αμερόληπτα, χωρίς να διαιωνίζονται η μεροληψία και η ανισότητα (McDonald et al., 2011). Η κατανόηση του κοινωνικού ελέγχου είναι ζωτικής σημασίας για την αντιμετώπιση των κοινωνικών προβλημάτων και την προσπάθεια για μια κοινωνία που θα είναι πιο περιεκτική και δίκαιη. Η δυσκολία έγκειται στην επίτευξη μιας αρμονικής ισορροπίας μεταξύ της διατήρησης της κοινωνικής δομής και του σεβασμού των προσωπικών ελευθεριών και των διαφορών, καθήκον που απαιτεί συνεχή αξιολόγηση και προσαρμογή ως απάντηση στα εξελισσόμενα κοινωνικά πρότυπα (Miglietta et al., 2014). Η ισονομία και ισοπολιτεία των πολιτών, παρουσιάζεται πολλές φορές ως καταλυτικός παράγοντας που συμβάλει στην ενίσχυση της εμπιστοσύνης, στο έργο και τη λειτουργία της Δικαιοσύνης και που τελικά διαμορφώνει την κοινωνική συνείδηση που απαιτείται για την βελτίωση της κοινωνικής συνοχής (Καρύδης, 2010; Βιδάλη, 2022). Σε συνεργασία με την ομαλή και ορθή λειτουργία του ποινικού συστήματος διαφυλάσσεται η κοινωνική ευρυθμία.

1.2.Θεωρίες και έννοια του εγκλήματος

Ως έγκλημα ορίζεται «κάθε πράξη άδικη και καταλογιστή στο δράστη της, η οποία τιμωρείται από το νόμο» σύμφωνα με το άρθρο 14 Π.Κ.. Η έννοια του εγκλήματος συνδέεται στενά με τους κοινωνικούς κανόνες, την ηθική και τα νομοθετικά πλαίσια, παρουσιάζοντας σημαντικές αποκλίσεις μεταξύ διαφορετικών

πολιτισμών και νομικών συστημάτων. Ουσιαστικά, ένα έγκλημα αναφέρεται σε μια πράξη ή παράλειψη που θεωρείται ιδιαίτερα επιζήμια ή επικίνδυνη για το ευρύ κοινό, τα άτομα ή την κυβέρνηση, με αποτέλεσμα να αναγνωρίζεται ως προσβολή της έννομης τάξης και να υπόκειται σε ποινική τιμωρία. Ο ορισμός αυτός υπογραμμίζει τη σημασία των νομικών και ειδικά των ποινικών κανόνων για την καθιέρωση της έννοιας του εγκλήματος. Η έννοια της εγκληματικότητας μπορεί να υφίσταται μετασχηματισμό με την πάροδο του χρόνου, αντικατοπτρίζοντας τις μεταβολές στα κοινωνικά πρότυπα, τις ηθικές προοπτικές και τις νομοθετικές διατάξεις (Block & Block, 1984).

Τα εγκλήματα εντάσσονται σε διάφορες κατηγορίες, καθεμία από τις οποίες περιλαμβάνει ένα περισσότερο ή λιγότερο ευρύ φάσμα αδικημάτων. Οι συνήθεις κατηγορίες περιλαμβάνουν εγκλήματα βίας όπως φόνοι, βιασμοί, σωματικές βλάβες, εγκλήματα χρήσης τοξικών ουσιών, επαιτεία, πορνεία και εγκλήματα κατά της περιουσίας όπως κλοπές, ληστείες, φθορές, και οικονομική εγκληματικότητα, μεταξύ πολλών άλλων παραλλαγών (Tonkin et al., 2011). Παρακάτω, θα εξεταστούν οι ποικίλες θεωρίες διάσημων εγκληματολόγων, περιλαμβάνοντας τον συχνά αμφισβητούμενο όρο του εγκλήματος.

Ο Durkheim ανέλυσε με κοινωνικούς όρους τον λόγο εμφάνισης της αποκλίνουσας συμπεριφοράς στις σύγχρονες καπιταλιστικές κοινωνίες. Βάσει των αναλύσεων του Durkheim κινητήριες δυνάμεις της νεότερης εποχής αποτελούσαν ο καταμερισμός εργασίας και η απελευθέρωση των ανθρώπινων επιθυμιών. Αναγνωρίζοντας την ύπαρξη της αλαζονικής ανθρώπινης συμπεριφοράς, θέτει στην κοινωνία τον ρόλο του ρυθμιστή καθώς αυτή θα είναι υπεύθυνη να ορίσει ένα σύστημα που θα στοχεύει στην επίτευξη του δημόσιου συμφέροντος. Ο ρυθμιστικός ρόλος της κοινωνίας δεν θα πρέπει απλά να είναι δίκαιος αλλά και να λειτουργεί με δίκαιο τρόπο. Όταν όμως δεν επικρατεί η λογική περί κοινού συμφέροντος και λειτουργούν οι ατομικές επιθυμίες ανεξέλεγκτα τότε θα υπάρχει ανομία και πιθανόν έγκλημα. Επίσης, η άνιση ισορροπία μεταξύ μέσων και σκοπών ειδικά σε μεταβαλλόμενες κοινωνικές και οικονομικές περιόδους συνεπάγεται κοινωνική απορρύθμιση ή ανομία. Επομένως, ο Durkheim θεωρεί πως η ανομία θα πρέπει να μελετάται ως μια κοινωνική παθολογική κατάσταση.

Ο Sutherland χαρακτηρίζεται ως ένας από τους μεγαλύτερους εγκληματολόγους του 20^{ου} αιώνα και η οπτική προσέγγισής του για το έγκλημα πηγάζει από τις θέσεις της Σχολής του Σικάγο. Ο Sutherland υποστήριζε ότι το έγκλημα είναι πολιτισμικά μεταβιβαζόμενο και ότι η εγκληματική συμπεριφορά μαθαίνεται στο πλαίσιο της διαδικασίας της επικοινωνίας και της κοινωνικοποίησης. Όταν ένα άτομο εκτίθεται σε μεγάλο βαθμό σε αντιλήψεις που ενθαρρύνουν την παραβίαση του νόμου και λιγότερο σε αντιλήψεις που ευνοούν τον σεβασμό του, τότε η υιοθέτηση εγκληματικής συμπεριφοράς είναι αναμενόμενη. Μέχρι τότε, οι θεωρίες περί εγκλήματος ταυτίζονταν κυρίως με τα χαμηλά κοινωνικά στρώματα. Ο Sutherland όρισε το έγκλημα ως διαταξικό φαινόμενο και ότι δεν αποτελεί έγκλημα των κατώτερων κοινωνικών τάξεων αλλά και των ανώτερων (Βιδάλη 2022).

Ο Sutherland βάσει της θεωρητικής προσέγγισης του Charles Cooley ότι η παραβατικότητα δεν αποτελούσε εγγενές στοιχείο του ανθρώπου αλλά διαμορφωνόταν από το περιβάλλον αυτού, διατύπωσε την θεωρία των διαφορικών συναναστροφών (Βασιλαντωνοπούλου 2014). Εξήγησε ότι το έγκλημα αποτελεί μια συμπεριφορά η οποία μαθαίνεται στο πλαίσιο της διαδικασίας επικοινωνίας και κοινωνικοποίησης, και πως κάθε άτομο αφομοιώνει το πολιτισμικό σύστημα που το περιβάλλει. Πιο συγκεκριμένα, η διαδικασία εκμάθησης του εγκλήματος είναι κοινή με τη διαδικασία γενικής εκμάθησης. Ένα άτομο θα υιοθετήσει την αποκλίνουσα συμπεριφορά όταν οι επαφές του με παραβατικά πρότυπα είναι περισσότερες σε σχέση με αυτές που υποστηρίζουν το αντίθετο δέος και το μη παραβατικό. Συμπερασματικά, η ανθρώπινη συμπεριφορά ενός προσώπου είναι ανάλογη με την κοινωνική γνώση που έχει αποκτήσει από το περιβάλλον το οποίο συναναστρέφεται και κατ' επέκταση με την κοινωνική αντίληψη που έχει σχηματίσει (Βιδάλη 2022).

Ο R. Merton από την άλλη υποστήριξε πως η παρέκκλιση και το έγκλημα δεν αποτελούν μια παθολογική κοινωνική συμπεριφορά αλλά ότι είναι δημιούργημα της κοινωνίας. Επεξεργάστηκε την έννοια της ανομίας του Durkheim και έδωσε έμφαση στις συνέπειές της στην ανθρώπινη συμπεριφορά. Αντίθετα με τον Sutherland, ο Merton θεωρούσε ότι η κοινωνία χαρακτηρίζεται από ομοιογένεια και ομοιομορφία και ότι οι κοινωνικές ομάδες βασίζονται σε σχέσεις συμβολαίου και αλληλεξάρτησης (Βασιλαντωνοπούλου 2014). Η έννοια της ανομίας σύμφωνα με τον Merton διατυπώνεται ως το αποτέλεσμα της δυσαναλογίας ανάμεσα στους κυρίαρχους

πολιτισμικούς στόχους και τα μέσα που παρέχονται στους ανθρώπους για την επίτευξη αυτών. Με άλλα λόγια, όταν σε μία κοινωνία όπου η υλική συσσώρευση αποτελεί σύμβολο επιτυχίας και τα διαθέσιμα θεσμικά μέσα επίτευξης δεν είναι ίδια για όλους, οδηγούν στη διαμόρφωση παράνομων συμπεριφορών και σε μια λανθάνουσα αντίληψη περί σωστού και λάθους. Όσο μεγαλύτερη η διαφορά μεταξύ στόχων και μέσων τόσο μεγαλύτερη είναι και η ανομία. Ο Merton ήταν ο πρώτος που διατύπωσε την άποψη ότι το έγκλημα αποτελεί αναπόσπαστο συστατικό στοιχείο του συστήματος.

Επιπρόσθετα, ο Willem Bonger θεώρησε την ανάλυση των κοινωνικών συνθηκών ως τη βασική πηγή για την εξήγηση της ανθρώπινης συμπεριφοράς. Άρα διατύπωσε την άποψη πως το έγκλημα ως συμπεριφορά πρέπει να αναζητηθεί κυρίως στις δυσχέρειες της κοινωνίας που διαταράσσουν την ανθρώπινη φύση, οι οποίες έχουν να κάνουν και με την άνθηση του καπιταλισμού. Ο καπιταλισμός σε συνδυασμό με την υλική συσσώρευση ως σύμβολο επιτυχίας αποδυνάμωσαν το αίσθημα του αλτρουισμού και έφεραν στο προσκήνιο το συναίσθημα του εγωισμού. Ανάλογα με την κοινωνική τάξη στην οποία ανήκουν τα άτομα εντείνεται ή μειώνεται η εγωιστική συμπεριφορά. Ειδικότερα, οι ομάδες που ήταν υψηλότερα στην κοινωνική πυραμίδα και είχαν την ευχέρεια χρήσης νόμιμων μέσων κατάφερναν να κατευνάσουν τον εγωισμό τους άρα και τις εγκληματικές τους πράξεις, ενώ οι κατώτερες κοινωνικές ομάδες παρουσίαζαν μεγαλύτερο ποσοστό εγκληματικής δράσης λόγω της αποστέρησης. Επομένως, ο Bonger συμπέρανε πως το έγκλημα δεν διαμορφώνεται μέσα από τους βιολογικούς παράγοντες αλλά εξαιτίας των κοινωνικών παραγόντων.

Συνοψίζοντας, καθώς η κοινωνία εξελίσσεται, αλλάζει και ο ορισμός του εγκλήματος, γεγονός που απαιτεί συνεχή αξιολόγηση και προσαρμογή των νομικών συστημάτων ώστε να διασφαλίζεται η δικαιοσύνη και η ευημερία του κοινού. Ανάλογα με την ιστορική περίοδο διαπιστώνουμε πως κάποιες συμπεριφορές που μπορεί να θεωρούνταν ως εγκληματικές μπορεί αργότερα να μην αποτελούν παράνομη πράξη. Το έγκλημα βάσει του Ποινικού Δικαίου ορίζεται ως η πράξη που προβλέπεται στον νόμο και διώκεται απειλούμενη με ποινή, ενώ το έγκλημα με κοινωνικούς όρους (πραγματικό έγκλημα) αποτελεί μια συμπεριφορά που είναι αντίθετη από τους κυρίαρχους κοινωνικούς κανόνες που έχουν ορισθεί την εκάστοτε εποχή. Η πλήρης κατανόηση του όρου του εγκλήματος είναι εξαιρετικά σημαντική για τη διαμόρφωση και την εφαρμογή αποτελεσματικών νομικών και κοινωνικών μέτρων.

1.3. Κατανόηση των εγκλημάτων των ισχυρών

Τα εγκλήματα των ισχυρών δεν υπολογίζονταν μέχρι τη δεκαετία του 1970 ως εγκλήματα και δεν τους αποδιδόταν η ανάλογη βαρύτητα. Η ανάδειξη της σημασίας τους είναι αποτέλεσμα συλλογικής οργανωμένης δράσης και διακρίνονται σε εγκλήματα του λευκού κολάρου, κρατικά εταιρικά εγκλήματα, εκδοχές του οργανωμένου και του οικονομικού εγκλήματος.

Διαφέρουν από τα κοινά εγκλήματα αφού κυρίως οι δράστες τους ενώ παραβιάζουν τον νόμο είναι και οι ίδιοι που τον διαμορφώνουν ή συμβάλλουν σε αυτό. (Βιδάλη 2019). Το έγκλημα των ισχυρών ορίζεται ως μία κατηγορία εγκληματικής δραστηριότητας, που χειρίζεται τεράστια χρηματικά ποσά, δράστες της οποίας αποτελούν πρόσωπα υπεράνω υποψίας προερχόμενοι κυρίως από τα υψηλά κοινωνικά στρώματα, οι οποίοι βρίσκονται σε υψηλές κοινωνικές θέσεις, έχοντας εξασφαλίσει την κοινωνική εμπιστοσύνη, και αναπτύξει διασυνδέσεις σε κέντρα αποφάσεων και επιρροής, και έχουν καταφέρει να εξασφαλίσουν μια ιδιότυπη ασυλία και προστασία από τον νόμο. (Φαλιανί και Μινκούτσι, 2015). Τα εγκλήματα των ισχυρών προσδιορίζονται ως κοινωνικοπολιτικά ζητήματα, όπου τα μέσα μαζικής ενημέρωσης συγκαλύπτουν τις συνέπειές τους, ενώ η ποινική αντιμετώπισή τους είναι ευνοϊκότερη από αυτήν ενός κοινού εγκλήματος (Βιδάλη 2019).

Για να κατανοήσει κανείς τα εγκλήματα των ισχυρών, πρέπει να διερευνήσει διεξοδικά τις περιπλοκές, τις συνέπειες και τις δυσκολίες που δημιουργούν στο νομικό και ηθικό πλαίσιο της κοινωνίας. Τα εγκλήματα αυτά, τα οποία συχνά αποκρύπτονται από πολύπλοκες νομικές και οικονομικές ρυθμίσεις, συνιστούν μια εξελιγμένη και ενίοτε δύσκολα ανιχνεύσιμη μορφή εγκληματικής συμπεριφοράς, η οποία επηρεάζει σημαντικά τις παγκόσμιες οικονομίες, τις κοινωνίες και τα συστήματα διακυβέρνησης (Geis, 1991).

1.3.1. Έγκλημα του Λευκού Κολάρου

Αρχικά, το έγκλημα του λευκού κολάρου όσον αφορά το έννομο αγαθό που προσβάλλει κατατάσσεται στα οικονομικά εγκλήματα και όσον αφορά τους δράστες, στα εγκλήματα των ισχυρών. Πρώτος που αναφέρθηκε στα οικονομικά εγκλήματα των ισχυρών ήταν ο Edwin Sutherland με τη θεωρία του λεγόμενου εγκλήματος του λευκού κολάρου (white collar crime) το 1939, με την ανακάλυψή του ότι το έγκλημα των

ανώτερων κοινωνικών στρωμάτων τελείται από άτομα συνήθως υψηλού κοινωνικού κύρους, στο πλαίσιο των επαγγελματικών τους δραστηριοτήτων. Αργότερα, ανέφερε στο βιβλίο του έπειτα από τα συμπεράσματά της έρευνάς του σε αποφάσεις δικαστηρίων 70 εταιριών των ΗΠΑ, ότι το έγκλημα του λευκού κολάρου στις ποικίλες μορφές του, αποτελεί ένα έγκλημα που διαπράττεται από τον επιχειρηματικό κόσμο και χαρακτηρίζεται ως μια μορφή οργανωμένου εγκλήματος (Βιδάλη 2017).

Η θεωρία του Sutherland σχετικά με τις διαφορικές συναναστροφές επιβεβαίωσε ότι το έγκλημα του λευκού κολάρου με βασική διαφορά το περιεχόμενο των κοινωνικών προτύπων συμπεριφοράς που εμφανίζονται στην κάθε περίπτωση, έχει άμεση σχέση με την ταξική δομή. Η εγκληματική καριέρα των κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων μεταφράζεται ως η απάντηση στην κυρίαρχη κουλτούρα και στις αδυναμίες του συστήματος που αυτή εκπροσωπεί. Αντίθετα, οι εγκληματίες του λευκού κολάρου ή αλλιώς οι ελίτ της κοινωνίας και οι εκπρόσωποι των αξιών της βασικής κουλτούρας υιοθετούν συμπεριφορές που υποδεικνύονται ως κοινή πρακτική της επιχειρηματικής δράσης και μαθαίνουν συγκεκριμένες τεχνικές παραβίασης του νόμου (Sutherland 1992). Η εκμάθηση των μεθόδων αναγνώρισης και παράκαμψης του νόμου, και η αφομοίωσή αυτών από τον επιχειρηματικό κόσμο είναι ανάλογη με τα κέρδη που αποφέρουν (Βασιλαντωνοπούλου 2014). Όλα τα παραπάνω σε συνδυασμό με τις σχέσεις εξουσίας, τους προσωπικούς δεσμούς και την πολιτισμική ομοιότητα που ενώνουν του εγκληματίες του λευκού κολάρου με τους εκπροσώπους του νόμου και της κυρίαρχης κουλτούρας καταλήγουν στον ευτελισμό της αναγνώρισης της παραβατικής συμπεριφοράς και πολλές φορές όχι μόνο στην μη εγκληματοποίηση αυτής αλλά και στην νομιμοποίησή της.

Τα εγκλήματα αυτά αν και δεν συνεπάγονται άμεση προσβολή ενός ατόμου, προκαλούν ζημία στα ευρύτερα κοινωνικά και οικονομικά συστήματα. Οι δόλιες δραστηριότητες που περιλαμβάνονται σε αυτή την κατηγορία συνίστανται σε υπεξαίρεση, εσωτερική πληροφόρηση, φοροδιαφυγή και διάφορες μορφές οικονομικής εξαπάτησης (Weisburd et al., 1990).

1.3.2. Οικονομικό Έγκλημα

Ένα βασικό χαρακτηριστικό του οικονομικού εγκλήματος περιλαμβάνει τη χειραγώγηση περίπλοκων συστημάτων για την επίτευξη προσωπικών ή οργανωτικών

οφελών. Αυτή η εκμετάλλευση απαιτεί συχνά βαθιά κατανόηση των οικονομικών συστημάτων, των εταιρικών μεθοδολογιών και των τρωτών νομικών σημείων (κενών και ασαφειών). Οι δράστες, συχνά καλά εκπαιδευμένοι και κατέχοντες θέσεις εξουσίας και εμπιστοσύνης, χρησιμοποιούν τις γνώσεις και τις ικανότητές τους για να χειραγωγήσουν τα συστήματα με σκοπό την απόκτηση παράνομου οικονομικού κέρδους (Hagan, 2006). Η ανίχνευση και η δίωξη αυτού του είδους εγκλήματος αποτελούν σημαντικές προκλήσεις λόγω των περίπλοκων σχεδίων και της συχνής εμφάνισής τους στο πλαίσιο νόμιμων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων. Το έγκλημα του λευκού κολάρου έχει εκτεταμένη επιρροή. Οι ετήσιες οικονομικές απώλειες που προκύπτουν από τέτοιου είδους εγκληματικές δραστηριότητες μπορεί να ανέρχονται σε δισεκατομμύρια δολάρια, ασκώντας σημαντικό αντίκτυπο στις οικονομίες και τους επενδυτές (Shover & Hunter, 2013). Με αυτές μειώνεται η εμπιστοσύνη στους χρηματοπιστωτικούς και κυβερνητικούς θεσμούς, αποδυναμώνεται η εμπιστοσύνη των επενδυτών και μπορεί να προκληθούν σημαντικές ρυθμιστικές και νομικές τροποποιήσεις. Επιπλέον, η οικονομία επιβαρύνεται από έμμεσες δαπάνες, συμπεριλαμβανομένων των αυξημένων μέτρων ασφαλείας, των δαπανών για υπηρεσίες δικηγόρων, για το δικαστικό σύστημα, και της μειωμένης παραγωγικότητας (Green, 2004).

1.3.3. Οργανωμένο Έγκλημα

Η νομική οριοθέτηση του οργανωμένου εγκλήματος μπορεί να διαφέρει από χώρα σε χώρα, ωστόσο συνήθως περιλαμβάνει ορισμένα θεμελιώδη στοιχεία. Πρώτον, είναι ένα φαινόμενο που διευθύνεται από μία ιεραρχικά δομημένη εγκληματική οργάνωση, στην οποία συχνά εμπλέκονται στελέχη από τους φορείς επιβολής του νόμου, τις πολυεθνικές επιχειρήσεις ή ακόμα και τα κράτη. Οι εγκληματικές οργανώσεις ακολουθούν δικούς τους άτυπους κανόνες με σκοπό το μονοπώλιο στους τομείς που δραστηριοποιούνται και την απόκτηση οικονομικού κέρδους, διασφαλίζοντας παράλληλα την ανωνυμία και την ασφάλεια των μελών της. Για την επίτευξη των στόχων τους και την ομαλή λειτουργία των δραστηριοτήτων τους σημαντική είναι η συμβολή διεφθαρμένων δημόσιων υπαλλήλων αλλά και η χρήση των νόμιμων οικονομικών δομών (Αντωνόπουλος 2011). Προσαρμόζουν επιδέξια τις στρατηγικές τους ώστε να προσαρμόζονται στις μεταβαλλόμενες δυναμικές της αγοράς και να εκμεταλλεύονται νέους δρόμους για παράνομο κέρδος (Dobovšek & Slak,

Μουτούση Κυριακή, Εγκληματολογικές και ποινικές προσεγγίσεις της διαφθοράς, του οικονομικού και του οργανωμένου εγκλήματος (2015). Η έννοια του οργανωμένου εγκλήματος καλύπτει ένα ευρύ φάσμα παράνομων δραστηριοτήτων, όπως η διακίνηση ναρκωτικών, η εμπορία ανθρώπων, η πώληση όπλων, το ξέπλυμα χρήματος και οι εκβιάσεις. Αυτό που διακρίνει το οργανωμένο έγκλημα από άλλους τύπους εγκληματικών δραστηριοτήτων είναι η μεθοδική και καλά σχεδιασμένη προσέγγισή του, καθώς και η συχνή διατάραξή του με δραστηριότητες που αναπτύσσονται πέραν των εθνικών συνόρων (Dobovšek & Slak, 2015).

Επιπλέον, οι δράστες παλαιότερα ταυτίζονταν με εθνοτικές ομάδες που χαρακτηρίζονταν ύποπτες από την κοινή γνώμη (Αντωνόπουλος 2011). Τα οργανωμένα εγκληματικά συνδικάτα χρησιμοποιούσαν συχνά σωματική βία ή την προοπτική σωματικής βίας για να επιτύχουν τους στόχους τους, να διατηρήσουν την εσωτερική τάξη και να κυριαρχήσουν σε συγκεκριμένες περιοχές ή κλάδους. Η παρουσία εξαναγκασμού και εκφοβισμού αποτελούσε καθοριστικό χαρακτηριστικό της οργανωμένης εγκληματικής δραστηριότητας. Πλέον, οι οργανωμένες εγκληματικές οργανώσεις διεισδύουν ή δωροδοκούν νόμιμες επιχειρήσεις και κυβερνητικούς θεσμούς προκειμένου να διευκολύνουν τις δραστηριότητές τους, να διασφαλίσουν τα συμφέροντά τους και να ξεπλύνουν τα κέρδη τους (Dobovšek & Slak, 2015).

1.3.4. Κρατικό Εταιρικό Έγκλημα

Το κρατικό εταιρικό έγκλημα αναφέρεται σε παράνομες ή κοινωνικά επιβλαβείς συμπεριφορές που πραγματοποιούνται από κυβερνητικούς αξιωματούχους κατά την άσκηση των επαγγελματικών τους καθηκόντων, με σκοπό την προώθηση των συμφερόντων του κράτους που εκπροσωπούν. Αυτός ο τύπος εγκληματικής δραστηριότητας είναι περίπλοκος, καθώς επικαλύπτει τους τομείς των κυβερνητικών δράσεων και των εταιρικών συμφερόντων, συσκοτίζοντας συχνά τα όρια μεταξύ των νόμιμων κρατικών πολιτικών και της παράνομης συμπεριφοράς (Symeonidou-Kastanidou,, 2007). Το κρατικό εταιρικό έγκλημα αναφέρεται σε συμπεριφορές που εμπίπτουν στον νομικό ορισμό του εγκλήματος, είναι δηλαδή και τυπικά εγκληματικές σύμφωνα με το εθνικό ή το διεθνές δίκαιο. Περιλαμβάνει επίσης ενέργειες που, αν και δεν είναι τυπικά παράνομες, έχουν επίσημο αντίκτυπο στην κοινωνία, το περιβάλλον ή παραβιάζουν θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα. Οι περιπτώσεις κρατικού εταιρικού εγκλήματος περιλαμβάνουν το παράνομο εμπόριο όπλων, την οικολογική καταστροφή, τις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την οικονομική εξαπάτηση που

Μουτούση Κυριακή, Εγκληματολογικές και ποινικές προσεγγίσεις της διαφθοράς, του οικονομικού και του οργανωμένου εγκλήματος
αφορά κρατικά περιουσιακά στοιχεία ή επιχειρήσεις που υποστηρίζονται από το κράτος (Edwards & Gill, 2002).

Ένα εμπόδιο στη νομική οριοθέτηση και απαγγελία κατηγοριών κατά του κρατικού εταιρικού εγκλήματος έγκειται στη συμμετοχή κρατικών φορέων και θεσμών με μεγάλη επιρροή. Αυτές οι οντότητες διαθέτουν συχνά σημαντικούς πόρους και ασκούν πολιτική εξουσία, γεγονός που μπορεί να εμποδίσει τις έρευνες και να προστατεύσει τους παραβάτες από την απόδοση ευθυνών. Επιπλέον, οι κυβερνητικοί αξιωματούχοι ή οι εταιρείες μπορούν να εκλογικεύσουν ή να αποκρύψουν τις δραστηριότητές τους, ισχυριζόμενοι ότι γίνονται στο όνομα του εθνικού συμφέροντος, της ασφάλειας ή της οικονομικής προόδου (Symeonidou-Kastanidou, 2007). Η συμμετοχή των δικαστικών και διωκτικών αρχών στην συγκάλυψη των ανωτέρων άδικων πράξεων ηθελημένα και μη, σε συνεργασία με τη διαμεσολάβηση των ΜΜΕ εγγυάται ένα πέπλο σιωπής και προστασίας, ενώ παράλληλα προφυλάσσεται η θεωρία περί ουδετερότητας και καθολικής προστασίας του νόμου (Donatella della Porta, Alberto Vannucci 2012). Παρατηρείται επομένως, ότι ο νόμος στα κατάλληλα χέρια μπορεί να μετατραπεί στο πιο ισχυρό όπλο για τους ισχυρούς και κατά συνέπεια να οδηγήσει στην ολική εξουδετέρωση του κοινωνικού ελέγχου (Αντόνιο Γκράμσι 2008).

Σύμφωνα με τον Chambliss πρόκειται για ένα κρατικά οργανωμένο έγκλημα με όπου η διαφθορά και οι σχέσεις συμβολαίων και αλληλεξάρτησης ανάμεσα στο οργανωμένο έγκλημα και το κράτος αποτελούν βασικά συστατικά για την ανάπτυξή του (Βιδάλη 2017). Η αφανής και παράνομη χρηματοδότηση της πολυεθνικής εταιρίας Siemens προς τα πολιτικά κόμματα αποτελούν παράδειγμα κρατικού εταιρικού εγκλήματος το οποίο θα εξετάσουμε και παρακάτω.

Το κρατικό οργανωμένο έγκλημα θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως και η εγκληματικότητα των ισχυρών που αναφέρεται στους λεγόμενους «πολιτικούς», δηλαδή σε άτομα τα οποία συμμετέχουν στον ανταγωνισμό κατάκτησης και χρήσης πολιτικής εξουσίας και έχουν την ευχέρεια λήψης και υλοποίησης σχετιζόμενων αποφάσεων. Οι πολιτικοί δράστες σε σύγκριση με τους οικονομικά ισχυρούς διαφοροποιούνται όσον αφορά την αμεσότητα της βλαπτικής τους δράσης. Αρχικά, ως προς το περιεχόμενο των εγκλημάτων τους, καθώς δεν είναι όλα οικονομικά εγκλήματα, δεύτερον, ως προς τον βαθμό έκθεσής τους στον δημόσιο έλεγχο, κάτι το

οποίο είναι σχεδόν ανύπαρκτο για τους οικονομικά ισχυρούς και τρίτον ως προς την ευκολία που έχουν για να ξεφύγουν από την στοχοποίηση του ποινικού συστήματος όπου στους εγκληματίες του λευκού κολάρου δεν είναι πάντα εφικτό (Παπαχαράλαμπους 2019).

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, η εγκληματικότητα των πολιτικών αφορά είτε στην προσβολή των κανόνων που ρυθμίζουν το αξιακό πλαίσιο και τους κανόνες λειτουργίας της συνταγματικής τάξης, όπως έσχατη προδοσία ή νόθευση της εκλογικής διαδικασίας, είτε στην καταπάτηση πολιτικών ή ανθρώπινων δικαιωμάτων, είτε σε πράξεις διαφθοράς και οικονομικά σκάνδαλα όπως δωροδοκίες, διάπραξη ή συγκάλυψη παράνομων πράξεων δικών τους αλλά και τρίτων, σπατάλη δημόσιου χρήματος κλπ.

Συνοπτικά, η ισχύς των δραστών που εμπλέκονται στα εγκλήματα των ισχυρών θέτουν πολλά εμπόδια όσον αφορά τη δίωξή τους. Υπάρχει μια συνεχής συζήτηση σχετικά με την κατάλληλη ποινή για αδικήματα που διαπράττονται από άτομα σε θέσεις εξουσίας ή εντός εταιρειών. Οι συμβατικές μέθοδοι τιμωρίας, όπως η φυλάκιση, μπορεί να μην είναι τόσο αποτελεσματικές για την αποτροπή αυτής της κατηγορίας αδικημάτων (Piquero, 2018). Οι υποστηρικτές υπέρ της αντιμετώπισης των παραπάνω εγκλημάτων προτείνουν την εφαρμογή υψηλότερων χρηματικών κυρώσεων, την ενίσχυση της ρυθμιστικής εποπτείας και την επιβολή αυστηρότερων υποχρεώσεων συμμόρφωσης. Ορισμένα άτομα υποστηρίζουν πιο ριζοσπαστικές μεθόδους, όπως η εφαρμογή πρωτοβουλιών εταιρικής κοινωνικής ευθύνης και η ενσωμάτωση ηθικής επιχειρηματικής εκπαίδευσης (Green, 2004).

Τα εγκλήματα των ισχυρών έχουν σημαντικό κοινωνικό αντίκτυπο, καθώς όχι μόνο υπονομεύουν τις νόμιμες οικονομικές λειτουργίες, αλλά υποθάλπουν και ένα καθεστώς συστηματικής διαφθοράς με πολιτικές προεκτάσεις, καταφέροντας έτσι τεράστιο πλήγμα στην κοινωνική ευρυθμία και το αίσθημα δικαίου μεταξύ των μελών της κοινωνίας (Βασιλαντωνοπούλου, 2014). Τα συστήματα αυτά χρησιμοποιούν περίπλοκες στρατηγικές για να εκμεταλλευτούν τα οικονομικά συστήματα και τα νομικά κενά για προσωπικό ή οργανωτικό όφελος (Weissmann & Block, 2007). Αυτές οι εγκληματικές δραστηριότητες συνεπάγονται συχνά μια ηθική απεμπλοκή, καθώς τα άτομα δικαιολογούν την παράνομη συμπεριφορά τους με βάση τις επαγγελματικές τους

Μουτούση Κυριακή, Εγκληματολογικές και ποινικές προσεγγίσεις της διαφθοράς, του οικονομικού και του οργανωμένου εγκλήματος
ευθύνες. Η ιεράρχηση του οικονομικού κέρδους και της επίτευξής του, συχνά αγνοώντας τα ηθικά ζητήματα, υπογραμμίζει την ανάγκη για μια πιο ισχυρή εστίαση στην ηθική, στην επιχειρηματική και επαγγελματική εκπαίδευση (Cullen et al., 1982).

Είναι απαραίτητο να εφαρμοστούν όχι μόνο νομικά ρυθμιστικά μέτρα, αλλά και να προωθηθεί ένας μετασχηματισμός της κουλτούρας που θα προάγει την αυξημένη ηθική συνείδηση και υπευθυνότητα στον επαγγελματικό και εταιρικό τομέα. Υπό το πρίσμα της συνεχιζόμενης εξέλιξης της παγκόσμιας οικονομίας, είναι επιτακτική ανάγκη να αναπτυχθούν και να εφαρμοστούν τεχνικές που να εντοπίζουν, να προλαμβάνουν και να διώκουν αποτελεσματικά αυτά τα ασύλληπτα και επιβλαβή είδη εγκληματικής συμπεριφοράς (Wheeler & Rothman, 1981). Επιπλέον, δίνεται όλο και μεγαλύτερη έμφαση στη διασφάλιση και την παροχή κινήτρων για τους πληροφοριοδότες, αναγνωρίζοντας τον κρίσιμο ρόλο που μπορούν να διαδραματίσουν τα άτομα εντός των οργανισμών στην αποκάλυψη παράνομων ενεργειών (Yallapragada et al., 2012).

Επιπρόσθετα, η ποινική τυποποίηση των εγκλημάτων των πολιτικών είναι άκρως σημαντική λόγω της σοβαρότητας και της επικινδυνότητας των πράξεών τους. Οι πολιτικοί κατέχουν μία θέση από όπου μπορούν να επηρεάσουν με τις κινήσεις τους τις ζωές πολλών ανθρώπων, και να αποκομίσουν είτε οικονομικό είτε οποιοδήποτε άλλο όφελος από αυτές. Η βλάβη που επιφέρουν οι αποφάσεις τους στην κοινωνία έχουν ως αποτέλεσμα να κλονίσουν την εμπιστοσύνη των πολιτών, που με την σειρά του αυτό οδηγεί στην ηθική απονομιμοποίηση της πολιτικής τάξης και στην συνέχεια καλλιεργεί ένα κλίμα πολιτικής απάθειας.

Απαραίτητη προϋπόθεση αντιμετώπισης των εγκλημάτων των ισχυρών είναι η βελτίωση της πρόληψης σε πολλά επίπεδα, και εκτός της τήρησης της αρχής της ουσιαστικής νομιμότητας, είναι η βελτιστοποίηση του θεσμικού ελέγχου και της εποπτείας της πολιτικής δράσης, η διαφάνεια των ροών του πολιτικού χρήματος, η αποδέσμευση από πολιτικές πιέσεις των δημόσιων λειτουργιών, όπως και η διασφάλιση της ανεξαρτησίας της αστυνομικής δραστηριότητας από πολιτικές επιρροές.

Ωστόσο, η αποδεικτική δυσχέρεια αποκάλυψης και εξιχνίασης παράνομων πράξεων που έχουν διαπραχθεί από πολιτικά πρόσωπα καθιστά δύσκολο το έργο της αντιμετώπισης τέτοιων εγκλημάτων. Ο δυσδιάκριτος και απρόβλεπτος χαρακτήρας της

Μουτούση Κυριακή, Εγκληματολογικές και ποινικές προσεγγίσεις της διαφθοράς, του οικονομικού και του οργανωμένου εγκλήματος
εγκληματικότητας των πολιτικών σε συνδυασμό με τη λογική που επικρατεί μεταξύ των μελών ενός πολιτικού κόμματος σχετικά με το αίσθημα της αμοιβαίας πίστης που μοιράζονται μεταξύ τους, ακόμα και όταν τις περισσότερες φορές οι καταγγελίες είναι βάσιμες, κλονίζουν την ίδια τη νομιμοποίηση της ποινικής διαδικασίας (Παπαχαλαράμπους 2019).

Καθώς και η εμπλοκή των δημόσιων υπαλλήλων στα εγκλήματα των πολιτικών που είτε μπορεί να δρουν ηθελημένα είτε όχι στην εξυπηρέτηση συμφερόντων των τελευταίων μέσω διάπραξης ή συγκάλυψης παράνομων πράξεων, καθιστά ανέφικτο το γεγονός να διωχθούν ποινικά.

Μολονότι είναι απαραίτητη η επικάλυψη της ποινικής ευθύνης σχετικά με την ποινικοποίηση της πολιτικής αυτό που πρέπει να ερωτηθεί είναι εάν είναι σωστό η απόδοση της πολιτικής ευθύνης να απευθύνεται στους παραβάτες του νόμου πολιτικούς. Ο προβληματισμός απαντάται στο γεγονός ότι ο πολιτικός αναγκαστικά θα βρίσκεται σε μία συνεχόμενη εγρήγορση καθώς θα έχει συνεχώς τον φόβο μιας ενδεχόμενης δίωξης από τους πολιτικούς του αντιπάλους, καθώς υπάρχει και η ειδική διαδικασία του άρθρου 86 του Συντάγματος. Όπως επίσης ότι οποιαδήποτε δίωξη ή καταγγελία ενός πολιτικού προσώπου επί της πολιτικής σκηνής συντελεί στο ίδιο δυσάρεστο αποτέλεσμα στην σταδιοδρομία του συγκεκριμένου προσώπου όπως με μία ποινική κύρωση. Εκτός αυτού, πόση εμπιστοσύνη μπορεί να αποδοθεί στην δικαστική εξουσία η οποία διορίζεται από την πολιτική εξουσία. Ανεξάρτητα όμως σε κάθε περίπτωση η αρχή της ισότητας θα πρέπει στο τέλος να επικρατήσει χωρίς καμία εξαίρεση στην αποποινικοποίηση των πράξεων προσώπων που ασκούν και βρίσκονται στην εξουσία (Παπαχαλαράμπους 2019).

1.4. Δυναμική της εξουσίας και κατάχρηση εξουσίας

Η ανάλυση της δυναμικής της εξουσίας και της κατάχρησής της περιλαμβάνει μια διεξοδική αξιολόγηση του τρόπου με τον οποίο η εξουσία λειτουργεί σε διάφορα κοινωνικά, πολιτικά και οργανωτικά πλαίσια και πώς μπορεί να χειραγωγηθεί για να βλάψει τους άλλους. Η εξουσία, βασικά, αναφέρεται στην ικανότητα άσκησης επιρροής ή πλήρους ελέγχου επί των ενεργειών των ατόμων. Αποτελεί ουσιαστική πτυχή των ανθρώπινων σχέσεων, περιλαμβάνοντας την πολιτική, τις επιχειρήσεις, την

Μουτούση Κυριακή, Εγκληματολογικές και ποινικές προσεγγίσεις της διαφθοράς, του οικονομικού και του οργανωμένου εγκλήματος
οικογένεια και τις διαπροσωπικές αλληλεπιδράσεις. Η αλληλεπίδραση της δυναμικής της εξουσίας έχει την ικανότητα να διαμορφώνει κοινωνίες, να προωθεί την πρόοδο και να προκαλεί ουσιαστικές αλλαγές στις κοινωνικές δομές. Παρ' όλα αυτά, η κατάχρηση αυτής της εξουσίας μπορεί να οδηγήσει σε προβληματικά αποτελέσματα, όπως η καταπίεση, η διαφθορά και η υποβάθμιση της εμπιστοσύνης και των κοινωνικών αρχών (Spangler & Brandl, 2007).

Η δυναμική της ισχύος και της εξουσίας αποτελούν μια ουσιαστική πτυχή όλων των ανθρώπινων αλληλεπιδράσεων, και μπορούν να επηρεαστούν από μια σειρά στοιχείων, όπως η οικονομική κατάσταση, η κοινωνική θέση, η εκπαίδευση, η εμπειρογνωμοσύνη, η σωματική ικανότητα ή ακόμη και το χάρισμα. Σε μια ιδανική κατάσταση, η εξουσία χρησιμοποιείται ευσυνείδητα και ηθικά για να κατευθύνει, να κρίνει και να προσφέρει καθοδήγηση. Η κατάχρηση της εξουσίας συμβαίνει όταν η εξουσία χρησιμοποιείται για προσωπικό όφελος ή για την άσκηση κυριαρχίας και ελέγχου επί των άλλων και όχι για το γενικότερο καλό (Wheeler & Rothman, 1981).

Η κατάχρηση εξουσίας αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό των εγκλημάτων των ισχυρών. Άτομα σε υψηλές κοινωνικές θέσεις με δύναμη και εξουσία στα χέρια τους εκμεταλλεύονται τις αυξημένες ευκαιρίες που τους παρέχει η επίσημη ιδιότητά τους με αποτέλεσμα την τέλεση διάφορων αξιόποινων πράξεων. Αυτό που τους ωθεί σε τέτοιες πράξεις είναι το αίσθημα της δύναμης και η πεποίθηση ότι δεν πρόκειται να τους ανακαλύψουν, καθώς οι εγκληματικές δραστηριότητές τους αποτελούν παράνομες προεκτάσεις νόμιμων λειτουργιών της κοινωνικής θέσεις που κατέχουν. Για τον παραπάνω λόγο παρατηρείται πως τα άτομα με εξουσία που είναι επιρρεπή σε τέτοιου είδους αξιόποινες πράξεις είναι κατά βάση κρατικοί αξιωματούχοι. Στο πεδίο της πολιτικής, οι εκδηλώσεις κατάχρησης εξουσίας μπορεί να εμφανιστούν με τη μορφή της διαφθοράς, του αυταρχισμού και του περιορισμού των αντίθετων απόψεων. Οι πολιτικοί ή οι ηγέτες που επιδίδονται σε κατάχρηση εξουσίας μπορεί να χρησιμοποιούν τακτικές όπως η χειραγώγηση της νομοθεσίας, η υπέρβαση των συνταγματικών ορίων και η εκμετάλλευση της θέσης τους για προσωπικό όφελος ή για να ευνοήσουν τους συνεργάτες τους, όλα σε βάρος του κοινού. Ακόμα και σε περίπτωση που έρθει στο φως κάποιο από τα εγκλήματά τους, δεν είναι δεδομένο ότι θα τιμωρηθούν ανάλογα, καθώς έχουν τη δυνατότητα να υποστηρίξουν ότι οι πράξεις τους υπηρετούν το κοινό καλό. Αυτά οδηγούν στη διάβρωση των δημοκρατικών αρχών και μπορεί να

Μουτούση Κυριακή, Εγκληματολογικές και ποινικές προσεγγίσεις της διαφθοράς, του οικονομικού και του οργανωμένου εγκλήματος
προκαλέσουν πολιτική αναταραχή, κοινωνικό κατακερματισμό και μείωση της εμπιστοσύνης του κοινού στο σύστημα διακυβέρνησης (Wheeler & Rothman, 1981).

Παράλληλα με την κατάχρηση εξουσίας εμφανίζεται η κατάχρηση της εμπιστοσύνης. Αποτελεί ένα χαρακτηριστικό το οποίο το συναντάμε έντονα στις περιπτώσεις των πολιτικών, οι οποίοι αντί να αντιπροσωπεύουν τον λαό και τα πραγματικά του συμφέροντα, πολλές φορές που εμπλακεί σε εγκληματικές δραστηριότητες και κατά συνέπεια έχουν κλονίσει την πίστη του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου. Όταν ένα πρόσωπο που κατέχει θέση στην κυβέρνηση δεν εξυπηρετεί το δημόσιο συμφέρον και προτιμά να εκμεταλλεύεται τη θέση του για να εξασφαλίσει τα δικά του προσωπικά συμφέροντα τότε αυτό ορίζεται ως διαφθορά. Η διαφθορά εντοπίζεται όταν ένα κράτος δυσλειτουργεί, και πλήττει το δικαίωμα του πολίτη στην ισονομία και στην ισοπολιτεία, με αποτέλεσμα να κλονίζεται η εμπιστοσύνη του πολίτη που απομακρύνεται από το πολιτικό σύστημα δημιουργώντας μεγάλο κίνδυνο στα δημοκρατικά κεκτημένα.

Η αντιμετώπιση της κατάχρησης εξουσίας απαιτεί μια ολοκληρωμένη και ποικιλόμορφη στρατηγική. Πρώτα απ' όλα, είναι ζωτικής σημασίας να δοθεί προτεραιότητα στην ηθική ηγεσία και διακυβέρνηση. Οι ηγέτες θα πρέπει να τηρούν υψηλά ηθικά πρότυπα και να αναλαμβάνουν την ευθύνη για τις δραστηριότητές τους. Αυτό συνεπάγεται την εφαρμογή αποτελεσματικών μηχανισμών στα πολιτικά και οργανωτικά πλαίσια για την αποτροπή της συσσώρευσης εξουσίας και την εγγύηση της ανοιχτότητας (Geis, 1991). Η εκπαίδευση και η ευαισθητοποίηση διαδραματίζουν ζωτικό ρόλο στην αντιμετώπιση της κατάχρησης εξουσίας. Επιπλέον, η καλλιέργεια μιας κουλτούρας που χαρακτηρίζεται από σεβασμό, ισότητα και συμμετοχικότητα μπορεί να μειώσει αποτελεσματικά τις συνθήκες που διευκολύνουν την άνθηση της κατάχρησης εξουσίας (Shover & Hunter, 2013).

Οι νομικές και θεσμικές διαδικασίες είναι ζωτικής σημασίας για την καταπολέμηση της κατάχρησης εξουσίας. Η νομοθεσία και οι νόμοι που διασφαλίζουν την καταπολέμηση των διακρίσεων, της παρενόχλησης και της διαφθοράς είναι ουσιώδεις (Hagan, 2006). Εξίσου σημαντικοί είναι οι ισχυροί μηχανισμοί ελέγχου και

Μουτούση Κυριακή, Εγκληματολογικές και ποινικές προσεγγίσεις της διαφθοράς, του οικονομικού και του οργανωμένου εγκλήματος
ένα αυτόνομο δικαστήριο που μπορεί να διασφαλίσει ότι όσοι κάνουν κατάχρηση της εξουσίας τους θα λογοδοτήσουν.

Συνοψίζοντας, η πολυπλοκότητα των σχέσεων εξουσίας και η εκμετάλλευσή τους είναι ποικίλες και εκτείνονται σε όλα τα κοινωνικά στρώματα. Η εξουσία, όταν ασκείται με υπευθυνότητα, μπορεί να χρησιμεύσει ως καταλύτης για την καλοσύνη, προωθώντας τον εποικοδομητικό μετασχηματισμό και προσφέροντας καθοδήγηση. Ωστόσο, όταν γίνεται κατάχρηση, μπορεί να οδηγήσει σε ουσιαστική βλάβη και αδικία (Hagan, 2006). Για να καταπολεμηθεί αποτελεσματικά η κατάχρηση εξουσίας, είναι απαραίτητο να υιοθετηθεί μια ολοκληρωμένη στρατηγική που περιλαμβάνει ηθική ηγεσία, εκπαίδευση, νομικά πλαίσια και δομές υποστήριξης. Η συνεχής προσπάθεια είναι να διασφαλιστεί η δίκαιη και ηθική άσκηση της εξουσίας, με στόχο την οικοδόμηση κοινωνιών που θα είναι πιο δίκαιες και ισότιμες (Carlin, 2021).

Κεφάλαιο 2^ο: Ιστορικό και Νομικό Πλαίσιο

2.1. Η εξέλιξη της ευθύνης των υπουργών στο ελληνικό δίκαιο

Η ευθύνη των υπουργών στο ελληνικό δίκαιο έχει εξελιχθεί με την πάροδο του χρόνου, αντανakλώντας τη σύνθετη σχέση μεταξύ πολιτικής, δικαίου και ιστορίας. Για να έχουμε μια ολοκληρωμένη κατανόηση αυτής της ιστορίας, είναι αποτελεσματικότερο να την αναλύσουμε σε διάφορες ιστορικές περιόδους, με ιδιαίτερη έμφαση στα νομοθετικά δεδομένα και τις κοινωνικές ρυθμίσεις που επηρέασαν την ευθύνη των υπουργών στην Ελλάδα (Γούλας et al., 2017).

Η έννοια της ευθύνης των υπουργών στις αρχαίες ελληνικές πόλεις-κράτη ήταν σε μεγάλο βαθμό υπανάπτυκτη. Οι ηγέτες, συνήθως μονάρχες ή ολιγαρχικοί, διέθεταν σημαντική εξουσία με λιγότερη επίσημη εποπτεία. Παρ' όλα αυτά, η έναρξη της δημοκρατικής διοίκησης σε μέρη όπως η Αθήνα ανέδειξε τις έννοιες της δημόσιας ευθύνης, αν και με στοιχειώδη τρόπο σε σύγκριση με τα σύγχρονα πρότυπα. Το 1827 οι υπουργοί ή αλλιώς όπως ονομάζονταν εκείνη την εποχή, οι Γραμματείς της Επικρατείας ήταν εκείνοι που έφεραν όλη την ευθύνη για της πράξεις του κυβερνήτη. Η δημιουργία του σύγχρονου ελληνικού κράτους μετά τον Ελληνικό Πόλεμο της Ανεξαρτησίας με την ίδρυση του Βασιλείου της Ελλάδας το 1832 σηματοδότησε μια αξιοσημείωτη μετάβαση. Η τότε κακή οικονομική κατάσταση που βρισκόταν η χώρα σε συνδυασμό με την αυταρχική νομοθεσία ώθησαν τους πολίτες να ζητήσουν την παραχώρηση του Συντάγματος. Έτσι, η καθιέρωση του Συντάγματος του 1844 επέβαλε περιορισμούς στη χρήση της βασιλικής εξουσίας και η έννοια της ευθύνης των υπουργών βρισκόταν στα πρώτα στάδια της ανάπτυξής της. Οι υπουργοί ήταν ακόμα σε μεγάλο βαθμό υπόλογοι στον βασιλιά και όχι σε ένα κοινοβουλευτικό όργανο ή στο κοινό.

Κατά το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα, υπήρξαν σημαντικές συνταγματικές τροποποιήσεις που έθεσαν τα θεμέλια της σύγχρονης πολιτικής ευθύνης. Το Σύνταγμα του 1864, το οποίο τέθηκε σε εφαρμογή μετά την απομάκρυνση του βασιλιά Όθωνα, καθιέρωσε ένα πιο δημοκρατικό πλαίσιο με σαφή κατανομή των εξουσιών. Η εποχή αυτή σηματοδότησε την έναρξη της μετάβασης προς μια συνταγματική μοναρχία, στην οποία οι υπουργοί θεωρούνταν σταδιακά υπόλογοι στους εκλεγμένους αντιπροσώπους

Μουτούση Κυριακή, Εγκληματολογικές και ποινικές προσεγγίσεις της διαφθοράς, του οικονομικού και του οργανωμένου εγκλήματος
του πληθυσμού. Ωστόσο, η έκταση αυτής της λογοδοσίας παρέμεινε περιορισμένη. Οι νομικές διαδικασίες για την επιβολή της ευθύνης των υπουργών ήταν αδύναμες και η δικαστική εξουσία δεν ήταν ακόμη εντελώς αυτόνομη. Οι πολυάριθμες κυβερνητικές αλλαγές και η αστάθεια κατά τη διάρκεια εκείνης της περιόδου εμπόδισαν την αποτελεσματική εφαρμογή αυτών των ιδεών, δεδομένου του πολιτικού περιβάλλοντος.

Η Ελλάδα γνώρισε σημαντικές κοινωνικές και πολιτικές μεταμορφώσεις στις αρχές του 20ού αιώνα, ιδίως μετά τους Βαλκανικούς Πολέμους και τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο. Το Σύνταγμα του 1911 πρόσθεσε ισχυρότερα μέτρα για τη διασφάλιση της ευθύνης των υπουργών, συμπεριλαμβανομένης της δυνατότητας παραπομπής τους στη δικαιοσύνη για τυχόν παραπτώματα κατά τη διάρκεια της θητείας τους. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, υπήρξε μια προοδευτική διαδικασία για να γίνουν η δημόσια διοίκηση και τα δικαστήρια πιο επαγγελματικά, με αποτέλεσμα ένα πιο αποτελεσματικό σύστημα για τη διασφάλιση της λογοδοσίας. Η έννοια της λογοδοσίας των υπουργών για τη συμπεριφορά τους, τόσο βάσει του αστικού όσο και του ποινικού δικαίου, άρχισε να αποκτά μεγαλύτερη αποδοχή (Γούλας et al., 2017).

Η περίοδος μεταξύ του Α' και του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, γνωστή ως περίοδος του Μεσοπολέμου, δημιούργησε σημαντικές δυσκολίες στο νομικό και πολιτικό σύστημα της Ελλάδας. Η εμφάνιση αυταρχικών διοικήσεων κατά τη δεκαετία του 1930, η κατοχή κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και ο επακόλουθος ελληνικός εμφύλιος πόλεμος είχαν ως αποτέλεσμα σημαντικές περιόδους αποδυνάμωσης του κράτους δικαίου. Μέσα σε αυτές τις συνθήκες, η έννοια της ευθύνης των υπουργών συχνά έμεινε πίσω από τις πιεστικές πολιτικές και κοινωνικές καταστάσεις έκτακτης ανάγκης. Το δικαστικό σύστημα αντιμετώπιζε σημαντικές πιέσεις και η εφαρμογή των αρχών της λογοδοσίας ήταν στην καλύτερη περίπτωση σποραδική (Γούλας et al., 2017).

Μετά τη λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και τη διάλυση του στρατιωτικού καθεστώτος το 1974, η Ελλάδα γνώρισε μια αξιοσημείωτη ενίσχυση των δημοκρατικών αρχών. Το Σύνταγμα του 1975, μαζί με τις μεταγενέστερες αναθεωρήσεις του, καθιέρωσε οριστικά τους κανόνες της ευθύνης των υπουργών. Οι υπουργοί ήταν πλέον άμεσα υπεύθυνοι έναντι του Κοινοβουλίου και, κατά συνέπεια,

Μουτούση Κυριακή, Εγκληματολογικές και ποινικές προσεγγίσεις της διαφθοράς, του οικονομικού και του οργανωμένου εγκλήματος
έναντι του εκλογικού σώματος. Κατά τη διάρκεια αυτής της εποχής, υπήρξε ενίσχυση της δικαστικής εξουσίας και εφαρμογή πιο σαφών και ανοικτών νομικών διαδικασιών για την εξέταση και την απαγγελία κατηγοριών για υπουργικά αδικήματα. Η πρόοδος του διοικητικού δικαίου και η δημιουργία του Συμβουλίου της Επικρατείας ενίσχυσε την εποπτεία της δράσης της εκτελεστικής εξουσίας.

Η ευθύνη των υπουργών στην Ελλάδα υφίσταται σήμερα αλλαγές, οι οποίες επηρεάζονται από διάφορες περιστάσεις, τόσο στο εσωτερικό της χώρας όσο και διεθνώς. Η έναρξη της οικονομικής κρίσης το 2009 παρουσίασε καινοφανείς δυσκολίες, ρίχνοντας φως στις ανησυχίες που αφορούν την κυβερνητική ευθύνη και τη διαφάνεια. Η αυξανόμενη επιρροή της Ευρωπαϊκής Ένωσης στα νομικά συστήματα των κρατών – μελών επηρέασε επίσης την εξέλιξη της ευθύνης των υπουργών, φέρνοντας νέα πρότυπα και προσδοκίες. Επί του παρόντος, οι Έλληνες υπουργοί λογοδοτούν μέσω ενός περίπλοκου δικτύου νομικών και πολιτικών μηχανισμών. Αυτό περιλαμβάνει όχι μόνο τις συμβατικές μεθόδους νομοθετικής εποπτείας και δικαστικής εξέτασης, αλλά και την επίδραση της ευρωπαϊκής νομοθεσίας και των παγκόσμιων κανόνων για τα ανθρώπινα δικαιώματα (Γούλας et al., 2017).

Η ανάπτυξη της ευθύνης των υπουργών στο ελληνικό δίκαιο αποτελεί παράδειγμα της ταραχώδους αλλά και προωθητικής πορείας της Ελλάδας προς ένα πιο υπεύθυνο και δημοκρατικό στυλ διακυβέρνησης. Καθ' όλη τη διάρκεια της ιστορίας της, η Ελλάδα προσαρμόζει και βελτιώνει σταθερά τα νομικά της συστήματα για να προσαρμόζεται στις εξελισσόμενες απαιτήσεις της κοινωνίας της, εξελισσόμενη από ένα νεοσύστατο κράτος χωρίς περιορισμούς στην εκτελεστική εξουσία στη σημερινή της κατάσταση ως σύγχρονη δημοκρατία (Γούλας et al., 2017).

Το Σύνταγμα της Ελλάδας θέτει ρητά το θεμέλιο της ευθύνης των υπουργών στα άρθρα 85 και 86. Τα άρθρα αυτά αποτελούν το νομικό θεμέλιο για να διασφαλιστεί ότι οι υπουργοί μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνοι για τις πράξεις τους, τόσο στο πλαίσιο του επίσημου ρόλου τους όσο και για τυχόν προσωπικά παραπτώματα. Το άρθρο 86 προβλέπει τη διαδικασία και τους λόγους για τη δίωξη των υπουργών, με ιδιαίτερη έμφαση στα αδικήματα που διαπράττουν κατά την άσκηση των επίσημων καθηκόντων τους. Σε αυτά περιλαμβάνονται η παραβίαση του Συντάγματος, η αποκάλυψη διαβαθμισμένων πληροφοριών και η διαφθορά. Το Σύνταγμα κάνει

διάκριση μεταξύ πολιτικής και ποινικής ευθύνης. Η πολιτική λογοδοσία συνεπάγεται ουσιαστικά τη λογοδοσία στο Κοινοβούλιο για τις πολιτικές αποφάσεις και τη συνολική διακυβέρνηση. Η ποινική ευθύνη αφορά ατομικές πράξεις που θεωρούνται παράνομες σύμφωνα με την ποινική νομοθεσία. Αυτή η διπλή προσέγγιση καταδεικνύει την ισορροπία μεταξύ της διασφάλισης της ευθύνης των υπουργών για τις αποφάσεις και τις ενέργειές τους, ενώ παράλληλα τους προστατεύει από αβάσιμες ή πολιτικά καθοδηγούμενες κατηγορίες.

Ωστόσο, η διάσπαση της ενιαίας ευθύνης που πρωτοσυναντήσαμε στην Αγγλία με τον θεσμό του *impeachment*, σε δύο διακριτούς θεσμούς είχε ως αποτέλεσμα να μπερδέψει τα όρια μεταξύ πολιτικής και ποινικής ευθύνης. Με τον κοινοβουλευτικό έλεγχο, η Βουλή έχει την δυνατότητα με την απόλυτη πλειοψηφία των βουλευτών να εκφράσει δυσπιστία ως προς την Κυβέρνηση ή ως προς ένα συγκεκριμένο μέλος. Ωστόσο στην Ελλάδα, τα περιθώρια έκφρασης δυσπιστίας είναι περιορισμένα λόγω της μονοκομματικής κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας. Στην πράξη το κυβερνών κόμμα μπορεί να ελέγχει τις διαδικασίες του κοινοβουλευτικού ελέγχου ως προς όφελός του. Οι διατάξεις του Κανονισμού της Βουλής για τον κοινοβουλευτικό έλεγχο οι οποίες δυσχεραίνουν την ανάδειξη της πολιτικής ουσίας σε συνδυασμό με την κακή πληροφόρηση των βουλευτών και την περιορισμένη τους πρόσβαση στα αρχεία των υπουργείων καθιστούν τον έλεγχο δύσκολο και αναποτελεσματικό. Κατά συνέπεια, για τον προαναφερόμενο λόγο τα αντίπαλα κόμματα καταφεύγουν στα ΜΜΕ, και έτσι η πολιτική ευθύνη περνάει στα χέρια του λαού μέσω των εκλογών.

Η ποινική ευθύνη όπως αναφέρθηκε αποτελεί μία μορφή θεσμικής εγγύησης που προστατεύει τα πολιτικά πρόσωπα από αβάσιμες κατηγορίες. Ωστόσο, είναι ένας θεσμός ο οποίος στα κατάλληλα χέρια της εξουσίας αποτελεί όπλο πολιτικής εξόντωσης του αντιπάλου. Σε κάθε περίπτωση, οι παράνομες πράξεις που διαπράττονται από υπουργούς συνήθως χαρακτηρίζονται από κατάχρηση της κυβερνητικής εξουσίας, την συνεργία των ΜΜΕ και εν τέλει την συμβίωση του πολιτικού εμπλεκόμενου.

Το ελληνικό Κοινοβούλιο έχει μια κρίσιμη λειτουργία για τη διατήρηση της ευθύνης των υπουργών. Διαθέτει την εξουσία να κινεί νομικές διαδικασίες κατά υπουργών για παραβάσεις που αφορούν τις επίσημες αρμοδιότητές τους. Η διαδικασία

ξεκινά με πρόταση που υποβάλλεται από τουλάχιστον τριάντα μέλη του Κοινοβουλίου, η οποία στη συνέχεια ακολουθείται από προκαταρκτική εξέταση και ψηφοφορία. Σε περίπτωση που το Κοινοβούλιο επιλέξει την άσκηση ποινικής δίωξης, η υπόθεση διαβιβάζεται στο Ειδικό Δικαστήριο. Η μέθοδος αυτή εγγυάται ότι η ευθύνη των υπουργών δεν είναι μόνο θέμα της δικαιοσύνης, αλλά και του κοινοβουλίου. Η μέθοδος αυτή δίνει έμφαση στην έννοια της δημοκρατικής εποπτείας, κατά την οποία οι εκλεγμένοι αξιωματούχοι διαδραματίζουν άμεσο ρόλο στη διασφάλιση της απόδοσης ευθυνών στην εκτελεστική εξουσία (Γούλας et al., 2017).

Το Ειδικό Δικαστήριο, που προβλέπεται στο άρθρο 86 του Συντάγματος, είναι ένα προσωρινό δικαστήριο που συγκροτείται ειδικά για να χειρίζεται συγκεκριμένη κάθε φορά υπόθεση που σχετίζεται με την ευθύνη υπουργών. Το δικαστήριο αυτό αποτελείται από καταξιωμένα μέλη, δικαστικούς λειτουργούς από τα ανώτατα δικαστήρια της Ελλάδας, γεγονός που αντανάκλα τη σημασία και τη σοβαρότητα με την οποία αντιμετωπίζονται οι περιπτώσεις υπουργικών παραπτωμάτων. Η σύσταση του Ειδικού Δικαστηρίου εξυπηρετεί πολλαπλούς στόχους. Εγγυάται ότι οι υπουργοί υπάγονται στη δικαιοδοσία ενός ικανού και υψηλού κύρους δικαστικού φορέα, διατηρώντας έτσι την ακεραιότητα και την ουδετερότητα της δικαστικής διαδικασίας. Επιπλέον, διαφοροποιεί τη δίωξη των υπουργών από το τυπικό νομικό πλαίσιο, αναγνωρίζοντας την ιδιαιτερότητα των καθηκόντων τους και τη σημασία του δημόσιου ενδιαφέροντος σε τέτοιες περιπτώσεις (Γούλας et al., 2017).

Εκτός από την ποινική ευθύνη, οι υπουργοί στην Ελλάδα μπορούν επίσης να λογοδοτήσουν για τις πράξεις τους με διοικητικά και αστικά μέσα. Η διοικητική ευθύνη αναφέρεται στην ακριβή εκπλήρωση των καθηκόντων και στη συμμόρφωση με τους διοικητικούς νόμους και κανονισμούς. Η αστική υπαιτιότητα αφορά τις περιπτώσεις στις οποίες οι πράξεις ενός υπουργού οδηγούν σε πρόκληση βλάβης ή ζημίας, και ως εκ τούτου γεννούν αξιώσεις αποζημίωσης. Αυτές οι μορφές υπαιτιότητας εγγυώνται ότι οι υπουργοί θεωρούνται υπεύθυνοι όχι μόνο για συγκεκριμένες εγκληματικές πράξεις τους, αλλά και για αμέλεια, κακοδιαχείριση ή αδυναμία διατήρησης των προτύπων της θέσης τους.

Η κατάγνωση της ευθύνης των υπουργών στην Ελλάδα συναντά διάφορα εμπόδια, παρά την ισχυρή νομοθετική δομή που υπάρχει. Ένα σημαντικό εμπόδιο

έγκειται στην αντίληψη της πολιτικής επιρροής που μπορεί να ασκείται καθ' όλη τη διάρκεια της κοινοβουλευτικής φάσης της διαδικασίας και να επηρεάζει την τροπή της διερεύνησης της εκάστοτε υπό εξέταση υπόθεσης προς τη μια ή την άλλη κατεύθυνση. Η ανάγκη ύπαρξης σημαντικού αριθμού βουλευτών για την έναρξη των νομικών διαδικασιών ενδέχεται να δημιουργήσει εμπόδια για τη δίωξη υπουργών, ιδίως σε περιπτώσεις όπου το κυβερνών κόμμα κατέχει την απόλυτη πλειοψηφία στο κοινοβούλιο. Μια πρόσθετη δυσκολία ανακύπτει στην πραγματική διαδικασία δίωξης και διεξαγωγής των δικών των υπουργών. Οι δίκες αυτές μπορεί να είναι παρατεταμένες και πικρές λόγω της σπανιότητας των δικών αυτών και της πολυπλοκότητας των ζητημάτων που τίθενται. Επιπλέον, το ευρύ κοινό θεωρεί συχνά ότι οι διαδικασίες αυτές διέπονται από πολιτικά κίνητρα, με αποτέλεσμα να υπονομεύεται η εμπιστοσύνη στη δικαιοσύνη (Γούλας et al., 2017).

Τα τελευταία χρόνια έχουν καταβληθεί προσπάθειες για την αλλαγή του θεσμού των υπουργικών αρμοδιοτήτων στην Ελλάδα προκειμένου να αντιμετωπιστούν αυτές οι δυσκολίες. Με τις μεταρρυθμίσεις που εισήχθησαν επιχειρήθηκε να απλοποιηθεί η διαδικασία, να μειωθεί η αίσθηση της πολιτικής προκατάληψης και να τεθούν εγγυήσεις για την αποτελεσματικότερη εφαρμογή των νόμων που ρυθμίζουν την υπουργική συμπεριφορά και να ελέγχουν τους υπουργούς. Οι μεταρρυθμίσεις αυτές περιλαμβάνουν τροποποιήσεις του Συντάγματος και αλλαγές στους διαδικαστικούς κανονισμούς που διέπουν το Ειδικό Δικαστήριο. Στόχος είναι να ενισχυθεί η διαφάνεια, η αποτελεσματικότητα και η ισότητα της διαδικασίας, ενισχύοντας έτσι την εμπιστοσύνη του κοινού στην κυβέρνηση και το δικαστικό σύστημα. Η Ελλάδα εφάρμοσε μια σειρά ουσιαστικών μεταρρυθμίσεων τα τελευταία χρόνια με στόχο την ενίσχυση του συστήματος λογοδοσίας των υπουργών. Οι μεταρρυθμίσεις αποσκοπούν στην ενίσχυση της ανοικτότητας, της αποτελεσματικότητας και της δικαιοσύνης στη διαδικασία απόδοσης ευθυνών σε υπουργούς με την εφαρμογή συνταγματικών αναθεωρήσεων και την τροποποίηση των διαδικαστικών κανόνων του Ειδικού Δικαστηρίου. Η ώθηση για τις μεταρρυθμίσεις αυτές δόθηκε από τον στόχο να καλλιεργηθεί η ενισχυμένη εμπιστοσύνη του κοινού στους κυβερνητικούς θεσμούς και το νομικό σύστημα, ενώ παράλληλα αντιμετωπίστηκαν και οι πάγιες ανησυχίες σχετικά με την αντιληπτή πολιτική μεροληψία και τη διαδικαστική αναποτελεσματικότητα (Γούλας et al., 2017).

Μια θεμελιώδης πτυχή αυτών των μεταρρυθμίσεων είναι η προσπάθεια να διατυπωθούν περισσότερο ακριβείς νομικοί ορισμοί και να οριοθετηθεί η έκταση των υπουργικών παραβάσεων που μπορεί να θέτουν ζήτημα ποινικής ευθύνης τους. Η ακριβής νομική ορολογία είναι απαραίτητη για την αποφυγή αβάσιμων κατηγοριών και τη διασφάλιση της ορθής αντιμετώπισης των πραγματικών παραβάσεων. Οι μεταρρυθμίσεις επιδιώκουν να παράσχουν μια σαφή οριοθέτηση μεταξύ επιτρεπτής και παράνομης συμπεριφοράς, προσφέροντας έναν σαφέστερο νομικό ορισμό της παράβασης καθήκοντος ή της παράβασης καθήκοντος, διαχωρίζοντας έτσι τη νόμιμη πολιτική λήψη αποφάσεων από τις παράνομες ενέργειες. Βελτιώθηκε η διαδικασία έναρξης νομικών ενεργειών κατά υπουργών. Στόχος είναι η επίτευξη μιας αρμονικής ισορροπίας μεταξύ της απαίτησης για πολιτική εποπτεία και της επιτακτικής ανάγκης αποτροπής της κομματικής χειραγώγησης της νομικής διαδικασίας. Ο σκοπός της προσαρμογής του αριθμού των βουλευτών που απαιτούνται για την έναρξη της διαδικασίας είναι να επιτευχθεί ισορροπία μεταξύ της αποφυγής υπερβολικής επιβάρυνσης, η οποία θα μπορούσε να αποτρέψει έγκυρες υποθέσεις, και της αποφυγής επιείκειας, η οποία θα μπορούσε να οδηγήσει σε κατάχρηση του συστήματος για πολιτικούς σκοπούς (Γούλας et al., 2017).

Σημαντική έμφαση στις μεταρρυθμίσεις δόθηκε στο Ειδικό Δικαστήριο, το οποίο είναι αρμόδιο για την εκδίκαση υποθέσεων κατά υπουργών. Οι αλλαγές στη συγκρότηση του δικαστηρίου αποσκοπούν στην ενίσχυση της ανεξαρτησίας και της εμπειρογνωμοσύνης του. Εξασφαλίζοντας ότι τα μέλη επιλέγονται μέσω μιας διαδικασίας που δίνει έμφαση στη δικαστική εμπειρία και την αμεροληψία, οι μεταρρυθμίσεις επιδιώκουν να ενισχύσουν την εμπιστοσύνη του κοινού στις αποφάσεις του δικαστηρίου. Όσον αφορά τις διαδικαστικές αλλαγές, η έμφαση δόθηκε στο να καταστεί η διαδικασία της δίκης πιο αποτελεσματική. Αυτό περιλαμβάνει τον καθορισμό σαφών χρονοδιαγραμμάτων για κάθε στάδιο της δικαστικής διαδικασίας και την απλούστευση των βημάτων που απαιτούνται για την παραπομπή μιας υπόθεσης σε δίκη. Στόχος είναι να αποφευχθούν οι παρατεταμένες δικαστικές διαμάχες που μπορούν να υπονομεύσουν την εμπιστοσύνη του κοινού στην αποτελεσματικότητα και την αμεροληψία του δικαστικού συστήματος (Γούλας et al., 2017).

Βασική πτυχή των μεταρρυθμίσεων είναι η ενίσχυση της διαφάνειας στη δικαστική διαδικασία, ιδίως σε δίκες που αφορούν υπουργικές ευθύνες. Εφαρμόστηκαν

μέτρα όπως η δημόσια μετάδοση των δικαστικών διαδικασιών και αποφάσεων και η μεγαλύτερη πρόσβαση των μέσων ενημέρωσης στις δίκες. Η διαφάνεια αυτή είναι απαραίτητη για την οικοδόμηση της εμπιστοσύνης του κοινού στο σύστημα, αποδεικνύοντας ότι η δικαιοσύνη όχι μόνο απονέμεται αλλά και φαίνεται ότι απονέμεται. Οι αλλαγές στη διαδικασία προσφυγής σε περιπτώσεις ευθύνης υπουργών αποτελούν επίσης μέρος αυτών των μεταρρυθμίσεων. Οι τροποποιήσεις αποσκοπούν στη διασφάλιση μιας δίκαιης και ισότιμης διαδικασίας, επιτρέποντας την κατάλληλη επανεξέταση και διόρθωση των δικαστικών αποφάσεων. Αυτή η πτυχή των μεταρρυθμίσεων είναι ζωτικής σημασίας για την ενίσχυση της αρχής ότι ακόμη και όσοι κατέχουν τα υψηλότερα αξιώματα υπόκεινται στο κράτος δικαίου και έχουν δικαίωμα σε δίκαιη δίκη.

Ένα επίμονο εμπόδιο στο σύστημα ευθύνης των υπουργών ήταν η αντίληψη της πολιτικής παρέμβασης στη δικαστική διαδικασία. Οι μεταρρυθμίσεις αποσκοπούσαν στην αντιμετώπιση του ζητήματος αυτού με την εφαρμογή συστημάτων που μειώνουν την πιθανότητα πολιτικής παρέμβασης. Αυτό περιλαμβάνει τροποποιήσεις στη διαδικασία κίνησης των υποθέσεων και στη διαδικασία διορισμού των δικαστών του Ειδικού Δικαστηρίου (Γούλας et al., 2017).

Η Ελλάδα, ως μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, είχε επίσης ως στόχο να εναρμονίσει το σύστημα ευθύνης των υπουργών της με τους ευρύτερους ευρωπαϊκούς κανόνες και πρότυπα. Αυτό συνεπάγεται την ενσωμάτωση στοιχείων του δικαίου και των δικαστικών διαδικασιών της ΕΕ στην ελληνική νομοθεσία και τις δικαστικές διαδικασίες. Στόχος είναι να διασφαλιστεί ότι το ελληνικό σύστημα δεν είναι μόνο δίκαιο και αποτελεσματικό σύμφωνα με τα δικά του πρότυπα, αλλά και σύμφωνο με τις προσδοκίες και τις διαδικασίες της ευρωπαϊκής νομικής κοινότητας.

Παρά τα συνεχιζόμενα προβλήματα, ιδίως τους οικονομικούς και πολιτικούς περιορισμούς, το ελληνικό δίκαιο προοδεύει αναμφισβήτητα προς την κατεύθυνση της ενισχυμένης διαφάνειας, της λογοδοσίας και της προσήλωσης στο κράτος δικαίου. Η πορεία του ρυθμιστικού πλαισίου και της διερεύνησης της ευθύνης των υπουργών στην Ελλάδα αναμένεται να επηρεαστεί περαιτέρω από εσωτερικούς παράγοντες και το ευρύτερο ευρωπαϊκό νομικό πλαίσιο, αντανακλώντας τη συνεχιζόμενη αναζήτηση ισορροπίας μεταξύ διακυβέρνησης, νομικών προτύπων και δημοκρατικών ιδεωδών.

2.2. Συγκριτική ανάλυση με βάση τα διεθνή πρότυπα

Η εξέταση του τρόπου με τον οποίο το ελληνικό νομικό σύστημα χειρίζεται την ευθύνη των υπουργών, ιδίως σε σχέση με τις πρόσφατες μεταρρυθμίσεις, καταδεικνύει μια περίπλοκη κατάσταση σε σύγκριση με τα παγκόσμια πρότυπα αναφοράς. Σε παγκόσμιο επίπεδο, η έννοια της ευθύνης των υπουργών διαφέρει σημαντικά στα διάφορα νομικά συστήματα. Στις κοινοβουλευτικές δημοκρατίες, όπως το Ηνωμένο Βασίλειο, η ευθύνη των υπουργών έναντι του νομοθετικού σώματος αποτελεί ακρογωνιαίο λίθο της διακυβέρνησης. Σε προεδρικά συστήματα όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες, η διάκριση των εξουσιών υπαγορεύει μια διαφορετική μορφή λογοδοσίας. Ομοίως, σε υβριδικά συστήματα ή σε συστήματα με μοναδικό ιστορικό και πολιτισμικό πλαίσιο, η προσέγγιση της ευθύνης των υπουργών μπορεί να διαφέρει σημαντικά (Edwards & Gill, 2002).

Η Ελλάδα, με τις πρόσφατες μεταρρυθμίσεις της, έδειξε τη δέσμευσή της να ευθυγραμμίσει το σύστημά της περισσότερο με τα κοινά δημοκρατικά πρότυπα, ιδίως με εκείνα που επικρατούν στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αυτό περιλαμβάνει όχι μόνο τη διασφάλιση της νομικής λογοδοσίας, αλλά και την ενίσχυση της διαφάνειας και της εμπιστοσύνης του κοινού στη διακυβέρνηση. Σύμφωνα με τις διεθνείς πρακτικές, η Ελλάδα εργάστηκε για την τελειοποίηση των νομικών ορισμών που σχετίζονται με τα υπουργικά αδικήματα. Χώρες όπως ο Καναδάς και η Αυστραλία, με καθιερωμένα συστήματα ευθύνης υπουργών, έχουν σαφώς καθορισμένα νομικά πλαίσια που οριοθετούν τα όρια της σύννομης υπουργικής συμπεριφοράς. Οι προσπάθειες της Ελλάδας σε αυτόν τον τομέα αντιπροσωπεύουν μια κίνηση προς μια πιο ακριβή και διαφανή νομική προσέγγιση, παρόμοια με αυτά τα διεθνή πρότυπα.

Ο ρόλος του ελληνικού Κοινοβουλίου στην κίνηση διαδικασιών κατά υπουργών αντικατοπτρίζει τις πρακτικές που ακολουθούνται σε πολλές κοινοβουλευτικές δημοκρατίες. Στο Ηνωμένο Βασίλειο, για παράδειγμα, η Βουλή των Κοινοτήτων μπορεί να θέσει τους υπουργούς προ των ευθυνών τους με διάφορα μέσα, συμπεριλαμβανομένων των ερευνών και των προτάσεων δυσπιστίας. Αν και οι μηχανισμοί διαφέρουν, η βασική αρχή της κοινοβουλευτικής εποπτείας αποτελεί κοινό χαρακτηριστικό. Η ίδρυση και η μεταρρύθμιση του Ειδικού Δικαστηρίου στην Ελλάδα είναι κάπως ιδιαίτερη. Ενώ χώρες όπως η Γαλλία διαθέτουν ειδικά δικαστήρια για την αντιμετώπιση αδικημάτων που διαπράττονται από κυβερνητικούς αξιωματούχους, το

Μουτούση Κυριακή, Εγκληματολογικές και ποινικές προσεγγίσεις της διαφθοράς, του οικονομικού και του οργανωμένου εγκλήματος
ελληνικό Ειδικό Δικαστήριο είναι ξεχωριστό ως προς τη σύνθεση και την εστίασή του. Αυτό αντανακλά μια προσαρμοσμένη προσέγγιση για την αντιμετώπιση του ιστορικού και πολιτικού πλαισίου της Ελλάδας (Γούλας et al., 2017).

Οι προσπάθειες για τον εξορθολογισμό των δικαστικών διαδικασιών σε υποθέσεις ευθύνης υπουργών στην Ελλάδα συντονίζονται με μια κοινή διεθνή πρόκληση: τη διασφάλιση αποτελεσματικής και έγκαιρης απονομής δικαιοσύνης. Χώρες σε όλο τον κόσμο προσπαθούν να κάνουν βήματα σε αυτό το ζήτημα, και οι μεταρρυθμίσεις της Ελλάδας αποτελούν αναγνώριση της ανάγκης για ταχεία και αποτελεσματική νομική επίλυση, αντικατοπτρίζοντας τις προσπάθειες που παρατηρούνται σε άλλα ευρωπαϊκά κράτη. Η έμφαση στη διαφάνεια των δικαστικών διαδικασιών στην Ελλάδα ευθυγραμμίζεται με την παγκόσμια τάση για ανοικτή διακυβέρνηση. Χώρες όπως η Σουηδία και η Νορβηγία, γνωστές για τα πρότυπα διαφάνειας που εφαρμόζουν, καταδεικνύουν τη σημασία της δημόσιας προβολής των κυβερνητικών διαδικασιών. Η κίνηση της Ελλάδας προς την κατεύθυνση της μεγαλύτερης διαφάνειας στη διερεύνηση και απόδοση ευθυνών σε μέλη της κυβέρνησης συνάδει με αυτές τις διεθνείς βέλτιστες πρακτικές (Dobovšek & Slak, 2015).

Οι μεταρρυθμίσεις της Ελλάδας αντικατοπτρίζουν επίσης την κατανόηση της ανάγκης εξισορρόπησης της πολιτικής λογοδοσίας και της ποινικής ευθύνης, μια πρόκληση που αντιμετωπίζουν πολλές δημοκρατίες. Η λεπτή γραμμή μεταξύ λήψης πολιτικών αποφάσεων και της νομικής αξιολόγησής τους αποτελεί αντικείμενο συνεχούς συζήτησης σε χώρες όπως η Γερμανία και οι Κάτω Χώρες, όπου υπάρχουν μηχανισμοί που διασφαλίζουν ότι οι υπουργοί είναι υπόλογοι, προστατεύοντας παράλληλα την ακεραιότητα της πολιτικής διαδικασίας. Οι μεταρρυθμίσεις της Ελλάδας πρέπει επίσης να εξεταστούν στο πλαίσιο της ένταξής της στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η ΕΕ ασκεί σημαντική επιρροή στα εθνικά νομικά συστήματα, προωθώντας πρότυπα διακυβέρνησης, διαφάνειας και λογοδοσίας. Η ευθυγράμμιση της Ελλάδας με αυτά τα πρότυπα είναι ενδεικτική μιας ευρύτερης περιφερειακής τάσης προς την εναρμόνιση των νομικών πρακτικών σύμφωνα με τα πρότυπα της ΕΕ (Symeonidou-Kastanidou, 2007).

Παρά τις μεταρρυθμίσεις αυτές, η Ελλάδα, όπως και πολλές άλλες χώρες, αντιμετωπίζει συνεχείς προκλήσεις όσον αφορά την αποτελεσματική εφαρμογή μέτρων για τον έλεγχο των υπουργών. Ζητήματα πολιτικής επιρροής, δημόσιας αντίληψης και οι περιπλοκές των νομικών διαδικασιών παραμένουν τομείς προβληματισμού. Αυτά δεν είναι μοναδικά για την Ελλάδα, είναι κοινά σε πολλές χώρες που προσπαθούν να εξισορροπήσουν τη δημοκρατική διακυβέρνηση με αποτελεσματικά νομικά συστήματα.

Συνοψίζοντας, η προσέγγιση της Ελλάδας όσον αφορά την ποινική ευθύνη των υπουργών, ιδίως υπό το φως των πρόσφατων μεταρρυθμίσεων, δείχνει μια σύγκλιση προς τους διεθνείς κανόνες, ιδίως αυτούς που επικρατούν στις ευρωπαϊκές δημοκρατίες. Η τελειοποίηση των νομικών ορισμών, η ενίσχυση της κοινοβουλευτικής συμμετοχής, η σύσταση εξειδικευμένου δικαστικού οργάνου, η έμφαση στη διαφάνεια και οι προσπάθειες για τον εξορθολογισμό των δικαστικών διαδικασιών αντανακλούν τη δέσμευση για ευθυγράμμιση με τα παγκόσμια πρότυπα δημοκρατικής διακυβέρνησης και νομικής πρακτικής. Αν και διακριτό σε ορισμένες πτυχές, λόγω του ιδιαίτερου ιστορικού και πολιτικού πλαισίου, το σύστημα της Ελλάδας καταδεικνύει μια ευρύτερη τάση στις δημοκρατικές κοινωνίες προς την κατεύθυνση της ενίσχυσης της ακεραιότητας, της διαφάνειας και της αποτελεσματικότητας των μηχανισμών που καθιστούν τους υπουργούς υπόλογους. Καθώς οι μεταρρυθμίσεις αυτές συνεχίζουν να δοκιμάζονται και να βελτιώνονται, είναι πιθανό να εξελιχθούν περαιτέρω, συμβάλλοντας στη συνεχιζόμενη παγκόσμια συζήτηση σχετικά με τις βέλτιστες πρακτικές για τη λογοδοσία των υπουργών (Symeonidou-Kastanidou., 2007).

2.3. Ανεύθυνο και ακαταδίδωκτο του βουλευτή

Με την πάροδο των χρόνων έχουν θεσπιστεί διάφορες διατάξεις σχετικά με την διαφορετική μεταχείριση ορισμένων ομάδων είτε ποινικά είτε αστικά είτε πειθαρχικά, προκειμένου να προστατευθούν αυτά τα πρόσωπα κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, όπως το ανεύθυνο και το ακαταδίδωκτο των βουλευτών. Σκοπός του νομοθέτη ήταν η διασφάλιση της απρόσκοπτης, ανεμπόδιστης και απερίσπαστης άσκησης των βουλευτικών τους καθηκόντων.

Σύμφωνα με το άρθρο 61 προβλέπεται το ανεύθυνο των βουλευτών το οποίο περιλαμβάνει ότι ο βουλευτής «δεν καταδίδωκεται ούτε εξετάζεται με οποιονδήποτε

τρόπο για γνώμη ή ψήφο» κατά των βουλευτικών του καθηκόντων, πως «διώκεται μόνο για συκοφαντική δυσφήμιση, κατά το νόμο, ύστερα από άδεια της Βουλής», και πως «δεν έχει υποχρέωση μαρτυρίας για πληροφορίες που περιήλθαν σε αυτόν ή δόθηκαν από αυτόν κατά την άσκηση των καθηκόντων του, ούτε για τα πρόσωπα που του εμπιστεύθηκαν τις πληροφορίες ή στα οποία αυτός τις έδωσε». Με το άρθρο 62 του Συντάγματος προβλέπεται το ακαταδίωκτο των βουλευτών στο οποίο αναφέρεται πως «όσο διαρκεί η βουλευτική περίοδος, ο βουλευτής δεν διώκεται, ούτε συλλαμβάνεται, ούτε φυλακίζεται ούτε με άλλο τρόπο περιορίζεται» χωρίς την άδεια της Βουλής. Ωστόσο, «δεν απαιτείται άδεια για τα αυτόφωρα κακουργήματα» (Βουλή των Ελλήνων).

Ωστόσο, ενώ ο νομοθέτης με τα παραπάνω άρθρα προσπάθησε να προστατεύσει συγκεκριμένες κατηγορίες ομάδων όπως αυτή των βουλευτών στην προκειμένη περίπτωση, τέτοιου είδους διατάξεις όπου προβλέπεται διαφορετική μεταχείριση προκαλεί προβληματισμούς καθώς ενδεχομένως παραβιάζονται θεμελιώδεις αρχές σχετικά με τα δικαιώματα των ανθρώπων, όπως την αρχή της ισότητας, την αρχή της διάκρισης των εξουσιών, το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη κτλ. Όλοι πρέπει να θεωρούνται ίσοι ενώπιον του νόμου ενώ ταυτόχρονα η διάκριση των εξουσιών να τελείται ορθά και με σεβασμό.

Αν για παράδειγμα παραβιαστούν τα δικαιώματα ενός πολίτη από έναν βουλευτή υπάρχει η πιθανότητα ο πολίτης να μην ενασκήσει το δικαίωμά του σε δικαστική προστασία, εκτός και αν η Βουλή δώσει την άδειά της για άρση της ασυλίας του βουλευτή. Ωστόσο, δεν είναι λίγες οι φορές που οι βουλευτές έκαναν χρήση της διάταξης περί ασυλίας ακόμα και όταν οι πράξεις μπορεί να μην είχαν ασκηθεί κατά την άσκηση των κοινοβουλευτικών τους καθηκόντων. Για να παύσει η αυθαιρεσία και η παραβατικότητα κατά την εφαρμογή της ασυλίας και να μπορέσει ο απλός πολίτης να έχει δικαίωμα στην δικαστική προστασία δεν είναι απαραίτητο να καταργηθεί η εν λόγω διάταξη της ασυλίας, αλλά αυτό που είναι αναγκαίο είναι ο εξορθολογισμός της. Οποιαδήποτε άδικη συμπεριφορά βουλευτή είναι στα πλαίσια εκτός του κοινοβουλευτικού του καθήκοντος, τότε θα πρέπει να εξετάζεται από την δικαιοσύνη και όχι να απευθύνεται στα συμφέροντα των ιδίων των βουλευτών.

2.4. Βασικές τροποποιήσεις της νομοθεσίας περί ευθύνης υπουργών και οι επιπτώσεις τους

Βασικές μεταρρυθμίσεις επέφεραν ουσιαστικές αλλαγές στο νομοθετικό περιβάλλον της Ελλάδας όσον αφορά την ευθύνη των υπουργών. Οι βελτιώσεις αυτές υπήρξαν καθοριστικές για τη μεταρρύθμιση της δομής της διακυβέρνησης, τη διασφάλιση της νομικής ευθύνης και την ενίσχυση της πολιτικής ηθικής στη χώρα. Οι τροποποιήσεις, αν και τεχνικού χαρακτήρα, έχουν σημαντικές επιπτώσεις, αλλάζοντας ριζικά τον τρόπο με τον οποίο οι υπουργοί λογοδοτούν για τις δραστηριότητές τους κατά τη διάρκεια της θητείας τους (Πεπόνης, 2022).

Με την καθιέρωση του Συντάγματος του 1844 και με το άρθρο 83 προβλέφθηκε για πρώτη φορά ο νόμος περί ποινικής και αστικής ευθύνης των υπουργών. Οι πρώτοι νόμοι που θεσπίστηκαν για την υπουργική ευθύνη ήταν ο νόμος ΦΠΣΤ το 1876 και ο νόμος ΧΕ το 1877, οι οποίοι επικράτησαν με κάποιες αλλαγές μέχρι το 1967. Σύμφωνα με τους παραπάνω νόμους τα μέλη της κυβέρνησης διώκονταν με απόφαση της Βουλής και δικάζονταν από Ειδικό Δικαστήριο βάσει του άρθρου 80 του Συντάγματος του 1952. Οι παραπάνω προέβλεπαν τα αδικήματα σχετικά με την εκ προθέσεως παραβίαση του Συντάγματος, των νόμων και των βασιλικών διαταγμάτων, την βλάβη συμφερόντων του κράτους είτε από αμέλεια είτε από πρόθεση από την παραβίαση που προήλθε. Όπως επίσης εκτός από τα μέλη της Κυβέρνησης διώκονταν και ως συνεργοί κάποιοι ανώτεροι υπάλληλοι ενώπιον του Ειδικού Δικαστηρίου. Τέλος, η παραγραφή κάποιου αδικήματος προβλεπόταν μετά την λήξη των τριών επόμενων βουλευτικών περιόδων (Τσάτσος 2022). Έπειτα, οι προαναφερόμενοι νόμοι αντικαταστάθηκαν από το νόμο 802/1971 και διατηρήθηκε για 26 χρόνια παρόλο που ήταν αντίθετος σε αρκετά σημεία με της διατάξεις του Συντάγματος. Το 1997 θεσπίστηκε ο νόμος 2509/1997 ο οποίος χαρακτηρίστηκε συνοπτικός, ενώ με την αναθεώρηση του Συντάγματος το 2001 η σχετική ρύθμιση έγινε αυστηρότερη. Τέλος, ψηφίστηκε ο νόμος 3126/2003 με τα άρθρα 85 και 86 περί υπουργικής ευθύνης (Τσάτσος 2022).

Η ουσία αυτών των αναθεωρήσεων επικεντρώνεται στην έμφαση που δίνουν στην οριοθέτηση και την επανεκτίμηση της έκτασης της ευθύνης των υπουργών. Προηγουμένως, η ελληνική νομοθεσία διέθετε μια ολοκληρωμένη διαδικασία για τον ορισμό των υπουργικών ατασθαλιών, ωστόσο στερούνταν ακρίβειας. Οι νέες

Μουτούση Κυριακή, Εγκληματολογικές και ποινικές προσεγγίσεις της διαφθοράς, του οικονομικού και του οργανωμένου εγκλήματος
τροποποιήσεις έλυσαν το ζήτημα αυτό, παρέχοντας έναν ακριβέστερο ορισμό των συγκεκριμένων ενεργειών και αποφάσεων που χαρακτηρίζονται ως παράβαση καθήκοντος. Αυτό περιλαμβάνει μια ποικιλία αδικημάτων, που κυμαίνονται από πράξεις διαφθοράς και κατάχρησης εξουσίας έως περιπτώσεις σοβαρής αμέλειας. Η ακριβής οριοθέτηση είναι απαραίτητη σε ένα νομικό πλαίσιο, καθώς ελαχιστοποιεί την ασάφεια και την κατάχρηση, διασφαλίζοντας τη συνεπή και δίκαιη εφαρμογή του νόμου (Πλαστήρας, 2014).

Επιπλέον, οι αναθεωρήσεις αφορούσαν τις διαδικαστικές συνιστώσες της διασφάλισης της ευθύνης των υπουργών. Μια εμφανής αλλαγή μπορεί να παρατηρηθεί στη διαδικασία έναρξης των νομικών ενεργειών κατά ενός υπουργού. Προηγουμένως, τα κριτήρια για την κίνηση τέτοιων διαδικασιών ήταν είτε υπερβολικά αυστηρά είτε ασαφή, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται αποκλίσεις και υποψίες κομματικής ευνοιοκρατίας. Ο επικαιροποιημένος Κανονισμός της Βουλής έχει προσαρμόσει αυτόν τον πήχη, καθιστώντας τον πιο ρεαλιστικό, αλλά και αρκετά ισχυρό ώστε να αποθαρρύνει αβάσιμους ισχυρισμούς. Η αλλαγή αυτή είναι ζωτικής σημασίας για να διασφαλιστεί ότι η διαδικασία εξακολουθεί να χρησιμεύει ως μηχανισμός για τη διατήρηση της δικαιοσύνης και όχι για την επίλυση πολιτικών διαφορών. Ένα άλλο αξιοσημείωτο στοιχείο των αναθεωρήσεων σχετικά με τον νόμο περί ευθύνης των υπουργών αφορά τη χρονική διάρκεια για την οποία οι υπουργοί θα μπορούσαν να λογοδοτήσουν (Σπινέλλης, 2013). Η τροποποιημένη νομοθεσία με το νόμο 3126/2003 θεσπίζει ρητά χρονικά όρια κατά τα οποία ένας υπουργός μπορεί να θεωρηθεί υπεύθυνος για τη συμπεριφορά του μετά την αποχώρησή του από το αξίωμα. Η προσαρμογή αυτή είναι σημαντική διότι επιτυγχάνει μια μέση λύση μεταξύ της απαίτησης για ευθύνη και της κατανόησης ότι η απεριόριστη ευθύνη είναι ανέφικτη και ασυμβίβαστη με τα ιδανικά της δικαιοσύνης (Πεπόνης, 2022). Οι συνέπειες αυτών των αναθεωρήσεων έχουν σημαντικό αντίκτυπο. Πρώτα απ' όλα, η βελτιωμένη ακρίβεια στον ορισμό των υπουργικών αδικημάτων έχει σημαντικές επιπτώσεις στη διακυβέρνηση. Οι υπουργοί, οι οποίοι γνωρίζουν τις συγκεκριμένες δραστηριότητες που μπορούν να επιφέρουν νομικές συνέπειες, τείνουν περισσότερο να δείχνουν σύνεση στην επίσημη συμπεριφορά τους. Αυτό δίνει τη δυνατότητα να οδηγήσει σε μείωση των περιστατικών διαφθοράς και κακής συμπεριφοράς, προωθώντας μια

Μουτούση Κυριακή, Εγκληματολογικές και ποινικές προσεγγίσεις της διαφθοράς, του οικονομικού και του οργανωμένου εγκλήματος
κουλτούρα που χαρακτηρίζεται από ακεραιότητα και ηθική διακυβέρνηση (Σπινέλλης, 2013).

Η επιρροή στο δικαστικό σώμα και τις νομικές διαδικασίες είναι εξίσου σημαντική. Οι βελτιωμένοι κανόνες διευκολύνουν την πλοήγηση σε περιπτώσεις που αφορούν υπουργικά αδικήματα από δικαστές και νομικούς, εξασφαλίζοντας αυξημένη αμεροληψία. Η σχολαστικότητα της νομικής διαδικασίας όχι μόνο διευκολύνει την ταχεία και αποτελεσματική απονομή της δικαιοσύνης, αλλά και ενισχύει την εμπιστοσύνη του κοινού στο δικαστικό σύστημα (Πεπόνης, 2022).

Η πρώτη αξιοσημείωτη προσαρμογή του νόμου 3126/2003 αφορά την αυξημένη εξειδίκευση του ορισμού των υπουργικών αδικημάτων. Το προηγούμενο νομικό σύστημα είχε μια συνολική προσέγγιση στον ορισμό των υπουργικών αδικημάτων. Οι νέες νομοθετικές τροποποιήσεις παρείχαν έναν πιο λεπτομερή ορισμό, ο οποίος περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα συμπεριφορών, όπως η διαφθορά, η κατάχρηση εξουσίας και η αμέλεια κατά την εκπλήρωση των καθηκόντων. Η ακρίβεια της νομικής ορολογίας αποτελεί κρίσιμη πρόοδο, καθώς εξαλείφει κάθε αβεβαιότητα, διασφαλίζοντας ότι οι υπουργοί έχουν σαφή αντίληψη των ορίων της νόμιμης συμπεριφοράς (Σπινέλλης, 2013). Μια ουσιώδης αναθεώρηση συνεπάγεται την αλλαγή της διαδικασίας για την έναρξη νομικών ενεργειών κατά υπουργών. Η αρχική διαδικασία καταγγέλθηκε συχνά για την ευπάθειά της στην πολιτική χειραγώγηση. Το τροποποιημένο καταστατικό αντιμετωπίζει το ζήτημα αυτό με την αναθεώρηση του κοινοβουλευτικού ορίου που είναι απαραίτητο για την έναρξη νομικής διαδικασίας. Η αλλαγή αυτή διασφαλίζει ότι η διαδικασία δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί για πολιτικούς σκοπούς, διατηρώντας παράλληλα την ακεραιότητά της ως νόμιμης μεθόδου αναζήτησης δικαστικής προσφυγής. Μια άλλη καίρια αλλαγή αφορά τη νομοθεσία σχετικά με το χρονικό πλαίσιο λογοδοσίας των υπουργών μετά τη λήξη της θητείας τους. Η τροποποίηση αυτή θέτει ένα σαφές όριο για το χρονικό διάστημα κατά το οποίο ένας υπουργός μπορεί να θεωρηθεί υπεύθυνος για τις πράξεις που έλαβε κατά τη διάρκεια της θητείας του. Η αλλαγή αυτή αποτελεί μια πράξη εξισορρόπησης μεταξύ της διασφάλισης ότι οι υπουργοί λογοδοτούν για τις πράξεις τους και της αναγνώρισης ότι η αέναη ευθύνη δεν είναι ούτε δίκαιη ούτε εφικτή (Πλαστήρας, 2014).

Από πολιτική άποψη, οι τροπολογίες με τον νόμο 3126/2003 έχουν τη δυνατότητα να φέρουν επανάσταση στην πολιτική κουλτούρα στην Ελλάδα. Η αναθεωρημένη διαδικασία για την έναρξη νομικών διαδικασιών κατά υπουργών αυξάνει το επίπεδο δυσκολίας στη χρήση τέτοιων ενεργειών ως πολιτικών μέσων. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε ένα πιο υγιές πολιτικό περιβάλλον, όπου οι επιλογές και οι πολιτικές διαμορφώνονται με βάση την εγγενή τους αξία και όχι ως συστατικό στοιχείο πολιτικών ελιγμών (Πλαστήρας, 2014). Η καθιέρωση ενός συγκεκριμένου χρονοδιαγράμματος για τη λογοδοσία μετά την αποχώρηση από το αξίωμα έχει εξίσου σημαντικό αποτέλεσμα. Αποσκοπεί στην άμβλυνση των ανησυχιών σχετικά με την κατάχρηση των νομικών διαδικασιών για πολιτική εκδίκηση, διασφαλίζοντας ότι οι πρώην υπουργοί δεν θα ζουν συνεχώς με το ενδεχόμενο να αντιμετωπίσουν νομικές συνέπειες. Αυτή η αλλαγή όχι μόνο υποστηρίζει τις αρχές της ισότητας, αλλά εγγυάται ότι τα πρόσωπα δεν αποθαρρύνονται από την ενασχόληση με τη δημόσια υπηρεσία λόγω της ανησυχίας τους για τις αέναες νομικές διαμάχες που ενδέχεται να αντιμετωπίσουν (Πεπόνης, 2022).

Καθώς οι τροποποιήσεις αυτές εφαρμόζονται και δοκιμάζονται σε πραγματικές συνθήκες, αναμένεται να προκαλέσουν αλλαγή στην πολιτική και νομική κουλτούρα της Ελλάδας. Ο μακροπρόθεσμος αντίκτυπος αυτών των αλλαγών αναμένεται να είναι ένα πιο διαφανές, υπεύθυνο και ηθικό περιβάλλον διακυβέρνησης, ενισχύοντας την εμπιστοσύνη του κοινού στο πολιτικό και νομικό σύστημα. Στην ουσία, οι πρόσφατες τροποποιήσεις της ελληνικής νομοθεσίας για την ευθύνη των υπουργών αποτελούν ένα κρίσιμο βήμα προς την κατεύθυνση της ενίσχυσης των πυλώνων της δημοκρατίας. Με την εισαγωγή σαφέστερων ορισμών, τον εξορθολογισμό των νομικών διαδικασιών και την εξισορρόπηση της ζυγαριάς της δικαιοσύνης, οι αλλαγές αυτές όχι μόνο βελτιώνουν το άμεσο νομικό πλαίσιο, αλλά θέτουν επίσης τις βάσεις για μια πιο ισχυρή και με αρχές πολιτική κουλτούρα στην Ελλάδα (Σπινέλλης, 2013).

2.5. Ο ρόλος των μέσων ενημέρωσης στην αποκάλυψη και / ή τη συγκάλυψη υπουργικών σκανδάλων

Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης είναι ευρέως γνωστά ως «τέταρτη εξουσία», ένας όρος που τονίζει τη ζωτική τους λειτουργία στον έλεγχο της εξουσίας της κυβέρνησης. Στο πλαίσιο μιας καλά λειτουργούσας δημοκρατίας, τα μέσα ενημέρωσης

αναλαμβάνουν τον κρίσιμο ρόλο του άγρυπνου παρατηρητή και κοινωνού των κυβερνητικών δραστηριοτήτων, διασφαλίζοντας ότι οι δημόσιοι λειτουργοί, συμπεριλαμβανομένων των υπουργών, θα είναι υπεύθυνοι για τη συμπεριφορά τους. Ειδικότερα, η ερευνητική δημοσιογραφία έχει κρίσιμη λειτουργία στην αποκάλυψη παραπτώματων, αποκαλύπτοντας γεγονότα και πληροφορίες που διαφορετικά θα μπορούσαν να παραμείνουν κρυφές (Thompson, 2013).

Όταν αποκαλύπτεται ένα σκάνδαλο, όπως η διαφθορά, η κατάχρηση εξουσίας ή οι παραβιάσεις δεοντολογίας από έναν υπουργό, η κάλυψη από τα μέσα ενημέρωσης μπορεί να οδηγήσει σε δημόσια κατακραυγή, νομικές έρευνες, ακόμη και σε παραίτηση ή απόλυση του εμπλεκόμενου αξιωματούχου (Nyhan, 2015). Υψηλού προφίλ παραδείγματα από την ιστορία, όπως το σκάνδαλο Watergate στις Ηνωμένες Πολιτείες, καταδεικνύουν τη δύναμη των μέσων ενημέρωσης στην αποκάλυψη σημαντικών πολιτικών αδικημάτων. Σε αυτές τις περιπτώσεις, ο ρόλος των δημοσιογράφων υπερβαίνει το ρεπορτάζ- γίνονται ενεργά μέλη της δημοκρατικής διαδικασίας, εξασφαλίζοντας διαφάνεια και λογοδοσία.

Στην άλλη πλευρά του φάσματος βρίσκεται ο ρόλος των μέσων ενημέρωσης στη συγκάλυψη σκανδάλων. Αυτό μπορεί να συμβεί για διάφορους λόγους, συμπεριλαμβανομένης της πολιτικής προκατάληψης, του εξαναγκασμού ή της επιρροής ισχυρών συμφερόντων. Σε ορισμένες περιπτώσεις, τα μέσα ενημέρωσης μπορεί να επιλέξουν να υποβαθμίσουν ή να αγνοήσουν πληροφορίες σχετικά με υπουργικά αδικήματα λόγω πολιτικών δεσμών ή πιέσεων από διαφημιστές και άλλες οντότητες με επιρροή (Liebes & Blum-Kulka, 2004). Η συνενοχή των μέσων ενημέρωσης στη συγκάλυψη σκανδάλων υπονομεύει το ρόλο τους ως παρατηρητή και διαβρώνει την εμπιστοσύνη του κοινού. Αυτό είναι ιδιαίτερα επιζήμιο σε δημοκρατικές κοινωνίες, όπου η ενημέρωση των πολιτών είναι απαραίτητη για τη λειτουργία του συστήματος. Οι περιπτώσεις όπου τα μέσα ενημέρωσης έχουν συμπράξει στην απόκρυψη της αλήθειας, είτε με τη διάδοση παραπλανητικών πληροφοριών είτε με την ευθεία λογοκρισία, χρησιμεύουν ως μια σκοτεινή υπενθύμιση της πιθανής κατάχρησης της εξουσίας των μέσων ενημέρωσης (Nyhan, 2015).

2.5.1. Ανάλυση της μεροληψίας των μέσων ενημέρωσης και της επιρροής στην κοινή γνώμη

Η μεροληψία των μέσων ενημέρωσης, ένας σημαντικός παράγοντας για τη διαμόρφωση της δημόσιας αντίληψης και γνώμης, εκδηλώνεται με διάφορες μορφές, η καθεμία ξεχωριστή ως προς την προέλευση και τον αντίκτυπό της. Η κατανόηση αυτών των τύπων μεροληψίας είναι ζωτικής σημασίας για την κριτική αξιολόγηση του περιεχομένου των μέσων ενημέρωσης και τη διάκριση των αποχρώσεων του τρόπου παρουσίασης των ειδήσεων. Μια ευρέως αναγνωρισμένη και διαδεδομένη μορφή προκατάληψης των μέσων ενημέρωσης είναι η κομματική προκατάληψη. Σε αυτό το σενάριο, τα μέσα ενημέρωσης παρουσιάζουν σαφή ευθυγράμμιση με συγκεκριμένες πολιτικές ιδεολογίες ή πολιτικά κόμματα. Η ευθυγράμμιση αυτή επηρεάζει όχι μόνο την επιλογή των ιστοριών που αναφέρονται, αλλά και τον τρόπο με τον οποίο παρουσιάζονται (Hamborg et al., 2017).

Η επιρροή της μεροληψίας των μέσων ενημέρωσης επεκτείνεται στο πεδίο της πολιτικής και της διακυβέρνησης. Η κοινή γνώμη, η οποία διαμορφώνεται από την απεικόνιση των θεμάτων από τα μέσα ενημέρωσης, μπορεί να επηρεάσει τις αποφάσεις που λαμβάνουν οι πολιτικοί και οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής. Οι ηγέτες, οι οποίοι είναι συχνά ευαίσθητοι στο κοινό αίσθημα, μπορεί να βασίσουν τις αποφάσεις τους σε μια κοινή γνώμη που έχει διαμορφωθεί από την προκατειλημμένη αναφορά των μέσων ενημέρωσης. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε πολιτικές και κυβερνητικές δράσεις που επηρεάζονται περισσότερο από την απεικόνιση των θεμάτων από τα μέσα ενημέρωσης παρά από αντικειμενικές εκτιμήσεις ή αναλύσεις εμπειρογνομόνων (Watts et al., 1999).

Στην ουσία, η αλληλεπίδραση μεταξύ της προκατάληψης των μέσων ενημέρωσης και της κοινής γνώμης δημιουργεί έναν κύκλο όπου η μεροληπτική αναφορά επηρεάζει τις αντιλήψεις του κοινού, οι οποίες με τη σειρά τους μπορούν να επηρεάσουν τον καθορισμό της ημερήσιας διάταξης, να συμβάλουν στην κοινωνική πόλωση και ακόμη και να κατευθύνουν τις αποφάσεις πολιτικής και διακυβέρνησης. Η αναγνώριση και η κατανόηση αυτής της σχέσης είναι ζωτικής σημασίας για την κριτική ενασχόληση με το περιεχόμενο των μέσων ενημέρωσης και για την προώθηση ενός πιο ενημερωμένου και ισορροπημένου δημόσιου διαλόγου (Färber & Bartscherer, 2021).

2.6. Διαφθορά και ποινική ευθύνη των Υπουργών

Η αυταπάτη ότι μέσω της αναδιαμόρφωσης ορισμένων συνταγματικών διατάξεων περί της ποινικής ευθύνης των Υπουργών θα ελέγξει το διαχρονικό φαινόμενο της διαφθοράς που έχει καταλάβει τον δημόσιο βίο εδώ και αρκετές δεκαετίες έχει προκαλέσει την οργή της κοινωνίας και έχει εξελιχθεί σε κοινωνικό και πολιτικό ζήτημα.

Διαφθορά ορίζεται η αλλοίωση-νόθευση των όρων λειτουργίας θεσμών και σχέσεων, κυρίως δημοσίου χαρακτήρα μέσω υπόγειων αθέμιτων συναλλαγών για την επίτευξη ιδιοτελών σκοπών και συμφερόντων (Κοσμάτος & Λαμπάκης 2019). Με άλλα λόγια, η διαφθορά διαπράττεται από πρόσωπα ή οργανισμούς που βρίσκονται σε θέσεις εξουσίας, με σκοπό την απόκτηση παράνομων οφελών μέσω της κατάχρησης εξουσίας τους. Οποιαδήποτε συμπεριφορά κατάχρησης εξουσίας από δημόσιο υπάλληλο μεταφράζεται ως διεφθαρμένη χωρίς απαραίτητα να περιλαμβάνει κάποιο τουλάχιστον εμφανές χρηματικό όφελος. Η διαφθορά αποτελεί το σύννηθες έγκλημα που συναντάμε σε όλες τις κατηγορίες εγκλημάτων στα οποία εμπλέκονται ισχυρά κέντρα εξουσίας. Περιλαμβάνει όλο το φάσμα σχέσεων ανάμεσα στον δημόσιο και ιδιωτικό τομέα, όπου στην βάση τους βρίσκεται το πρόβλημα του πολιτικού συστήματος και της πολιτικής διαφθοράς (Βιδάλη 2017).

Ο όρος διαφθορά μπορεί να γίνει αντιληπτός μόνο ως πολιτική διαφθορά (Βιδάλη 2017). Σύμφωνα με τον Merton η πολιτική διαφθορά εμφανίζεται ως μια λανθάνουσα λειτουργία του πολιτικού συστήματος, η οποία ταυτόχρονα αποτελεί και λειτουργικό συστατικό για την διατήρηση αυτού. Όπως επίσης ότι αναπτύσσεται μέσα σε ένα πλαίσιο πελατειακών σχέσεων του πολιτικού με το υπόλοιπο κοινωνικό σύνολο, και ότι η εμπλοκή των επιχειρήσεων και του οργανωμένου εγκλήματος έρχονται να συμπληρώσουν τις υπηρεσίες που παρέχει το κράτος. Η υπόθεση Siemens αποτελεί υπόδειγμα του κρατικού εταιρικού εγκλήματος στη διάστασή του ως οργανωμένο έγκλημα, το οποίο για να συνεχίσει να διατηρείται είναι απαραίτητη η δημιουργία σχέσεων μεταξύ αστυνομίας, κράτους και ιδιωτών. Σύμφωνα με τον Chambliss το οργανωμένο έγκλημα αποκτά μια λειτουργική συμβιωτική σχέση με το κράτος και τη

Μουτούση Κυριακή, Εγκληματολογικές και ποινικές προσεγγίσεις της διαφθοράς, του οικονομικού και του οργανωμένου εγκλήματος
νόμιμη οικονομία με την διαφθορά να ορίζεται ως απαραίτητο στοιχείο για την εξάπλωσή του.

Η πολιτική διαφθορά δεν αφορά ζήτημα προσώπων αλλά το ίδιο το πολιτικό σύστημα και τις δομές του. Επομένως, είναι κρίσιμο να εξεταστεί ο ρόλος των πολιτικών κομμάτων και οι λειτουργίες που επιτελούν. Τα πολιτικά κόμματα αποτελούν μορφές κοινωνικής οργάνωσης και δράσης και βασίζονται στην ομοιογένεια των κοινωνικών συμφερόντων και κοινωνικής τάξης αυτών που τα πλαισιώνουν. Ορίζονται ως οι διαμεσολαβητές ανάμεσα στο κράτος και την κοινωνία, ενώ βασική προϋπόθεση για την ορθή λειτουργία τους είναι ο επαρκής αριθμός εσωκομματικής δημοκρατίας, λογοδοσίας και διαφάνειας (Γασπαρινάτου 2019).

Επιπρόσθετα, διαμορφώνουν την κοινωνική συναίνεση υπό την έννοια ότι διαμεσολαβούν και εμφυτεύουν στο κοινωνικό σύνολο πεποιθήσεις και αξίες που συνθέτουν το πλαίσιο νομιμότητας αλλά και νομιμοποίησης του κρατικού μηχανισμού (Green and Ward 2004). Ωστόσο, στην εποχή μας η κοινωνική συναίνεση στο πολιτικό σύστημα δεν βασίζεται στα κοινά συμφέροντα, αξίες και ιδέες αλλά στις σχέσεις αλληλεξάρτησης και αλληλοεξυπηρέτησης, καθώς και εξασφάλισης κοινωνικής ανοχής. Τα πολιτικά κόμματα πλέον χαρακτηρίζονται ως προσωποπαγή, με ανύπαρκτη την εσωκομματική δημοκρατία και την νομιμοποίηση του πελατειακού χαρακτήρα στη συνείδηση των πολιτών (Χαραλάμπης 1989). Δια μέσου του πολιτικού συστήματος το μεγάλο κεφάλαιο επιτυγχάνει κοινωνική ανοχή όσον αφορά στην καταπάτηση του δημόσιου χρήματος, με το να παρέχουν κάθε είδους ανταλλάγματα στη βάση της κοινωνικής πυραμίδας (Λυγερός 2011). Τα πολιτικά κόμματα λειτουργούν σε ρόλο διαμεσολαβητή, μοιράζουν μέρος του κοινωνικού πλούτου μέσα από εξυπηρετήσεις, διορισμούς, αυξήσεις σε μισθούς και συντάξεις, αλλά δείχνουν και ανοχή στο οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα όπως αυτά της φοροδιαφυγής, της δωροδοκίας, της κατάχρησης εξουσίας, της διαφθοράς κλπ.. Επομένως, η εξασθένιση του κράτους ως μέσον χάραξης της οικονομίας και καθοδήγησης της κοινωνίας δεν παρέχει μόνο πλεονεκτήματα στους μεγαλο-κεφαλαιούχους, αλλά ενδυναμώνει τις πελατειακές σχέσεις και τη διαφθορά στο εσωτερικό του (Melossi 1994).

Η διαχρονική και αναπαραγόμενη παρουσία της διαφθοράς έχει ως συνέπεια την κανονικοποίησή της στη συνείδηση των πολιτών ως μια αναγκαία κοινωνική

διαδικασία και πρακτική απέναντι σε ένα μη κανονικό, δομικά λειτουργικό και ανομικό σύστημα (Γασπαρινάτου 2019). Έχει αποδειχθεί βάσει στατιστικών πως υπάρχει μία κοινωνική απαξία όσο αφορά τη διαφθορά, αφού πλέον είναι ευρέως αποδεκτό από τους πολίτες πως ακόμα και για τα νόμιμα αιτήματά τους προς τις δημόσιες υπηρεσίες απαιτείται κάποιο χρηματικό αντάλλαγμα ώστε να εισακουστούν, είτε ο δημόσιος υπάλληλος να κάνει τα στραβά μάτια. Το πολιτικό σύστημα είναι υπόλογο για την ανάπτυξη της διαφθοράς εντός μιας κοινωνίας καθώς είναι αυτό που της καλλιεργεί και το αίσθημα της διαπλοκής.

Ωστόσο, ως προς τα περιστατικά που απευθύνονται σε μεγάλα οικονομικά σκάνδαλα περί διαφθοράς και σχετίζονται με την συμμετοχή πολιτικών, διαπιστώνεται πως η οργή της κοινωνίας στρέφεται κατά του πολιτικού συστήματος και αναζητά την πολιτική του κάθαρση και τιμωρία. Όταν αναφερόμαστε στη διαπλοκή εννοούμε τη συνδυαστική χρήση οικονομικής και πολιτικής εξουσίας με σκοπό την εξασφάλιση οικονομικού οφέλους μέσω της εκμετάλλευσης των νομικών κενών και ατεχνιών του νομοθετικού πλαισίου. Συνηθέστερη αντίδραση για τέτοια αδικήματα είναι η προτροπή για παραίτηση του εμπλεκόμενου πολιτικού, κάτι που γενικά χρησιμοποιούν τα ΜΜΕ και τα κόμματα της αντιπολίτευσης στην προσπάθειά τους να κατευνάσουν τον λαό.

Η συνύπαρξη της μικροδιαφθοράς που είναι διαδεδομένη ως κανονική απέναντι στις δυσλειτουργίες του συστήματος, με την διαφθορά που εμπλέκονται πολιτικοί έχουν δημιουργήσει μία αμφιθυμική στάση ως προς το νομικό και πολιτικό σύστημα της χώρας. Η αμφιθυμική στάση παρατηρείται και στη συμπεριφορά των εκπρόσωπων την κυβέρνησης ως προς την διαφθορά (Μουζέλης 2009). Σε όσες περιπτώσεις αποκαλύφθηκε η διαπλοκή πολιτικών προσώπων ή και μη, σε εγκλήματα διαφθοράς και έγινε προσπάθεια να αποδοθούν πολιτικές, πειθαρχικές και ποινικές ευθύνες, φάνηκε πως όχι μόνο υπάρχει θεσμική αδυναμία στην απόδοση ευθυνών αλλά επίσης και πολιτική απροθυμία, με αποτέλεσμα στην ατιμωρησία.

Κεφάλαιο 3^ο: Μελέτη περιπτώσεων-Η ποινική ευθύνη υπουργών στην πράξη

3.1. Κριτήρια επιλογής περιπτώσεων

Κατά την εξέταση των κριτηρίων επιλογής υποθέσεων, ιδίως σε νομικά ή ερευνητικά πλαίσια, είναι ζωτικής σημασίας να αναγνωρίσουμε ότι η διαδικασία είναι κρίσιμη για τη διασφάλιση της ακρίβειας, της αξιοπιστίας και της σημασίας των αποτελεσμάτων. Τα κριτήρια επιλογής υποθέσεων μπορεί να έχουν ουσιαστικό αντίκτυπο στα ευρήματα ή τα συμπεράσματα, είτε πρόκειται για νομολογία είτε για ακαδημαϊκή έρευνα. Τα κριτήρια επιλογής είναι η καταλληλότητα των περιπτώσεων για τους σκοπούς της έρευνας καθώς και οι διαθέσιμες πληροφορίες γι' αυτές τις μελέτες περίπτωσης. Έπειτα, θα μπορεί να αναγνωριστεί πως και στις τρεις περιπτώσεις οι κυβερνητικοί αξιωματούχοι, άτομα σε θέσεις ευθυνών που υπηρετούν την κυβέρνηση όχι μόνο καταχράστηκαν την εξουσία τους για δικά τους οφέλη αγνοώντας το δημόσιο συμφέρον, αλλά και σε συνεργασία με την δικαστική εξουσία κατάφεραν να αποφύγουν οποιαδήποτε κατηγορία εις βάρος τους. Όπως επίσης, με το ειδικό καθεστώς της ποινικής υπουργικής ευθύνης είχαν τη δυνατότητα να συγκαλύπτουν την ουσιαστική αλήθεια είτε λόγω παραγραφής του αδικήματος ύστερα από πολύμηνες Εξεταστικές Επιτροπές είτε λόγω σπένδοντας να κλείσουν οποιαδήποτε έρευνα των παρακάτω υποθέσεων. Τέλος, μαζί με την συμβολή των ΜΜΕ και την παραπληροφόρηση του λαού με άσχετες πληροφορίες, οι πραγματικοί υπαίτιοι των παρακάτω υποθέσεων κατάφεραν να ξεγλιστρήσουν από τον νόμο, ενώ οι απλοί πολίτες να πάρουν όλη την ευθύνη.

3.2. Μελέτες περιπτώσεων σχετικά με υπουργική ευθύνη

3.2.1. Μελέτη περίπτωσης Siemens

Η υπόθεση Siemens αντιπροσωπεύει μία από τις σημαντικότερες και πιο σύνθετες περιπτώσεις εταιρικών ατασθαλιών στην πρόσφατη ιστορία, η οποία περιλαμβάνει εκτεταμένη διαφθορά και δωροδοκία. Η ανάλυση που ακολουθεί θα

Μουτούση Κυριακή, Εγκληματολογικές και ποινικές προσεγγίσεις της διαφθοράς, του οικονομικού και του οργανωμένου εγκλήματος
διερευνήσει τις πολύπλευρες διαστάσεις της υπόθεσης, τις επιπτώσεις της και τα διδάγματα που προσφέρει.

Η Siemens AG, ένας γερμανικός πολυεθνικός όμιλος, ενεπλάκη σε ένα παγκόσμιο σκάνδαλο διαφθοράς που ήρθε στο φως στα μέσα της δεκαετίας του 2000. Η υπόθεση αφορούσε ισχυρισμούς για εκτεταμένη δωροδοκία και διαφθορά, όπου η Siemens φέρεται να έκανε παράνομες πληρωμές σε κυβερνητικούς αξιωματούχους σε όλο τον κόσμο για να εξασφαλίσει προσοδοφόρα συμβόλαια. Το σκάνδαλο αποκαλύφθηκε αρχικά το 2006, μετά από εφόδους της γερμανικής αστυνομίας. Οι επακόλουθες έρευνες αποκάλυψαν ότι η διαφθορά δεν περιοριζόταν σε λίγα μεμονωμένα περιστατικά ή άτομα, αλλά ήταν συστημική, εμπλέκοντας διάφορα επίπεδα της εταιρείας σε πολλές χώρες.

Η διαφθορά εντός της Siemens ήταν εκτεταμένη τόσο από άποψη χρηματικής αξίας όσο και από άποψη γεωγραφικής εξάπλωσης. Η εταιρεία κατηγορήθηκε για τη διαχείριση ταμείων ύψους άνω του ενός δισεκατομμυρίου ευρώ. Τα κεφάλαια αυτά χρησιμοποιήθηκαν για τη δωροδοκία κυβερνητικών αξιωματούχων σε διάφορες χώρες, όπως η Ελλάδα, η Νιγηρία, η Ρωσία και το Ιράκ. Τα συστήματα δωροδοκίας ήταν ποικίλα και εξελιγμένα. Κυμαίνονταν από άμεσες πληρωμές σε μετρητά έως πιο σύνθετες ρυθμίσεις που περιλάμβαναν εταιρείες-βιτρίνες και μεσάζοντες. Μέσω αυτών των κρυφών πληρωμών η γερμανική πολυεθνική κατάφερε να ελέγχει τον τομέα των τηλεπικοινωνιών, της δημόσιας υγείας, των μαζικών μεταφορών, της δημόσιας ασφάλειας και άμυνας και του πολιτισμού της Ελλάδας (Γασπαρινάτου 2019). Αυτό όχι μόνο υποδεικνύει την έκταση του σχεδιασμού και της εκτέλεσης αυτών των πρακτικών διαφθοράς, αλλά επίσης αναδεικνύει τη συστημική φύση του ζητήματος εντός της Siemens. Το δίκτυο που είχε αναπτυχθεί αποτελούσε χαρακτηριστική περίπτωση εγκληματικής οργάνωσης όπου διοχέτευε βρώμικο χρήμα στα πολιτικά κόμματα και τους πολιτικούς αξιωματούχους μέσω εξωχώριων εταιριών.

Οι νομικές επιπτώσεις για τη Siemens ήταν σημαντικές και πολυεπίπεδες. Η εταιρεία αντιμετώπισε έρευνες και κατηγορίες σε διάφορες χώρες, κυρίως στη Γερμανία και στις Ηνωμένες Πολιτείες. Στις ΗΠΑ, η Siemens δήλωσε ένοχη για παραβιάσεις του νόμου περί πρακτικών διαφθοράς στην αλλοδαπή (FCPA) και συμφώνησε να καταβάλει πρόστιμα συνολικού ύψους 1,6 δισεκατομμυρίων δολαρίων

- μία από τις μεγαλύτερες ποινές που έχουν επιβληθεί ποτέ για παραβιάσεις του FCPA.

Στη Γερμανία, η Siemens αντιμετώπισε παρόμοιες κατηγορίες και της επιβλήθηκαν σημαντικά πρόστιμα και ποινές. Αυτές οι νομικές διαδικασίες δεν περιορίστηκαν στην εταιρική οντότητα. Αρκετά στελέχη της Siemens διώχθηκαν επίσης ποινικά, με αποτέλεσμα να καταδικαστούν, να καταδικαστούν σε φυλάκιση και να τους επιβληθούν υψηλά πρόστιμα.

Η δικαστική διερεύνηση της υπόθεσης της Siemens αποτελεί μια ιδιόμορφη περίπτωση και για τα ελληνικά δεδομένα. Η ανάμειξη της εταιρίας με το πολιτικό σύστημα ξεκίνησε με το έργο της απευθείας ανάθεσης για την ψηφιοποίηση του ΟΤΕ. Η αναζήτηση σχετικά με την απόδοση ποινικών ευθυνών φάνηκε να εξαντλείται, με πολλούς από τους εμπλεκόμενους από το στάδιο της προδικασίας ακόμα, να καταφεύγουν στο εξωτερικό με εντάλματα σύλληψης από τις ελληνικές αρχές. Η Εξεταστική Επιτροπή της Βουλής κατέφυγε στην Τράπεζα της Ελλάδος για την αναζήτηση λογαριασμών διεφθαρμένων πολιτικών που είχαν δωροδοκηθεί με μαύρο χρήμα. Ωστόσο, ο εντοπισμός τους ήταν αδύνατος καθώς τα χρήματα που κατέφθαναν στους λογαριασμούς των δωροδοκηθέντων κρατικών αξιωματούχων προέρχονταν από offshore εταιρίες της Siemens. Επομένως, το Πενταμελές Εφετείο Αθηνών έκρινε αθώους τους κατηγορουμένους οι οποίοι σχετίζονταν με την κατηγορία περί ξεπλύματος μαύρου χρήματος, καθώς δεν βρέθηκαν αποδείξεις στους λογαριασμούς τους, ενώ για τους περισσότερους αποφασίστηκε παύση της ποινικής τους δίωξης, καθώς μετά από τόσο χρόνια παραγράφηκε η κατηγορία τους.

Από το σκάνδαλο της Siemens μόνο το ελληνικό δημόσιο ζημιώθηκε καθώς με τον συμβιβασμό που ακολούθησε, παραιτήθηκε από οποιαδήποτε απαίτηση εναντίον της εταιρίας και μάλιστα ανακοίνωσε σε δήλωση για το αξιόπιστο της εταιρίας προκειμένου να μην αποκλειστεί μελλοντικά από διαδικασίες σύναψης δημόσιων συμβάσεων.

Η συγκεκριμένη υπόθεση μπορεί να εξεταστεί ως παράδειγμα κρατικού εταιρικού εγκλήματος όπου στο εσωτερικό της εταιρίας είχε δημιουργηθεί μια εγκληματική οργάνωση με στόχο την προώθηση των εργασιών της, μέσω παράνομου χρηματισμού σε κυβερνητικούς αξιωματούχους. Βασικό συστατικό για την ομαλή λειτουργία του παραπάνω συστήματος αποτελούσε το επίπεδο διαφθοράς της κάθε

Μουτούση Κυριακή, Εγκληματολογικές και ποινικές προσεγγίσεις της διαφθοράς, του οικονομικού και του οργανωμένου εγκλήματος

χώρας. Ο παράνομος χρηματισμός δεν απευθυνόταν μόνο σε μεμονωμένα πρόσωπα αλλά προοριζόταν και για τη χρηματοδότηση κυρίαρχων πολιτικών κομμάτων έτσι ώστε να εξασφαλιστεί ένα πλαίσιο σταθερής εξέλιξης της επιχειρηματικής δραστηριότητας της εταιρίας σε κάθε χώρα. Γι' αυτό παρατηρείται πως η γερμανική πολυεθνική δεν είχε πολιτικές προτιμήσεις και ότι χρηματοδοτούσε και τα δύο τότε μεγάλα κόμματα της Ελλάδας προκειμένου να εξασφαλίσει τους σκοπούς της.

Η συγκεκριμένη υπόθεση αποτελεί ένα διαχρονικό σκάνδαλο που αμαύρωσε την πολιτική ζωή της χώρας και κράτησε 20 ολόκληρα χρόνια. Η ανάπτυξη των δημοσίων σχέσεων με τις οποίες επιτεύχθηκε η εδραίωση ενός δευτερεύοντος συστήματος εξουσίας με την εμπλοκή ανώτερων επιχειρηματικών και κυβερνητικών στελεχών, με στόχο τον έλεγχο του δημοσίου χρήματος, τη νόθευση του ελεύθερου ανταγωνισμού, την καταστρατήγηση των δημόσιων συμβάσεων και την κατάκτηση της δεσπόζουσας θέσης της Siemens σε όλους τους τομείς προσφέρουν βασικά διδάγματα. Η υπόθεση εγείρει ζητήματα ηθικής και πολιτικής ευθύνης καθώς προκύπτουν ερωτήματα περί έλλειψης διαφάνειας κατά τη σύναψη συμβάσεων με το ελληνικό δημόσιο. Η αδυναμία του πολιτικού και δικαστικού συστήματος να αποδώσει ποινικές ευθύνες και εν τέλει μετά από τόσα χρόνια να απαλλάξει όλους τους εμπλεκόμενους από κάθε κατηγορία, άφησε πικρή γεύση στον ελληνικό λαό. Οι αργοί ρυθμοί απόδοσης της δικαιοσύνης, σε συνδυασμό με τις συγκρούσεις των πολιτικών κομμάτων περί ανάδειξης ευθυνών μέσα από πολλές κοινοβουλευτικές έρευνες αποτέλεσαν τον λόγο που δεν ενοχοποιήθηκε κανείς και τελικά παραγράφηκαν οι κατηγορίες.

Η υπόθεση καταδεικνύει τις δυνητικές συνέπειες των πρακτικών διαφθοράς και αποτελεί καμπή στην κατανόηση της πολιτικής διαφθοράς. Τέλος, έπαιξε σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση των διεθνών κανονιστικών πλαισίων, ενισχύοντας τη σημασία που έχει η εισαγωγή νομοθεσίας όπως η FCPA και ενθαρρύνοντας άλλες χώρες να ενισχύσουν τους νόμους τους κατά της διαφθοράς.

3.2.2. Μελέτη περίπτωσης Novartis

Η υπόθεση Novartis, η οποία αφορά καταγγελίες για δωροδοκία και διαφθορά, αποτελεί σημαντικό γεγονός καθώς ξαναήρθε στο προσκήνιο ο προβληματισμός σχετικά με την συμμετοχή της Βουλής στην διερεύνηση και άσκηση ποινικής ευθύνης

Μουτούση Κυριακή, Εγκληματολογικές και ποινικές προσεγγίσεις της διαφθοράς, του οικονομικού και του οργανωμένου εγκλήματος
κατά των υπουργικών αδικημάτων. Η παρούσα μελέτη περίπτωσης προσφέρει μια ανάλυση των διαφόρων πτυχών του σκανδάλου, των επιπτώσεών του και των ευρύτερων διδαγμάτων που μεταδίδει.

Η Novartis, μια παγκόσμια εταιρεία υγειονομικής περίθαλψης με έδρα την Ελβετία, αντιμετώπισε καταγγελίες για διαφθορά και δωροδοκία σε διάφορες χώρες, αλλά για δωροδοκία πολιτικών αξιωματούχων μόνο στην Ελλάδα. Οι κατηγορίες επικεντρώνονταν σε ισχυρισμούς ότι η Novartis είχε προβεί σε παράνομες πληρωμές σε επαγγελματίες του τομέα της υγείας, κυβερνητικούς αξιωματούχους και άλλους φορείς για να ενισχύσει τις πωλήσεις φαρμάκων και να λάβει κανονιστικές εγκρίσεις. Στην Ελλάδα, το σκάνδαλο ήρθε στο φως της δημοσιότητας την περίοδο 2016-2017. Υποστηρίχθηκε ότι η Novartis είχε καταβάλει εκατομμύρια ευρώ σε δωροδοκίες σε γιατρούς και δημόσιους λειτουργούς για να αυξήσει τις συνταγογραφήσεις των φαρμάκων της και να χειραγωγήσει την αγορά προς όφελός της. Υψηλόβαθμα κυβερνητικά στελέχη, συμπεριλαμβανομένων πρώην πρωθυπουργών και υπουργών Υγείας, εμπλέκονται σε αυτό το σκάνδαλο, καθιστώντας το μία από τις πιο προβεβλημένες υποθέσεις διαφθοράς στην Ελλάδα.

Πιο συγκεκριμένα το 2018 μετά από πληροφορίες που έδωσαν οι αρχές των ΗΠΑ, σχηματίστηκε η πρώτη δικογραφία και στη συνέχεια διαβιβάστηκε στην Βουλή σύμφωνα με το άρθρο 86 του Συντάγματος, με καταθέσεις τριών μαρτύρων που ενοχοποιούσαν δύο πρώην πρωθυπουργούς και οκτώ πρώην υπουργούς για δωροδοκία, ξέπλυμα μαύρου χρήματος και παράβαση καθήκοντος. Έπειτα από την σύσταση της Ειδικής Κοινοβουλευτικής Επιτροπής για τη διενέργεια προκαταρκτικής εξέτασης, αποφασίστηκε να επιληφθεί την υπόθεση Novartis η Εισαγγελέας Εγκλημάτων Διαφθοράς. Ωστόσο, μετά την αποκάλυψη ενός από τους μάρτυρες ότι δέχτηκε πιέσεις για να ενοχοποιήσει κάποιους από τους κατηγορούμενους, παράλληλα με κατηγορίες ότι οι εισαγγελείς χειραγωγούσαν τις συγκεκριμένες υποθέσεις, η τότε εισαγγελέας προχώρησε στην αρχειοθέτηση της δικογραφίας για τους επτά από τους δέκα εμπλεκόμενους πολιτικούς, καθώς δεν προέκυψαν στοιχεία για την τέλεση των πράξεων σχετικά με τις κατηγορίες της δωροδοκίας.

Αφού παραιτήθηκε η τότε εισαγγελέας διαφθοράς καθώς κατηγορήθηκε από τον τότε υφυπουργό Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων ότι

Μουτούση Κυριακή, Εγκληματολογικές και ποινικές προσεγγίσεις της διαφθοράς, του οικονομικού και του οργανωμένου εγκλήματος

χειραγώγησε την υπόθεση για να στοχοποιήσει πολιτικούς αντιπάλους, η υπόθεση διαβιβάστηκε πάλι στην Βουλή, καθώς και με νέες κατηγορίες για τον προαναφερόμενο πολιτικό. Μετά από απόφαση της Βουλής συστάθηκε ξανά Ειδική Κοινοβουλευτική Επιτροπή σχετικά με την διερεύνηση των αδικημάτων του υφυπουργού για παράβαση καθήκοντος, ψευδορκία, κατάχρηση εξουσίας και εγκληματική οργάνωση. Έπειτα από την έρευνα της επιτροπής ασκήθηκε ποινική δίωξη για τον ίδιο υφυπουργό για τις παραπάνω κατηγορίες.

Τέλος, το 2022 δημοσιεύτηκε η απόφαση του Δικαστικού Συμβουλίου όπου η Εισαγγελέας Διαφθοράς δεν σχετιζόταν τελικά με την υπόθεση Novartis αλλά μόνο για κατάχρηση εξουσίας, και ο υφυπουργός Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων κρίθηκε αθώος για τις υπόλοιπες κατηγορίες και καταδικάστηκε μόνο σε χρηματική ποινή αξίας 10.000 ευρώ. Όπως επίσης στο αρχείο τέθηκε και η δικογραφία των δύο πολιτικών που είχαν αρχικά εμπλακεί του υπουργού Ανάπτυξης και του πρώην Επίτροπου της Ελλάδας στην ΕΕ, εκτός από τον βουλευτή του ΚΙΝΑΛ που η υπόθεση βρίσκεται στην δικαιοσύνη.

Στις Ηνωμένες Πολιτείες, η Novartis αντιμετώπισε πολλαπλές κατηγορίες κατά τη διάρκεια των ετών. Η εταιρεία κατηγορήθηκε ότι παρείχε μίζες σε γιατρούς με τη μορφή πληρωμών σε μετρητά, πλούσιων δείπνων και αμοιβών για ομιλίες με αντάλλαγμα τη συνταγογράφηση των φαρμάκων της. Οι πρακτικές αυτές φέρονται να οδήγησαν σε διογκωμένες δαπάνες για το Medicare και το Medicaid, εγείροντας σοβαρές ανησυχίες σχετικά με τις επιπτώσεις στο σύστημα υγειονομικής περίθαλψης και τους φορολογούμενους. Παρομοίως, στη Νότια Κορέα, η Novartis κατηγορήθηκε για συμμετοχή σε πρακτικές διαφθοράς. Οι κατηγορίες περιλάμβαναν δωροδοκία γιατρών για να συνταγογραφούν τα φάρμακά της και χορηγία ιατρικών εκδηλώσεων ως βιτρίνα για την παροχή παράνομων κινήτρων σε επαγγελματίες του τομέα της υγείας.

Οι νομικές επιπτώσεις για τη Novartis ήταν σημαντικές. Στην Ελλάδα, η έρευνα περιελάμβανε εκτεταμένη διερεύνηση από τις ελληνικές και αμερικανικές αρχές, δεδομένου του διεθνούς χαρακτήρα των κατηγοριών. Το σκάνδαλο οδήγησε σε πολιτικές αναταραχές και δημόσια κατακραυγή, ασκώντας πίεση στο νομικό σύστημα να δράσει αποφασιστικά. Στις Ηνωμένες Πολιτείες, η Novartis αντιμετώπισε αρκετές

Μουτούση Κυριακή, Εγκληματολογικές και ποινικές προσεγγίσεις της διαφθοράς, του οικονομικού και του οργανωμένου εγκλήματος
αγωγές και νομικές ενέργειες. Η εταιρεία κατέληξε σε διακανονισμό με τις αμερικανικές αρχές για πάνω από 700 εκατομμύρια δολάρια για την επίλυση των ισχυρισμών που σχετίζονται με τις παράνομες πρακτικές μάρκετινγκ και τα συστήματα παράνομων προμηθειών. Στη Νότια Κορέα, η Novartis τιμωρήθηκε με πρόστιμο και αντιμετώπισε λειτουργικές κυρώσεις, συμπεριλαμβανομένης της αναστολής των ασφαλιστικών πληρωμών για ορισμένα από τα φάρμακά της. Αρκετοί υπάλληλοι κατηγορήθηκαν επίσης για τη συμμετοχή τους στις πρακτικές διαφθοράς.

3.3.3. Μελέτη περίπτωσης Τεμπών

Η υπόθεση των Τεμπών είναι μία συνηθισμένη περίπτωση διαφθοράς όσων αφορά όλα αυτά τα κονδύλια που τέθηκαν για συστήματα ασφαλείας, αλλά και αναξιοκρατίας όσο αφορά την απονομή της ποινικής δικαιοσύνης. Πολλοί έχουν διατυπώσει πως η εν λόγω υπόθεση αποτελεί ένα κρατικό έγκλημα καθώς οι υπαίτιοι είναι άτομα που βρίσκονται σε σημαντικές θέσεις της κυβέρνησης, τα οποία συνήθως δεν αγγίζονται και δεν τιμωρούνται στην Ελλάδα.

Στην περιοχή των Τεμπών τον Φεβρουάριου του 2023 συνέβη μία τρομερή τραγωδία με 57 θύματα που έχασαν την ζωή τους και 180 άτομα που τραυματίστηκαν από την μετωπική σύγκρουση δύο τρένων, ενός επιβατικού και ενός εμπορικού που βρίσκονταν στην ίδια γραμμή. Αμέσως μετά την σύγκρουση πραγματοποιήθηκε τεράστια έκρηξη που δεν ήταν δυνατόν να οφείλεται στην σύγκρουση των δύο τρένων προκαλώντας των τραγικό θάνατο των περισσότερων από τα 57 θύματα που χάθηκαν. Ένα δυστύχημα που ήταν αδιανόητο να συμβεί στην εποχή που ζούμε με τα τόσα συστήματα ασφαλείας που υποτίθεται πως υπήρχαν και που είχαν επενδυθεί υπέρογκα ποσά από ευρωπαϊκά κονδύλια. Εν τέλει αποκαλύφθηκε πως δεν υπήρχε κανένα σύστημα ασφάλειας και πως το Υπουργείο Μεταφορών γνώριζε για αυτό και καθόλα αυτά επέτρεπε κανονικά την λειτουργία των τρένων.

Ο πρώην υπουργός Μεταφορών θα έπρεπε κανονικά να έχει θεσπίσει τους εθνικούς κανόνες ασφαλείας που έχουν όλα τα κράτη υποχρεωτικά, αλλά δυστυχώς δεν είχε προβεί σε τέτοιες ενέργειες αφού δεν υπήρχε κανένα σύστημα ασφαλείας εν λειτουργία όπως θα έπρεπε για να ελέγξει. Και εδώ, τίθεται το εύλογο ερώτημα πώς ο σιδηροδρομικός σταθμός είχε άδεια λειτουργίας στην κατάσταση που βρισκόταν, ενώ υπήρχε ιστορικό συστάσεων και προστίμων για τη μη συμμόρφωση στους

Μουτούση Κυριακή, Εγκληματολογικές και ποινικές προσεγγίσεις της διαφθοράς, του οικονομικού και του οργανωμένου εγκλήματος

κανονισμούς. Η πρόεδρος της Ρυθμιστικής Αρχής ανακοίνωσε πως δεν υποχρεούταν να γνωρίζει αν όντως τηρούνταν οι προβλεπόμενοι κανονισμοί σχετικά με την ασφάλεια των επιβατών που ταξιδεύουν με τρένο, παρά μόνο υπέγραφε σε εκθέσεις όπου βασιζόταν σε έγγραφα και τηλεφωνικές διαβεβαιώσεις ότι δεν υπήρχαν προβλήματα. Οι μηχανοδηγοί που γνώριζαν την κατάσταση διαμαρτύρονταν συνεχώς δίχως καμία απάντηση, με αποτέλεσμα πολλοί από αυτούς να οδηγηθούν στην παραίτησή τους χωρίς να αλλάζει κάτι αυτό. Και μολονότι αποκαλύφθηκε πως είχαν γίνει επενδύσεις ύψους 15 δις για την αναβάθμιση του σιδηροδρομικού δικτύου, υπήρχαν συνεχόμενες καταγγελίες για απουσία συστημάτων ασφαλείας, ακατάλληλα βαγόνια, για εκτροχιασμούς τρένων και άλλα πολλά.

Έπειτα από μία βδομάδα από την ημέρα της τραγωδίας χωρίς να έχει δώσει εντολή ο Εισαγγελέας και ο Ανακριτής, έσκαψαν τον τόπο του εγκλήματος, απομάκρυναν τα χώματα και μπάζωσαν το σημείο εκείνο με αποτέλεσμα να συγκαλυφθεί κάθε πιθανό στοιχείο που θα μπορούσε να εξιχνιάσει την υπόθεση των Τεμπών, και να αποκαλυφθεί η ουσιαστική αλήθεια. Οι πραγματογνώμονες έβγαλαν πόρισμα μέσα στα γραφεία τους, καθώς δεν πήγαν ποτέ στον χώρο του εγκλήματος, χωρίς να λάβουν υπόψιν την έκρηξη αλλά μόνο την μετωπική σύγκρουση. Και ενώ, η Ευρωπαϊκή Ρυθμιστική Αρχή έστειλε δικούς της πραγματογνώμονες για να βοηθήσουν, το Υπουργείο Μεταφορών αρνήθηκε την συμβολή εξειδικευμένου προσωπικού στην αναζήτηση των αιτιών που οδήγησαν σε αυτό το αποτέλεσμα. Επίσης, ο Ανακριτής που είχε αναλάβει την υπόθεση δεν επισκέφτηκε τον χώρο του τραγικού δυστυχήματος παρά μετά από 9 μήνες, μη δείχνοντας ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την πρόκληση χημικών εγκαυμάτων στους διασώστες που βρίσκονταν εκεί για να βοηθήσουν εκείνη την ημέρα. Σε αυτό το σημείο, το Χημείο της χώρας έπειτα από έκκληση των συγγενών των αδικοχαμένων και όχι του Ανακριτή, μετά από σχεδόν ένα μήνα από την ημέρα του δυστυχήματος, έκανε ελέγχους στο χώρο αποκαλύπτοντας πως υπήρχαν στο χώμα εύφλεκτα υλικά, καθώς και εκρηκτικές ουσίες στα αντικείμενα των επιβατών. Και ενώ το γνώριζαν ο Ανακριτής και ο Εισαγγελέας, οι συγκεκριμένοι δεν μετέβησαν σε περαιτέρω έρευνες.

Επιπρόσθετα, οι Εισαγγελείς και οι Ανακριτές είχαν το αρχικό πόρισμα του Υπουργείου που έκανε λόγο για υπουργική ευθύνη το οποίο βάσει νόμου θα έπρεπε να το παραδώσουν αμελλητί στην Βουλή, καθώς έστω και μία μικρή υποψία περί

Μουτούση Κυριακή, Εγκληματολογικές και ποινικές προσεγγίσεις της διαφθοράς, του οικονομικού και του οργανωμένου εγκλήματος
υπουργικής ευθύνης βάσει του άρθρου 86 πρέπει να γίνει αυτομάτως άρση της ασυλίας του πολιτικού και να οδηγηθεί σε Ειδικό Δικαστήριο. Με βασικό πρόσωπο για την αναζήτηση ποινικών ευθυνών τον πρώην υπουργό Μεταφορών, η κυβέρνηση θέλησε να κλείσει την Εξεταστική Επιτροπή γρήγορα, καθώς και οποιαδήποτε διερεύνηση για την εξής υπόθεση, αποδίδοντας τις ευθύνες στον σταθμάρχη και στον επόπτη του.

Επίσης, η παρερμηνευση των γεγονότων από τα ΜΜΕ έπαιξε σημαντικό ρόλο στην στρέβλωση της αλήθειας καθώς και στον αποπροσανατολισμό της κοινής γνώμης σε άλλα θέματα, από την στιγμή που η υπόθεση των Τεμπών εκείνη την περίοδο δεν ευνοούσε την εικόνα της κυβέρνησης που βρισκόταν μία ανάσα πριν τις εκλογές. Υπήρχε μία συνεχόμενη παραπληροφόρηση από τα ΜΜΕ τα οποία απέδιδαν τις ευθύνες του δυστυχήματος σε ανθρώπινο λάθος, γιατί πιθανόν τέτοιες οδηγίες είχαν δοθεί στους δημοσιογράφους από τους ανωτέρους.

Η υπόθεση των Τεμπών είναι κλασικό παράδειγμα μη απόδοσης ευθυνών και πως η δικαιοσύνη φαίνεται για μία ακόμα φορά να λειτουργεί με διαφορετικά κριτήρια για τον κάθε πολίτη στην Ελλάδα. Τα πραγματικά άτομα που ευθύνονται για την παραπάνω τραγωδία βρίσκονται σε θέσεις που δεν τιμωρούνται όπως είδαμε, ενώ αν ήταν απλοί πολίτες θα αντιμετωπίζονταν διαφορετικά. Όπως επίσης, διακρίνεται μια άνιση μεταχείριση απόδοσης της δικαιοσύνης και από τις δικαστικές αρχές προς την κυβέρνηση. Αν οι βασικοί ύποπτοι πίστευαν πως θα τιμωρηθούν πραγματικά δεν θα έπρατταν τις παραπάνω ενέργειες. Παράδειγμα αυτού, όταν ο πρώην Υπουργός Μεταφορών είχε την άδεια να ξαναδηλώσει υποψηφιότητα στις ερχόμενες εκλογές δίνοντας του την ευκαιρία να ξαναλεχθεί σε μία θέση αντίστοιχων ευθυνών. Όπως και το αποτέλεσμα των εκλογών που δικαίωσε την κυβέρνηση παρόλο τις επιθέσεις που δεχόταν όλο αυτόν τον καιρό περί διαφθοράς, μη απόδοσης ευθυνών, κακής διαχείριση κονδυλίων κτλ δίνοντας την απάντησή της μέσα από την επανεκλογή του πρώην υπουργού Μεταφορών για μία ακόμα φορά.

Το κράτος δικαίου αποδεικνύεται πως έχει πάει περίπατο και γι' αυτό η κοινωνία προσπαθεί να πάρει την κατάσταση στα χέρια της. Η πρόεδρος του συλλόγου «Τέμπη 2023» κατάφερε να μαζέψει περίπου 1.300.000 υπογραφές για την τροποποίηση του άρθρου 86 για να καταλογίζονται πραγματικές ποινικές ευθύνες σε μέλη της Κυβέρνησης ειδικά όταν είναι προφανής. Είναι παράλογο να αναμένεται η

Μουτούση Κυριακή, Εγκληματολογικές και ποινικές προσεγγίσεις της διαφθοράς, του οικονομικού και του οργανωμένου εγκλήματος
στοιχειοθέτηση αξιόποινης πράξης ενός πολιτικού από ένα σώμα βουλευτών, όταν μάλιστα η σύσταση του συγκεκριμένου σώματος δεν αποτελείται ισόποσα από μέλη όλων των πολιτικών κομμάτων, αλλά την πλειοψηφία την έχει το κυρίαρχο κόμμα.

Κεφάλαιο 4ο: Συζήτηση και επιπτώσεις

4.1. Σύνθεση των ευρημάτων

Ο κοινωνικός έλεγχος είναι απαραίτητος για την ορθή και ομαλή λειτουργία κάθε κοινωνίας και θα πρέπει να εφαρμόζεται δίκαια και αμερόληπτα χωρίς να διαιωνίζεται η ανισότητα. Η επίτευξη μιας αρμονικής ισορροπίας μεταξύ της διατήρησης της κοινωνικής δομής και του σεβασμού των προσωπικών ελευθεριών απαιτεί συνεχή αξιολόγηση και προσαρμογή στα συνεχώς μεταβαλλόμενα κοινωνικά πρότυπα. Η ισονομία και η ισοπολιτεία συμβάλουν στην ενίσχυση της εμπιστοσύνης ως προς το έργο της δικαιοσύνης και σε συνεργασία με την ορθή λειτουργία του ποινικού συστήματος εξασφαλίζεται η κοινωνική ευρυθμία.

Ωστόσο, τα εγκλήματα των ισχυρών έχουν σημαντικό αντίκτυπο στην κοινωνία, καθώς υπονομεύουν τις νόμιμες οικονομικές λειτουργίες και υποθάλουν ένα καθεστώς συστηματικής διαφθοράς με πολιτικές προεκτάσεις καταφέροντας τεράστιο πλήγμα στην κοινωνική ευρυθμία και στο αίσθημα δικαίου μεταξύ των κοινωνικών τάξεων. Το πολιτικό σύστημα πλέον δεν βασίζεται στα κοινά συμφέροντα αλλά στις σχέσεις αλληλεξάρτησης και αλληλοεξυπηρέτησης. Η εφαρμογή όχι μόνο νομικών ρυθμιστικών μέτρων αλλά και η προώθηση του μετασχηματισμού της κουλτούρας είναι απαραίτητα για την αντιμετώπιση τέτοιων εγκλημάτων. Όπως άκρως σημαντική είναι η ποινική τυποποίηση των αδικημάτων που πράττονται από κρατικούς αξιωματούχους λόγω της επικινδυνότητας των πράξεών τους όπως είδαμε και με τις υποθέσεις της Siemens και της Novartis. Η βλάβη των αποφάσεών τους συνεπάγεται τον κλονισμό της εμπιστοσύνης των πολιτών που αυτό με την σειρά του οδηγεί στην ηθική απονομιμοποίηση της πολιτικής τάξης και στην καλλιέργεια της πολιτικής απάθειας. Επομένως, απαραίτητα είναι εκτός από την τήρηση της αρχής της ουσιαστικής νομιμότητας, η βελτιστοποίηση του θεσμικού ελέγχου και η εποπτεία της πολιτικής δράσης.

Στην Ελλάδα, από τις αρχές του 20ού αιώνα, ιδίως μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, σημειώθηκε περαιτέρω πρόοδος στη νομοθεσία για τη λογοδοσία των υπουργών. Ωστόσο, περίοδοι όπως η εποχή του μεσοπολέμου και ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος έθεσαν προκλήσεις σε αυτές τις νομικές δομές. Η μεταπολεμική εποχή, ιδίως μετά τη στρατιωτική χούντα του 1967-1974, σηματοδότησε μια σημαντική εδραίωση

Μουτούση Κυριακή, Εγκληματολογικές και ποινικές προσεγγίσεις της διαφθοράς, του οικονομικού και του οργανωμένου εγκλήματος
των δημοκρατικών κανόνων στην Ελλάδα, με το Σύνταγμα του 1975 να θεσπίζει σαφείς αρχές υπουργικής λογοδοσίας. Οι σύγχρονες προκλήσεις για τις αρχές αυτές, που επηρεάζονται τόσο από εγχώριους όσο και από διεθνείς παράγοντες, αντανακλούν τη συνεχή εξέλιξη των νομικών προτύπων και των κοινωνικών προσδοκιών. Αυτή η ιστορική προοπτική του ελληνικού δικαίου υπογραμμίζει τη δυναμική φύση των νομικών συστημάτων και τη συνεχή προσαρμογή που απαιτείται για την αντιμετώπιση των μεταβαλλόμενων κοινωνικών αναγκών.

Μεταβαίνοντας στον ρόλο των μέσων ενημέρωσης στην αποκάλυψη υπουργικών σκανδάλων, η συζήτησή μας ανέδειξε την κρίσιμη λειτουργία των μέσων ενημέρωσης στις δημοκρατικές κοινωνίες. Τα μέσα ενημέρωσης λειτουργούν ως παρατηρητήριο, καθιστώντας τους δημόσιους λειτουργούς υπόλογους και διασφαλίζοντας τη διαφάνεια. Η αποκάλυψη σκανδάλων, όπως η υπόθεση Novartis στην Ελλάδα, αποτελεί παράδειγμα της δύναμης των μέσων ενημέρωσης στην αποκάλυψη της διαφθοράς και στον επηρεασμό του δημόσιου και πολιτικού λόγου. Ωστόσο, ο ρόλος των μέσων ενημέρωσης δεν είναι χωρίς περιπλοκές. Παράγοντες όπως, τα εμπορικά συμφέροντα και οι πολιτικές σχέσεις μπορούν να επηρεάσουν τον τρόπο με τον οποίο τα σκάνδαλα αναφέρονται και γίνονται αντιληπτά από το κοινό. Αυτό υπογραμμίζει τη σημασία ενός ελεύθερου και υπεύθυνου Τύπου για τη διατήρηση των δημοκρατικών αρχών.

Εν κατακλείδι, αυτή η ολοκληρωμένη ανάλυση της παραπάνω ανάλυσης μας αποκαλύπτει ένα δίκτυο αλληλένδετων θεμάτων που αφορούν τη διακυβέρνηση, τα μέσα ενημέρωσης και την κοινωνική δυναμική. Από το συγκεκριμένο πλαίσιο της ελληνικής νομικής ιστορίας οι συζητήσεις αυτές αντανακλούν την πολυπλοκότητα και τις προκλήσεις της διατήρησης των δημοκρατικών αρχών σε έναν μεταβαλλόμενο κόσμο.

4.2. Συμπεράσματα περί υπουργικής ευθύνης και ισότητας του νόμου

Το ιδιαίτερο καθεστώς της ποινικής ευθύνης των υπουργών έχει ως σκοπό την προστασία των κυβερνητικών αξιωματούχων από τυχόν διώξεις που θα δυσκόλευαν την άσκηση των καθηκόντων τους. Η όλη επινόηση του θεσμού αποσκοπούσε στην προστασία των πολιτικών απέναντι στην εκάστοτε κοινοβουλευτική πλειοψηφία, η

Μουτούση Κυριακή, Εγκληματολογικές και ποινικές προσεγγίσεις της διαφθοράς, του οικονομικού και του οργανωμένου εγκλήματος
οποία θα επιζητούσε την άσκηση δίωξης εις βάρος μελών της αντιπολίτευσης για πράξεις ή και παραλείψεις της δικής της προηγούμενης κυβερνητικής θητείας.

Ωστόσο, σε πολλές περιπτώσεις έχει αποδειχθεί πως το συγκεκριμένο ειδικό καθεστώς έχει οδηγήσει στην ατιμωρησία, υποθάλποντας έτσι την διαφθορά στον πολιτικό βίο της χώρας. Η αποδεικτική δυσχέρεια αποκάλυψης και εξιχνίασης παράνομων πράξεων που έχουν διαπραχθεί από πολιτικά πρόσωπα καθιστά δύσκολο το έργο της αντιμετώπισης τέτοιων εγκλημάτων. Ο δυσδιάκριτος και απρόβλεπτος χαρακτήρας της εγκληματικότητας των πολιτικών σε συνδυασμό με τη λογική που επικρατεί μεταξύ των μελών ενός πολιτικού κόμματος σχετικά με το αίσθημα της αμοιβαίας πίστης που μοιράζονται μεταξύ τους, ακόμα και όταν τις περισσότερες φορές οι καταγγελίες είναι βάσιμες, κλονίζουν την ίδια τη νομιμοποίηση της ποινικής διαδικασίας. Δεν είναι λίγες οι φορές που η Βουλή αναλώθηκε σε εξεταστικές επιτροπές μεγάλης διάρκειας, και εν τέλει να μην κατέληξε πουθενά από την στιγμή που το κάθε κόμμα είχε εκδώσει το δικό του πόρισμα, με αποτέλεσμα τέτοια αδικήματα να έμεναν ατιμώρητα λόγω παραγραφής τους.

Η βλάβη που επιφέρουν οι αποφάσεις τους στην κοινωνία έχουν ως αποτέλεσμα να κλονίζουν την εμπιστοσύνη των πολιτών, που με την σειρά του αυτό οδηγεί στην ηθική απονομιμοποίηση της πολιτικής τάξης και στη συνέχεια καλλιεργεί ένα κλίμα πολιτικής απάθειας. Αντιθέτως, ο θεσμός της υπουργικής ποινικής ευθύνης θα έπρεπε να λειτουργεί παιδαγωγικά απέναντι στους εκπροσώπους που υπηρετούν την κυβέρνηση, και όχι να ενισχύει την πεποίθηση της ατιμωρησίας και της μη ανάληψης της ευθύνης απέναντι στη δικαιοσύνη και στο Κοινοβούλιο. Για τον παραπάνω λόγο έχει παρατηρηθεί πως καλό θα ήταν η άσκηση της ποινικής δίωξης των υπουργών να μην αναλαμβάνεται από την Βουλή αλλά από τους εισαγγελείς, ώστε να περιορίζεται σε μεγάλο βαθμό ο κίνδυνος αυθαιρεσιών.

Συνοπτικά, διατυπώνεται η άποψη πως παραβιάζεται η αρχή της ισότητας ενώπιον του νόμου από την άποψη πως οι πολιτικοί εξασφαλίζουν ευνοϊκότερη ποινική αντιμετώπιση από έναν κοινό εγκληματία και γι' αυτόν τον λόγο ίσως θα έπρεπε η εν λόγω διάταξη να μην εφαρμόζεται. Η εφαρμογή του συγκεκριμένου θεσμού είναι προβληματική και η Βουλή δεν είναι σε θέση να ασκεί ορθά τα συνταγματικά της καθήκοντα, εξαιτίας της ανευθυνότητας των κυβερνητικών της αξιωματούχων, καθώς

και της προνομιακή τους μεταχείριση σε σχέση με τους υπόλοιπους πολίτες. Επιβλαβείς συμπεριφορές που πραγματοποιούνται από κρατικούς αξιωματούχους κατά την άσκηση των καθηκόντων τους με σκοπό την εξασφάλιση των ατομικών τους συμφερόντων που δεν διώκονται και προκαλούν σύγχυση μεταξύ των ορίων νόμιμου και παράνομου αποδεικνύουν πως δεν υπάρχει ισότητα ενώπιον του νόμου και η απόδοση δικαιοσύνης είναι επιλεκτική. Η συμμετοχή των δικαστικών και διωκτικών αρχών στη συγκάλυψη των ανωτέρων άδικων πράξεων ηθελημένα και μη, σε συνεργασία με τη διαμεσολάβηση των ΜΜΕ εγγυάται ένα πέπλο σιωπής και προστασίας, ενώ παράλληλα προφυλάσσεται η θεωρία περί ουδετερότητας και καθολικής προστασίας του νόμου. Ο νόμος στα κατάλληλα χέρια μπορεί να μετατραπεί στο πιο ισχυρό όπλο για τους ισχυρούς και κατά συνέπεια να οδηγήσει στην ολική εξουδετέρωση του κοινωνικού ελέγχου.

4.3. Περιορισμοί και τομείς για μελλοντική έρευνα

Η διερεύνηση θεμάτων που κυμαίνονται από την ευθύνη των υπουργών στο ελληνικό δίκαιο έως το ρόλο των μέσων ενημέρωσης στην πολιτική και την επιρροή τους στις νομικές διαδικασίες παρουσιάζει διάφορους περιορισμούς και ανοίγει δρόμους για μελλοντική έρευνα. Οι περιορισμοί αυτοί έχουν τις ρίζες τους στην πολυπλοκότητα των ίδιων των θεμάτων και στην εξελισσόμενη φύση του νομικού, πολιτικού και μιντιακού τοπίου. Η ανάλυση αυτών των περιορισμών και ο εντοπισμός πιθανών τομέων για μελλοντική έρευνα μπορεί να προσφέρει βαθύτερη κατανόηση και να ενθαρρύνει την περαιτέρω επιστημονική έρευνα.

Ένας από τους κύριους περιορισμούς στη μελέτη της εξέλιξης της ευθύνης των υπουργών, ιδίως στο πλαίσιο του ελληνικού δικαίου, έγκειται στην ιστορική και πολιτισμική ιδιαιτερότητα του θέματος. Το ελληνικό νομικό σύστημα έχει τη δική του ιστορική διαδρομή, η οποία επηρεάζεται από διάφορους πολιτικούς, κοινωνικούς και οικονομικούς παράγοντες. Ενώ αυτό παρέχει πλούσιο υλικό για μελέτη, σημαίνει επίσης ότι τα ευρήματα και τα συμπεράσματα μπορεί να μην είναι καθολικά εφαρμόσιμα. Η ελληνική εμπειρία με την υπουργική λογοδοσία, αν και κατατοπιστική, μπορεί να μην συσχετίζεται άμεσα με τα συστήματα άλλων χωρών με διαφορετικό ιστορικό και πολιτισμικό πλαίσιο. Επιπλέον, υπάρχει περιορισμός στη διαθεσιμότητα και την ερμηνεία των ιστορικών νομικών κειμένων και αρχείων. Η εξέλιξη των

νομικών εννοιών κατά τη διάρκεια των αιώνων συνεπάγεται την ερμηνεία ιστορικών εγγράφων, η οποία μπορεί να είναι δύσκολη λόγω των γλωσσικών, πολιτισμικών και συγκυριακών διαφορών με την πάροδο του χρόνου. Η υποκειμενική ερμηνεία αυτών των εγγράφων μπορεί να επηρεάσει την κατανόηση του τρόπου με τον οποίο εξελίχθηκε η ευθύνη των υπουργών.

Κατά την εξέταση του ρόλου των μέσων ενημέρωσης στην πολιτική, ιδίως στην αποκάλυψη υπουργικών σκανδάλων, γίνονται εμφανείς διάφοροι περιορισμοί. Η μεροληψία των μέσων ενημέρωσης είναι ένα σύνθετο φαινόμενο, που επηρεάζεται από πλήθος παραγόντων, όπως η εταιρική ιδιοκτησία, το πολιτικό κλίμα και οι τεχνολογικές αλλαγές. Ο διαχωρισμός αυτών των επιρροών για την κατανόηση του ακριβούς αντίκτυπου της προκατάληψης των μέσων ενημέρωσης στην πολιτική ενημέρωση και την κοινή γνώμη αποτελεί πρόκληση. Η ραγδαία εξέλιξη των μέσων ενημέρωσης, ιδίως των ψηφιακών μέσων, επιτείνει την πολυπλοκότητα αυτή, καθώς οι παραδοσιακές θεωρίες των μέσων ενημέρωσης μπορεί να μην εφαρμόζονται πλήρως στο ψηφιακό πεδίο. Επιπλέον, η μελέτη της επιρροής των μέσων ενημέρωσης στην κοινή γνώμη περιορίζεται από τις προκλήσεις στην ακριβή μέτρηση της κοινής γνώμης και στην καθιέρωση μιας άμεσης αιτιώδους σχέσης μεταξύ της κατανάλωσης μέσων ενημέρωσης και της διαμόρφωσης γνώμης. Η κοινή γνώμη επηρεάζεται από μια πληθώρα παραγόντων, εκ των οποίων τα μέσα μαζικής ενημέρωσης είναι μόνο ένας. Η απομόνωση της επίδρασης των μέσων ενημέρωσης από άλλες επιρροές απαιτεί εξελιγμένες μεθοδολογίες και διαχρονικές μελέτες.

Δεδομένων αυτών των περιορισμών, διάφοροι τομείς αναδεικνύονται ως πολλά υποσχόμενοι για μελλοντική έρευνα. Στο πλαίσιο της ποινικής ευθύνης των υπουργών, οι συγκριτικές μελέτες μεταξύ διαφορετικών χωρών και νομικών συστημάτων μπορούν να παράσχουν ευρύτερη κατανόηση του τρόπου με τον οποίο τα διαφορετικά πολιτιστικά και ιστορικά πλαίσια διαμορφώνουν τις νομικές έννοιες και ρυθμίσεις. Επιπλέον, η έρευνα θα μπορούσε να επικεντρωθεί στον αντίκτυπο του διεθνούς δικαίου και των δομών παγκόσμιας διακυβέρνησης στα εθνικά νομικά συστήματα, ιδίως στο πλαίσιο της ποινικής ευθύνης των υπουργών. Στις σπουδές μέσων ενημέρωσης, η μελλοντική έρευνα μπορεί να εμβαθύνει στον αντίκτυπο των ψηφιακών μέσων και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης στον πολιτικό λόγο και την κοινή γνώμη. Αυτό περιλαμβάνει τη μελέτη του ρόλου των αλγορίθμων, των θαλάμων απήχησης και της

Μουτούση Κυριακή, Εγκληματολογικές και ποινικές προσεγγίσεις της διαφθοράς, του οικονομικού και του οργανωμένου εγκλήματος
εξάπλωσης της παραπληροφόρησης. Διαχρονικές μελέτες που παρακολουθούν τις αλλαγές στην κοινή γνώμη με την πάροδο του χρόνου σε σχέση με την κατανάλωση μέσων ενημέρωσης μπορούν να παράσχουν πολύτιμες πληροφορίες για την επιρροή των μέσων ενημέρωσης.

Συμπερασματικά, ενώ η μελέτη της ευθύνης των υπουργών παρουσιάζει ορισμένους περιορισμούς, οι περιορισμοί αυτοί αναδεικνύουν τομείς για μελλοντική έρευνα. Οι τομείς αυτοί προσφέρουν ευκαιρίες για την προώθηση της κατανόησης στους τομείς του δικαίου, της πολιτικής επιστήμης και των σπουδών των μέσων ενημέρωσης. Καθώς οι κοινωνίες εξελίσσονται και αναδύονται νέες προκλήσεις, η συνεχής έρευνα σε αυτούς τους τομείς είναι απαραίτητη για να συμβαδίζει με τις αλλαγές και να προάγει τη βαθύτερη κατανόηση της περίπλοκης σχέσης μεταξύ δικαίου, μέσων ενημέρωσης και κοινωνίας.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Aboud, F. E. (2008). A social-cognitive developmental theory of prejudice. *Handbook of race, racism, and the developing child*, 55-71.

Aggarwal, S., Sinha, T., Kukreti, Y., & Shikhar, S. (2020). Media bias detection and bias short term impact assessment. *Array*, 6, 100025.

Alibeli, M. A., & Yaghi, A. (2012). Theories of prejudice and attitudes toward Muslims in the United States. *International Journal of Humanities and Social Science*, 2(1), 21-29.

Aubert, V. (2017). White-collar crime and social structure. In *White-collar Criminal* (pp. 3-19). Routledge.

Block, C. R., & Block, R. L. (1984). Crime definition, crime measurement, and victim surveys. *Journal of social issues*, 40(1), 137-159.

Carlin, B. M. (2021, March). White collar crime. In *US Law for Civil Lawyers* (pp. 292-304). Nomos Verlagsgesellschaft mbH & Co. KG.

Chambliss, W. (1989). "State organized crime", *Criminology* 27

Cliff, G., & Desilets, C. (2014). White collar crime: What it is and where it's going. *Notre Dame JL Ethics & Pub. Pol'y*, 28, 481.

Collins, J. M., & Schmidt, F. L. (1993). Personality, integrity, and white collar crime: A construct validity study. *Personnel psychology*, 46(2), 295-311.

Cressey, D., (1973). *Other people's money*, Patterson Smith, Montclair New Jersey 147-148

Cullen, F. T., Link, B. G., & Polanzi, C. W. (1982). The seriousness of crime revisited: Have attitudes toward white-collar crime changed?. *Criminology*, 20(1), 83-102.

Devine, P. G. (1989). Stereotypes and prejudice: Their automatic and controlled components. *Journal of personality and social psychology*, 56(1), 5.

Devine, P. G., & Sharp, L. B. (2009). Automaticity and control in stereotyping and prejudice. *Handbook of prejudice, stereotyping, and discrimination*, 61, 61.

Dobovšek, B., & Slak, B. (2015). Old horizons of organised-white collar crime: Critical remarks about the current definition, development and perceptions of organised and white-collar crime. *Journal of Financial Crime*, 22(3), 305-317.

Duckitt, J. (2005). Personality and prejudice. *On the nature of prejudice: Fifty years after Allport*, 395-412.

Durkheim, E., (2007), *Le suicide*, 12e edition, Quadrige/PUF 277-283

Edwards, A., & Gill, P. (2002). Crime as enterprise The case of" transnational organised crime". *Crime L. & Soc. Change*, 37, 203.

Färber, M., & Bartscherer, F. (2021, April). Media Bias Everywhere? A Vision for Dealing with the Manipulation of Public Opinion. In *International Workshop on Algorithmic Bias in Search and Recommendation* (pp. 9-13). Cham: Springer International Publishing.

Friedrichs, D. O. (2015). Crimes of the powerful and the definition of crime. In *The Routledge international handbook of the crimes of the powerful* (pp. 39-49). Routledge.

Geis, G. (1991). White-collar crime: What is it?. *Current issues in criminal justice*, 3(1), 9-24.

Green, S. P. (2004). Moral ambiguity in white collar criminal law. *Notre Dame JL Ethics & Pub. Pol'y*, 18, 501.

Green, S. P. (2004). The concept of white collar crime in law and legal theory. *Buff. Crim. L. Rev.*, 8, 1.

Green, P. & Ward, T. (2004). Organised Crime and the ‘Deep State’. In P. Green, & T. Ward, (Eds), *State Crime. Governments, Violence and Corruption*, Pluto Press, Virginia

Hagan, F. E. (2006). “Organized crime” and “organized crime”: Indeterminate problems of definition. *Trends in organized crime*, 9(4), 127-137.

Hamborg, F., Meuschke, N., Aizawa, A., & Gipp, B. (2017). Identification and analysis of media bias in news articles. *Humboldt-Universität zu Berlin*.

Heywood, P. (1997) Political Corruption: Problems and Perspectives, *Political Studies*, σ. 427.

Leeper Piquero, N., Carmichael, S., & Piquero, A. R. (2008). Research note: Assessing the perceived seriousness of white-collar and street crimes. *Crime & Delinquency*, 54(2), 291-312.

Liebes, T., & Blum-Kulka, S. (2004). It takes two to blow the whistle: Do journalists control the outbreak of scandal?. *American Behavioral Scientist*, 47(9), 1153-1170.

McDonald, M. M., Navarrete, C. D., & Sidanius, J. (2011). Developing a theory of gendered prejudice. *Social cognition, social identity, and intergroup relations: A Festschrift in honor of Marilyn B. Brewer*, 189-220.

Merton, R., (1964). "Anomie, anomia and social interaction: Contexts of deviant behavior", The Free Press of Glencoe Collier- Macmillan Limited, London 226-227

Miglietta, A., Gattino, S., & Esses, V. M. (2014). What causes prejudice? How may we solve it? Lay beliefs and their relations with classical and modern prejudice and social dominance orientation. *International Journal of Intercultural Relations*, 40, 11-21.

Nyhan, B. (2015). Scandal potential: How political context and news congestion affect the president's vulnerability to media scandal. *British Journal of Political Science*, 45(2), 435-466.

Piquero, N. L. (2018). White-collar crime is crime: Victims hurt just the same. *Criminology & Pub. Pol'y*, 17, 595.

Schwendinger, H., & Schwendinger, J. (1977). Social class and the definition of crime. *Crime and Social Justice*, (7), 4-13.

Shover, N., & Hunter, B. W. (2013). Blue-collar, white-collar: Crimes and mistakes. In *Offenders on offending* (pp. 227-250). Willan.

Spangler, D., & Brandl, B. (2007). Abuse in later life: Power and control dynamics and a victim-centered response. *Journal of the American Psychiatric Nurses Association*, 12(6), 322-331.

Spinde, T., Kreuter, C., Gaissmaier, W., Hamborg, F., Gipp, B., & Giese, H. (2021, September). Do you think it's biased? how to ask for the perception of media bias. In *2021 ACM/IEEE Joint Conference on Digital Libraries (JCDL)* (pp. 61-69). IEEE.

Sutherland, E. H. (2017). Is “white-collar crime” crime?. In *White-collar Criminal* (pp. 3-19). Routledge.

Symeonidou-Kastanidou, E. (2007). Towards a new definition of organised crime in the European Union. *Eur. J. Crime Crim. L. & Crim. Just.*, 15, 83.

Thompson, J. B. (2013). *Political scandal: Power and visibility in the media age*. John Wiley & Sons.

Tonkin, M., Woodhams, J., Bull, R., Bond, J. W., & Palmer, E. J. (2011). Linking different types of crime using geographical and temporal proximity. *Criminal Justice and Behavior*, 38(11), 1069-1088.

Watts, M. D., Domke, D., Shah, D. V., & Fan, D. P. (1999). Elite cues and media bias in presidential campaigns: Explaining public perceptions of a liberal press. *Communication Research*, 26(2), 144-175.

Weisburd, D., Chayet, E. F., & Waring, E. J. (1990). White-collar crime and criminal careers: Some preliminary findings. *Crime & Delinquency*, 36(3), 342-355.

Weissmann, A., & Block, J. A. (2007). White-collar defendants and white-collar crimes. *Yale LJ Pocket Part*, 116, 286.

Wheeler, S., & Rothman, M. L. (1981). The organization as weapon in white-collar crime. *Mich. L. Rev.*, 80, 1403.

Yallapragada, R. R., Roe, C. W., & Toma, A. G. (2012). Accounting fraud, and white-collar crimes in the United States. *Journal of Business Case Studies (JBCE)*, 8(2), 187-192.

Μουτούση Κυριακή, Εγκληματολογικές και ποινικές προσεγγίσεις της διαφθοράς, του οικονομικού και του οργανωμένου εγκλήματος
Βασιλαντωνοπούλου, Α. (2014). *Λευκά Κολλάρια και Οικονομικό Έγκλημα : Κοινωνική Βλάβη και Αντεγκληματική Πολιτική*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα.

Βιδάλη, Σ. (2013). *Εισαγωγή στην Εγκληματολογία*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.

Βιδάλη, Σ. (2017). Πέρα από τα όρια – Η αντεγκληματική πολιτική σήμερα, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.

Βιδάλη Σ., Κουλούρης Ν., Παπαχαλαράμπος Χ. (2019). Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα, Εκδόσεις ΕΑΠ, Αθήνα.

Γασπαρινάτου, Μ. (2016). Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης. Τιμητικός τόμος για τον καθηγητή Νέστορα Κουράκη, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα.

Γούλας, Γ., Ζήση, Α., & Καραδαΐδης, Γ. (2017). Η ποινική ευθύνη των υπουργών μετά την συνταγματική αναθεώρηση του 2001. *Expressis Verbis Law Journal*, 1, 12-17.

Λυγερός, Σ. (2011). Από την κλεπτοκρατία στη χρεοκοπία, 2^η έκδ., Πατάκης, Αθήνα.

Μουζέλη, Μ. «ΤΟ ΒΗΜΑ», 17/5/2009

Παπαχαλαράμπος, Χ., (2019). Η εγκληματικότητα των ισχυρών και ο λόγος του ποινικού δικαίου, Εγκλήματα των Ισχυρών, Εκδόσεις ΕΑΠ, Αθήνα.

Πεπόνης, Γ. (2022). Η επιβολή πλημμεληματικής ποινής εις βάρος Υπουργού υπό τον νέο Ποινικό Κώδικα, *Ποινικά Χρονικά*, Αθήνα, 79-80.

Παπαδόπουλος, Δ., Λουλούδης, Λ. (2002), Η σιωπή των πολιτών, περί της κοινωνικής ανοχής των δικτύων διαπλοκής στην Ελλάδα, Ίδρυμα Σάκη Καραγιώργα, Αθήνα, 138-146.

Πλαστήρας, Κ., (2014). Ειδικά θέματα περί ποινικής ευθύνης Υπουργών, Μεταπτυχιακή Εργασία, Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Σχολή Νομικών, Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών, Τμήμα Νομικής, Αθήνα.

Σπινέλλης, Δ. (2013). Η εγκληματικότητα των πολιτικών στην εξουσία (ή εγκληματικότητα του «ψηλού καπέλου»), *Ποινικά Χρονικά*, 4-13.

Μουτούση Κυριακή, Εγκληματολογικές και ποινικές προσεγγίσεις της διαφθοράς, του οικονομικού και του οργανωμένου εγκλήματος
Τσάτσος, Δ. (2022). Συνταγματικό δίκαιο, Τόμος Β', Οργάνωση και λειτουργία της Πολιτείας, Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου, Αθήνα.

Χαραλάμπης, Δ. (1989). Πελατειακές σχέσεις και λαϊκισμός. Η εξωθεσμική συναίνεση στο ελληνικό πολιτικό σύστημα, 2η έκδ., Εξάντας, Αθήνα.